LAISVĖ

RUGSĖJIS
1973

ŠIAME NUMERYJE:

Aloyzas Baronas
ABRAOMAI, DĖK SŪNŲ ANT LAUŽO

Jurgis Gliauda
TARYBINĖS TEORIJOS RAIDA

Petras Kisielius
IŠEIVIJOS MISIJA

Vincas Natkevičius
LIETUVIŲ FRONTUI 30 METŲ

Mykolas Naujokaitis
BUVO IŠTIKIMAS LIETUVAI

Vytautas Vaitiekūnas
JAV LB VII TARYBOS RINKIMAI

TAIP GRIAUNAMA BAŽNYČIA LIETUVOJE

"Į Laisvę vedamieji
DU PAVOJAI
KAD NEKILTŲ ABEJOJIMŲ

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

NR. 58 (95)

Lietuvių Fronto Bičiulių
Vyr. Taryba

6441 So. Washtenaw Ave.
Chicago, Ill. 60629

Dr. Kazys Ambrozaitis, Chesterton, Indiana

Dr. Zigmas Brinkis, Los Angeles, Calif.

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Illinois

Dr. Antanas Klimas, Rochester, New York

Aleksas Kulnys, Rolling Hills Estates, California

Pilypas Narutis, Chicago, Illinois

Dr. Antanas Razma, Joliet, Illinois

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Leonardas Valiukas, Los Angeles, California

Lietuvių Fronto Bičiulių vyr. tarybai taip pat priklauso LFB kraštų pirmininkai ir "Į Laisvę" redaktorius

Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Valdyba

Dr. Kajetonas J. Čeginskas (Švedija), sekretorius

Jurgis Barasas (Vokietija), iždininkas

Alina Grinienė (Vokietija), biuletenio redaktorė

Kun. Bronius Liubinas (Vokietija), ELI vedėjas

J. A. V. ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių Centro Valdyba

Leonardas Valiukas, pirmininkas
Post Office Box 75893
Los Angeles, California 90075

Žibutė Brinkienė, vicepirmininkė

Laima Kulnienė, vicepirmininkė

Edmundas Arbas, vicepirmininkas

Balys Graužinis, vicepirmininkas

P. Algis Raulinaitis, iždininkas

Jonas Prakapas, sekretorius

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
Post Office Box 34461
Los Angeles, Calif. 90034

Metinė "Į Laisvę" žurnalo prenumerata Australijoje, JAV-se ir Kanadoje — 5.00 doleriai, visur kitur — 3.00 doleriai; atskiro numerio kaina — 2.00 doleriai.

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:

Mr. Aleksas Kulnys
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 910 Willoughby Ave., Brooklyn, N. Y. 11221

Į LAISVĘ

POLITIKOS ŽURNALAS
1973 — RUGSĖJIS — Nr. 58 (95)

TURINYS

Skaitytojų žodis 2
Greitam susipažinimui 5
Jurgis Gliauda: Tarybinės teorijos raida 6
V. Natkevičius: Lietuvių Frontui 30 metų 18
Petras Kisielius: Išeivijos misijos klausimą svarstant. 32
Mykolas Naujokaitis: Buvo ištikimas Lietuvos idealams 36
Aloyzas Baronas: Abraomai, dėk sūnų ant laužo 42
Solidarumas su tauta 48
Veiksniuose ir veikloje 58
Lietuvių Fronto Bičiulių gretose 82
Spauda, radijas, knygos 84
"Į Laisvę" vedamieji 87

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM), Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
Post Office Box 34461
Los Angeles, California 90034

Aleksas Kulnys, Administratorius/Circulation Manager
3 Silver Eagle Road
Rolling Hills Estates, California 90274

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Neeilinis Maceinos straipsnis

Tik ką išėjusiame naujame "Į Laisvę" š. m. balandžio mėn. numeryje spausdinamas labai aktualus Antano Maceinos straipsnis "Tautos pakaitalas ar papildas?" . . . Aplamai šio neeilinio straipsnio vienas labai ryškių akcentų yra išeivijos prasmės įkūnijima kultūrinėje-karybinėje veikloje. Maceinos mintys tad ir yra čia labai laiku suskambėjęs pirmas pavojaus skambutis, kad net bendruomeniniuose rinktinių žmonių suvažiavimuose ne vienam (ir net iš vadovaujančių) ima atrodyti, jog veiklos protokolų tomas yra lygaus svorio (ar net ir svarbesnis) už išliekančios vertės grožinės literatūros knygas, muzikos kūrinius, meno paveikslus ar mokslo veikalus.

"Draugas", kultūrinis priedas
1973.V.12

Ačiū už tikrai gerą Antano Maceinos straipsnį "Tautos pakaitalas ar papildas? Tremties prasmės beieškant". Spėjau juo jau ir pasinaudoti.

St. Barzdukas
Cleveland, Ohio

Buvau dvasiškai "papenėta" A. Maceinos svarstymais "Tremties prasmės beieškant" straipsnyje. Prof. Maceinos straipsniai yra visuomet su nekantrumu laukiami.

Renata Alinskienė
Ridgewood, N. Y.

"Dirvoje" apie Maceinos ir Žymanto straipsnius

"Į Laisvę" Nr. 57 (94) savo turinin įjungė du stambius rašinius (prof. A. Maceinos ir prof. S. Žymanto-red.), pluoštą bėgamųjų įvykių įvertinimų, kronikinio pobūdžio apžvalgų.

. . . "Tautos pakaitalas ar papildas?" svarstyme Maceina atsisuka į išeivijos realijas, vykusiai nagrinėja išeivijos sluoksniškumą, visumos dalims suteikia gana tikslias definicijas. Kiekvienas pritars autoriui, kad išeivija įprasminama sugrįžimu į savo kraštą. Tai nėra fizinis grįžimas, bet išeivijos sukurtomis vertybėmis. Vienok autorius nepratęsė definicijų iki jų logiško finalo — vertybės, kurios sugrįš į tėvynę, nėra masinės produkcijos gaminys . . .

Šiame numeryje telpa platus neseniai mirusio prof. Stasio Žymanto rašinys "Didžioji pasipriešinimo drama". Tai paskutinis velionies darbas . . . Kyla rimtas klausimas, aktualus išeivijai ir istorijai — S. Žymanto archyvų apsaugos klausimas. Tuose pat namuose, kur susikaupė ir vis dar išeivijos visuomenei neprieinama dalį prof. M. Biržiškos archyvas, dabar, likimo valia, ir S. Žymanto archyvai. Kas tuos archyvus kataloguos? Kas suteiks jiems rinkinių darną? Kas globos ir saugos nuo laiko ir eventualaus neglekto negandų?

"Dirva", 1973.VI.22

Takas į bendravimą slidus

Paskutinis 1972 metų "Į Laisvę" numeris įdomus ir aktualus, tačiau mano žvilgsnį ir mintį ilgėliau sustabdė du straipsniai: Kęstučio Girniaus "Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje" ir Juozo Kojelio "Poetas publicistikoje". Abu analitinio pobūdžio.

K. Girnius daro daug teisingų prielaidų ir apibraižų, tačiau su visomis išvadomis sunku sutikti, ypač su bendravimo su okupuota Lietuva siūlomomis formomis. Bendravimas — reikalas svarbus, bet takas į jį slidus. Teisingai pastebi praėjusiame "Į Laisvę" numeryje prof. A. Maceina, kad jaunieji mūsų intelektualai nėra pilnai tos problemos išmąstę ir nejaučia okupanto siūlomo bendradarbiavimo dviveidiškumo.

Kad Bernardas Brazdžionis talentingas poetas, žino visi, bet kad jis ir gabus publicistas, savo straipsnyje atskleidė žurnalo redaktorius. Tai naujas ir vertingas Brazdžionio turtingos asmenybės išryškinantis papildymas.

Vincas Kazlauskas
Los Angeles, Calif.

Išlaikyti idėjinę liniją

Stasio Daunio paragintas, "Į Laisvę" prenumeruoju nuo 1954. Visada perskaitau žurnalą nuo pirmo iki paskutinio puslapio, o paskui persiunčiu į Minnesotos Imigracijos archyvą. Linkiu ir toliau išlaikyti tą pačią idėjinę liniją.

K. Činčius
Toronto, Kanada

Ir Lietuvos Vyčiai "rekordavo" savo pašnekesius

Iš 'Watergate' apklausinėjimų ir kitų šaltinių sužinojome, kad JAV prezidentai užrašydavo ar užrašo į juostas pašnekesius (prez. Nixon neseniai sustabdė tą užrašinėjimą! Red.), turimus su svečiais ar valstybės pareigūnais (telefonu, ar savo įstaigoje — Baltuosiuose Rūmuose). Algirdas Budreckis cituoja prieš porą metų mirusio kun. J. Jutkevičiaus žodžius (žiūr. "Į Laisvę", 1973 metų balandžio numerį, 78 pusl.) iš vieno pašnekesio, turėto su kitais Lietuvos vyčių organizacijos nariais. Ar tas pašnekesys buvo užrekorduotas? Be reikalo a.a. kun. J. Jutkevičius kaltinamas už nesuteikimą Lietuvos Vyčių medalio tuo metu buvusiam JAV-bių senatoriui J. F. Kennedy (prezidentu jis buvo išrinktas po Lietuvos vyčių seimo 1960 metais). Eilę kartų jis (kun. Jutkevičius) yra kalbėjęs vyčiams, kad tuometinis senatorius J. F. Kennedy neturėjo jokių nuopelnų Lietuvos bylai, tas amerikietis net negalėjęs būti kandidatu tam medaliui. Esu ir aš buvęs tuose pašnekesiuose, apie kuriuos mini A. Budreckis. Jokių apgailestavimų a.a. kun. J. Jutkevičius niekad nedarydavo, o tik, norėdamas baigti tam tikrų narių pradėtus ginčus, pasakydavo: "O.K., O.K. — you are right!" Tai nebūdavo joks "apgailestavimas" ar "savikritika", kaip kad bando A. Budreckis interpretuoti.

Kęstutis Grainys
New York, N.Y.

Ne vietoje moksliniai laipsniai

Mūsų periodinė spauda, kartais ir "Į Laisvę" žurnalas, be reikalo prisagsto prie pavardžių "B.A." (bakalaureatas), "M. A." (magistras), "inžinierius", "chemikas" ir t.t. ir t.t. Angliškai kalbančiuose kraštuose tai nepraktikuojama. Amerikiečių tarpe ir daktaro laipsnis retai teprisegamas prie pavardės. Daktaro laipsnis liksniuojamas tik mokslinėje literatūroje ir aukštosiose mokslo institucijose. JAV-bių iždo sekretorius George P. Shultz turi daktaro laipsnį. Prie jo parašo ant dolerių to laipsnio nėra. Reiktų ir lietuviam pasekti šioje srityje amerikiečių pavyzdžiu!

S. Račius, B.A., M.A., Ph.D.
Philadelphia, Pa.

Jaunimui reikia paramos

Paskutinis "Į Laisvę" numeris labai įdomus. Gaila, kad netekome S. Žymanto, kurio straipsnis "Didžioji pasipriešinimo darma" aiškiai nušviečia netolimą praeitį. Jei jis iš tos srities dar yra ką palikęs, norėčiau matyti "Į Laisvę" žurnale. Antanas Maceina "Tautos pakaitalas ar papildas?" straipsnyje pateikia daug teisingų išvadų. Norėtųsi dar pridurti, kad už Lietuvos ribų gimusio mūsų jaunimo nusiteikimai gimtajam kraštui ir Lietuvai yra skirtingi. Nežiūrint kad iš mažens jiems pumpuojamas lietuviškas sąmoningumas, lietuviškoje veikloje jie dalyvauja daugiau iš pareigos ir su mažesniu įsijautimu. Išugdyti dviejų gimtinių sąmoningumui reikia vyresniųjų paramos.

Ankstyvesniame "Į Laisvę" numeryje dviejuose straipsniuose buvo paliesti vyčių reikalai. Vyčių veikloje dalyvauju 20 metų. Manau, kad vyčių įjungimas į Lietuvių Bendruomenę be vyčių seimo pritarimo buvo taktiška klaida.

Bal. Brazdžionis
Chicago, Ill.

Žurnalą reikia paremti

"Į Laisvę" prenumeruoju nuo pirmo numerio. Tai pats geriausias šios rūšies žurnalas. Mūsų pareiga žurnalą ne tik skaityti, bet ir konkrečiai paremti.

Vytautas Barisas
Tecumsen, Kanada

Redakcijos pastaba.
Ačiū už auką ir prenumeratos mokestį porą metų pirmyn.

Daugiau iliustracijų

"Į Laisvę" vertingas ir įdomus žurnalas. Tik reiktų jame daugiau talpinti nuotraukų ir iliustracijų iš Lietuvos bei Lenkijos lietuvių gyvenimo ir veiklos.

A. Eskaitytė
Vokietija

Nekalbėti rebusais

Poroje "Į Laisvę" numerių skaičiau įdomius M. L. straipsnius apie K. Korsako tarnybą Lietuvos okupantui. Praėjusiame "Į. L." numeryje spausdinate ir M.L. laišką, tačiau nieko nesuprantu, ką jis nori pasakyti šiais žodžiais: "Daug naujo tame pačiame numeryje pasako kitas mano oponentas — L.D. Jis mane pakelia į profesorius (nors ir blogus) ir suteikia daktaro laipsnį. Ačiū. Neužsitarnavau".

Visuomenei skirtame žurnale rebusais kalbėti nedera.

J.M.
Anglija

Redakcijos pastaba. *Gyvenant Europoje, sunkiau sekti Amerikos lietuvių gyvenimo vingius. Tad pravartu nors trumpai tą "rebusą" paaiškinti. Gindamas K. Korsaką, į pirmą M. L. straipsnį "Akiračiuose" atsiliepė kalbininkas L. Dambriūnas. Į antrąjį M. L. straipsnį ("Į Laisvę" nr. 54/91) "Akiračių" 1972 nr. 10 reagavo L. D. inicialais save atžymėjęs oponentas, kuris jau nebe Korsaką gynė, bet labai nekultūringai iškoliojo niekuo nedėtą Rochesterio u-to profesorių kalbininką dr. Antaną Klimą. Į šį rekordiškai žemo lygio L.D. straipsnį laiškų skyriuje lengvu humoru praėjusiame "Į Laisvę" numeryje atsiliepė mūsų bendradarbis M. L.*

Spragų užtaisymas

Praėjusio numerio "Į Laisvę" vedamasis pataria veiksniams rūpestingiau užtaisinėti spragas, kad pro jas nakties tamsoje perlengvai nepralįstų priešo agentai. Kaip tokį pasalūką nurodo į priešo pusę perbėgusį Alseiką. Bet Alseika į Vliką įslinko ne nakties tamsoje, bet įžygiavo gražią saulėtą dieną ir ne pro užpakalines, o pro "paradnas" duris. Kas seka sovietinę spaudą, turėjo žinoti, kaip Alseikos motina, kurios turtą okupantas jam leido paveldėti, didžiavosi draugyste su Kapsuku ir "kultūriniais ryšiais" su Leninu ir niekino "lietuvišką buržuaziją". Siunčiu jos straipsnį, tilpusį 1969 m. "Nemuno" 11 nr-je. Jei negalite to straipsnio atspausdinti ištisai, prašau pacituoti iš dr. V. Alseikienės straipsnio šią ištrauką: "1920 metų pradžioje V. Kapsuką aplankiau paskutinį kartą. Jis buvo išvargintas nuolatinių rūpesčių, nemigos, nesėkmių, didėjančios grėsmės — į Vilnių veržėsi baltalenkių kariuomenė; lietuviškai buržuazijai, remiamai užsienio kapitalo, pavyko įgyti persvarą, siautė baltasis teroras. Ligonės reikalai dabar buvo antraeiliai ar net trečiaeiliai — sprendėsi socialistinės santvarkos likimas Lietuvoje"

Juozas Petrutis
New York, N.Y.

Artimi Alseikai žmonės pasakoja, kad jis pabėgęs ne pas priešą, o pas mylimąją. Būk prieš kelerius metus iš Lietuvos į Ameriką buvusi atvykusi kokia tai bobelka. Jie susipažinę ir susimylėję. O meilei kelio pastoti negali nė tik politika, bet nei geležinė uždanga. Šiuo metu iš motinos paveldėtuose namuose Kaune Alseika gyvenąs nebe vienas.

X.X.
Santa Barbara, Calif.

LFB sąjūdžiui nepriklausau

"Į Laisvę" Nr. 57 (94) skelbiate ištrauką iš "Naujienų" vedamojo, kuriame aš priskiriamas prie "fronto žvaigždžių". Prašau patikslinti, kad Lietuvių Fronto Bičiuliams nepriklausiau ir nepriklausau.

M. Naujokaitis
San Dimas, Calif.

Redakcijos pastaba. Tokių "klaidų" "Naujienų" dienraštyje pasitaiko nuolat. Mat, ten labai dažnai (ypač kalbant apie frontininkus) ne iš faktų išvados daromos, bet sukuriami "faktai" iš anksto paruoštom išvadom paremti.

Rinkiminėje akcijoje

Pagirtini už informaciją apie lietuvių dalyvavimą prezidento Nixon rinkiminėje akcijoje (žiūr. "Į Laisvę" 1973 metų

GREITAM SUSIPAŽINIMUI

su laisvinimo veiksnių konkrečiais darbais

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

• *Suorganizavo ir liepos mėn. pradžioje Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijon Helsinkyje pasiuntė delegaciją, kuri artimai bendradarbiavo su latvių ir estų atstovais, gindama Lietuvos laisvės bylą. (Plačiau apie delegacijos veiklą skaityk 66 pusl. "Jungtinėmis jėgomis").*

JAV Lietuvių Bendruomenė

• *Krašto valdybos delegacija balandžio 24 buvo priimta Baltuosiuose rūmuose Washingtone valstybinio saugumo tarybos nario dr. Gerald R. Livingston. Įteiktas dr. H. Kissingeriui adresuotas memorandumas, kuriame keliami šie klausimai: a. Baltijos valstybių teisinė padėtis ir Europos Saugumo konferencija, b. Lietuvos diplomatijos padėtis, c. Žmogaus teisių pažeidimo okup. Baltijos valstybėse iškėlimas Jungtinėse Tautose, d. Simo Kudirkos likimas, e. Baltų kalbomis transliacijų įvedimas Radio Free Europe ir Radio Liberty programose, f. Muitai siuntiniams į okup. Baltijos valstybes, g. Vykstančių Lietuvon turistų reikalai.*

Dr. Livingston užtikrino, kad Lietuvos inkorporacijos į Sovietų Sąjungą Amerika nepripažins ir Europos Saugumo konferencijoje tuo klausimu kompromisų su sovietais nebus.

•*Ryšium su Brežnevo lankymusi JAV-se ir San Francisco simfoninio orkestro koncertais Vilniuje birželio mėnesį, JAV Krašto valdyba pati ir per organizacinį LB tinklą išvystė plačios apimties akciją JAV Kongrese ir viso krašto spaudoje.*

---

balandžio numerį, 62-63, 77 pusl.). Apie tą negarbingą tam tikrų asmenų akciją mūsų periodinė spauda nerašė. Kodėl?

M. C. Kuraitis
Čicago, Ill.

Tur būt žinote, kad Respublikonų partijos centro komiteto naujasis pirmininkas George Bush pašalino iš pareigų vengrą Laszlo Pasztor, kuris, padedant tam tikriems lietuviams, bandė "tvarkyti" kalifornniečius. Respublikonų partijos

(Nukelta į 41 psl.)

"Į Laisvę" redakcija laukia skaitytojų pasisakymų žurnale keliamomis problemomis. Įdomesni laiškai bus skelbiami. Tačiau redakcijai turi būti žinomas laiško autoriaus vardas, pavardė ir adresas. Spausdinant gali būti naudojamas ir slapyvardis. Anoniminių autorių laiškai, nežiūrint jų vertės, nebus spausdinami.

Laiškus redakcijai siųsti šiuo adresu: "Į Laisvę", Post Office Box 34461 Los Angeles, California 90034.

TARYBINĖS TEORIJOS RAIDA

Dogmos kova su evoliucija

JURGIS GLIAUDA

Turime sutarti, kad "tarybine teorija" vadiname V. Lenino revizuotą social-ekonominę marksistinę teoriją. Žodžiu "raida" žymime bet kurios teorijos, bet kurio judėjimo arba veiklos poslinkius kitėti, kisti, keistis. Ir terminas "dogma", Websterio nusakymu, yra tvirtinimas, kuriam nereikia įrodymų. "Dabartinės lietuvių kalbos žodyno" aptarimu "dogma" yra teiginys, kuris nepatikrintas laikomas neginčijama tiesa. Dar reikia pridurti, kad "dogma" čia nėra naudojama teologinės sąvokos prasme. Atsimename tad iš istorijos puslapių gautus įrodymus, kad bet kuri dogma laiko bėgyje neišvengiamai kinta: tai sugriežtėja tos dogmos aplikacija visuomenės santykiuose, tai visai suliberalėja. Istorijos bėgyje dogmomis pavirsta atsitiktiniai tvirtinimai, kurių keisti arba naikinti neleidžia tokio tvirtinimo šventumu suinteresuoti žmonių telkiniai. Kartu gi atsimename, kad, žmonių telkinių interesams kintant arba senstant, kinta ir sensta tariamos dogmos. Dogma, kaip žmonių visuomenės padaras, paklusni visuomenės evoliucijos dėsniams.

Šiai prielaidai akcentuoti mėginsime į grynai teorinę sferą įvesti pavyzdį — paliesti lietuvišką temą, kiek ji turi sąlyčio su rašinio teze.

Marksizmo-leninizmo kilmė ir įsitvirtinimas

Tarybinė teorija gimė ir egzistuoja reformos ženkle. Tai V. Lenino revizuotas marksizmas. Tarybinė teorija išsikristalizavo ir susiformavo ilgų ideologinių kovų procese. Ilgai siautėjo varžybos — kas nuosekliau ir pagrindiniau supranta Markso-Engelso socio-ekonominį palikimą. Tos teorijos kūrėjų jau nebuvo gyvųjų tarpe ir vyko įdomūs disputai, išsiaiškinimai, spėliojimai ir žūtbūtinės kovos dėl labiausiai kvalifikuoto interpretatoriaus titulo. Toks reiškinys natūralus, susitinkant su kiekviena plačių horizontų teorija. V. Lenino revizuotas marksizmas, pagal Lenino interpretaciją sukurtos valstybės galia paremtas, tapo tos valstybės tvarkymosi kelrodžiu. Ši teorija gavo netgi naują pavadinimą: leninizmas. Šios teorijos hipotezės pavirto dogmomis. Tai savotiškas paradoksas: reformizmo veiksmas ir formulės tapo dogma! Reforma, raida, evoliucija neilgo laikotarpio tįsoje perkeitė marksizmo palikimą ir tie natūralūs istoriniai

procesai, absoliučiai priešingi dogmatizacijai, pagimdė vieną iš kiečiausių politekonominėje žmonijos istorijoje dogmą: marksizmą-leninizmą. Vėliau, grynai spekuliaciniais sumetimais prie tų dogmos interpretacijų pradėta segti priedėlis "mokslinis". Taip atsirado netgi "mokslinis ateizmas", tai leninizmo interpretacijoje kovos su religija nusakymas; tikrumoje gi tai yra politinė, o ne etinė, ne filosofinė sąvoka.

Po tos valstybės galia remiamos dogmos smūgiais kenčia ir mums taip brangi Lietuvos valstybės absoliutaus suverenumo sąvoka. Grynai spekuliaciniais režimo sumetimais Lietuvos suverenumo sąvoka nuvertinama, niekinama, atmetama, keičiama prasimanytais surogatais. Ir kad ši spekuliacija sektųsi, nesąžiningai atsisukama nuo istorinio tikroviškumo, nuo neišvengiamo istorijos bėgsmės proceso, kuris niveliuoja dogmas ir rengia tylias laidotuves tų dogmų adeptams. Bijant susidurti akis akin su būsimu istorijos teismu, netgi susigalvotas "pseudoistorizmo" terminas, pagal kurį istorinis tikroviškumas vadinamas menama istorija, o prorežiminė istorijos interpretacija vadinama istorine tikrove. Vienok istoriniai faktai, netgi dirstelėjus į taip dar netolimą Didžiąją prancūzų revoliuciją, talkina atskirti surogatus nuo tikrojo gaminio. Istorinė tikrovė, kaip didelis kalnas. To kalno keterų kontūrai išsimuša dangaus fone tolydžiai nuo kalno tolstant. Spekuliacinės aistros ir suktybės išblėsta laike. Išlieka istorinė tiesa. Bet tai jau tolimų, ateisiančių gentkarčių privilegija istorinės tiesos perlus rinkti ir žarstyti.

Marksizmo-leninizmo teorija sutvėrė savo permanentinius orientyrus, dėsnius, ir tų dėsnių kaita, evoliucija gali vykti tiktai nelegaliai, labai konspiratyviai, bailiai. Ta kaita eina lengviausiojo pasipriešinimo keliu, dėsnių interpretacijos kitimas vyksta žmonių sąmonės pogrindyje. Ir čia, kaip visad istorijoje, laiko bėgis nuabsoliutina dogmas, užmaršties upė Leta nuplukdo epochos dundesį. Ir sustojus ant Letos kranto drąsu tvirtinti, kad dogmos gali mirti, kad dogmos privalo kaip žmogus mirti. Tačiau be tos perspektyvos savo bendralaikiams dogmos atrodo vertybe arba baubu. Bendralaikiams atrodo, kad jie visiškai bėjėgiai net suvokti juos slegiančią dogmą. Juo labiau baugi mintis arba kėslas tokią dogmą desakruoti. Tokioje padėtyje užtinkame, atrodo, antrąją generaciją, kuri pakilo gyventi Lietuvoje po 1940 metų.

Senas Diogenas nuabsoliutino dogmą, dienos metu ir su žvake rūpestingai ieškodamas tobulo žmogaus. Kristus nuabsoliutino dogmą, pasiūlęs žmogui tobulėti iki žmogui nepasiekiamos tobulybės. Jeigu etikoje nėra absoliuto ir niekad jo nebus, ką bekalbėti apie dogmą politinėje ekonomijoje! Viskas kinta, viskas kinta-

mumo, evoliucijos, raidos ženkle. Tad ir marksizmo leninizmo dogmos yra sąlyginiai tvirtinimai, dogmomis paversti vien tiktai režimo galia. Ir taip mūsų dienos aplinkoje mes regime tamsiausių viduramžių kurjozą: cuius regio, eius religio. Kieno valdymas, to ir tikėjimas. Pas kunigaikščius Radvilus reformatus ir valstiečiai turėjo tapti reformatais, gi pas kunigaikščius Radvilus katalikus katalikais privalėjo būti ir valstiečiai. Dogmos, kaip kiekviena teorija, turi kovoti dėl savo egzistencijos. Tačiau prisimintina, kad *tabu* sistema įmanoma tiktai labai primityvioje visuomenėje ir tai dargi tiktai labai ribotą laiką.

Prievartos sistemai skirta pralaimėti

Atidžiau stebėdami, matome, kad dabartinėje sovietinės valstybės asmeninių laisvių sampratoje yra neramių, sukiliminių nuotaikų, girdėti bruzdėjimų. Bendroji panorama artėja prie tos, kuri buvo carinėje Rusijoje maždaug 1900-1904 metų nuotaikose. Idėjos tada kito. Kinta jos ir dabar, nes ir vėl iš teorinės plotmės jos taikomos būčiai ir žmogaus poreikiams. Režimas susidūrė su abstraktiniais uždaviniais, tolimais nuo gyvenimo realijų. Dogmos preservacija tapo sovietinio režimo tikslu savyje, savo egzistencijos pateisinimu. Tai tūpčiojimas iliuzijoje. Žmogus negali egzistuoti permanentinės prievartos klimate, nei maitintis koncentruotais utopiniais pašarais. Tarybinė teorija pavirto žūt-būt žemėje įtvirtinamo "valstybinio kapitalizmo" teorija. Sovietiniai ekonomistai drąsiai kalba apie pelno prasmę, stimulą ir vertybę. Marksas būtų parblokštas, pamatęs kuo pavirto jo teorijos lenininėje revizijoje, valstybiškumo titulu taikomos gyvenime ir tarpvalstybinėje praktikoje. Marksas (jeigu ieškotume komiškų paradoksų) būtų netgi apkaltintas schizma, nutolimu nuo marksizmo-leninizmo teorijos, netgi buržuaziškumu, jeigu jis drįstų reikalauti savo teorijos purizmo. Marksas išgirstų kaltinimus, kurių baudos įrašytos kriminaliniame sovietiniame kodekse.

Pats baisiausias dogmos priešas yra laipsninis jos pergimimas, naujos prasmės įgijimas, sušvelnėjimas, išsigimimas, paslankus prisitaikymas kasdieniškumui. Puristinei dogmai lengviau kovoti su griežtu kontrastu, su savo antipodu, bet evoliucija atselina nepastebėta, nematoma, nenujaučiama ir radikaliai pakeičia formą ir turinį.

Sudievinta ideologija baidosi dviejų savo mirtinų priešų. Stengiamės juos atrasti ir nusakyti. Kiekvieno reiškinio evoliucijos procese glūdi idėjos *fermentacija* ir idėjos *fragmentacija*. Tai du nenugalimi priešai, istorijos vaikai.

Vos atsigrįžtame į krikščionybės istoriją, matome idėjos fermentaciją — idėja įgauna naujus

niuansus, naują prisitaikymą kasdienybei, naujas formas ir aplikaciją. Mes matome ir fragmentaciją. Idėjinis reiškinys netenka savo vientisumo, savo monolitiškumo. Visuma tampa dalimis, kurios, laiko tekmėje turi savo tendencijas ir vėl byrėti ir skilti. Dabartinis ekumeninis judėjimas pasiryžęs nuveikti idėjos fermentacijos ir fragmentacijos padarinius, kurie šimtmečių bėgyje žiauriai sužalojo visumą.

Kurjoziškai tad atrodo, kad marksistinė teorija, kuri kilo iš tendencijos pajungti visuomenę ir istoriją vienalitiškumui, tapo dogmatizuota tiktai per leninine reformą. Ir jeigu buvo viena reforma, *kodėl nebūti kitai ir dar kitai?* Eventualioje perspektyvoje kintanti dogma jau nėra dogma, tiktai reliatyvi vertybė, kotiruojama arba pagal susitarimą, arba laikinai remiama brutalios jėgos.

Šviežio, "evoliucinio tvaiko" oro srovės "buržuazinės" filosofijos kryptys nesustoja sunktis į tvankias tarybinės teorijos sklidinas patalpas. Dogmatinė santvarka nepajėgia užkišti visų plyšių, pro kuriuos įplaukia "buržuazinės" filosofijos įtakos, provokuojančios tendencijas reliatyviu atlaidumu vertinti savo senstelėjusias dogmas. Kol kas tas "žalingas" ir "kenkėjiškas" įtakas (su valstybės galia) nesunku dar degraduoti, peikti, nuneigti, dargi pasišaipyti iš jų. Bet tas galingas skepticizmo potvynis, neapčiuopiamai plintąs nuomonių ir sąžinių pogrindyje, negali būti nei nuneigtas, nei iškeltas aikštėn. Beje, to "sąžinių pogrindžio" prasikišimai rūpestingai koreguojami psichiatrinėse gydyklose, neretai ir pataisos namuose.

Peržiūrėjus krūvas gana lėkšto propagandinio pamušalo raštų, matyti, kad tarybinės teorijos adeptai ginasi ir ginkluojasi prieš tas jėgas, kurios prieš porą dekadų buvo paskelbtos bemaž mirusiomis, išsekusiomis, nes, esą, atgyvenusios savo istorinės paskirties epochą. Buvo skelbiama, kad tos "buržuazinės" filosofijos srovės neturinčios poveikio tarybinio individo mąstymui. Taip skelbti nederėjo. Tai buvo klaida.

Šviežio oro teorijos, sklidinos natūralaus empiristinio skepticizmo, nedvejojančios istorine evoliucija, ne tiktai nepranyko, bet vis balsingiau ataidi tarybiniuose horizontuose. Reikalas tampa daug gilesnis, kaip kad laukta. Iš politinės ekonomijos erdvės jis nužengia į plačių akiračių filosofinę sferą. Nors dabartinėmis sąlygomis neįmanoma kalbėti apie "šviežio oro" sroves politinėje ekonomijoje (režimas sovietinėje valstybėje čia dar pajėgus tarti absoliutinį *veto*), "buržuazinės" filosofijos atgarsius girdėti modifikuotus dailėje, muzikoje. Ypač ryškiai atsiliepia laisvam, moderniam pasauliui dailioji raštija, kažkaip instinktyviai kratydamasi "socialistinio realizmo" diktato.

Iš mūsų periodikos gavau labai

koncentruotą pastraipą, atrodo, parašyta vokiečių socialdemokratų veikėjo, pasirašiusio 1919 metais Versalio sutartį, Hermano J. Müllerio, kuris tarė: rusiškoji proletariato diktatūra padarė farsą iš visos Markso vizijos. Ji išvystė galingą, privilegijuotą klasę, kad ruoštų piliečius beklasei visuomenei; ji sudarė despotiškiausią valstybę istorijoje, kad valstybę "nuvystų"; jėga įsteigė kolonialinę valstybę, kad neva kovotų prieš imperializmą ir sujungtų pasaulio darbininkiją . . .

Dogmos sargai jaučia pavojų

Vienu nauju skląsčiu tarybiniams langams nuo "šviežio oro" dvelksmo užsklęsti 1971 metais vilniškė "Mintis" išleido kritinę apybraižą, R. Skaisgirio knygą "Šiuolaikinės buržuazinės filosofijos pagrindinės kryptys". Tai visas kompleksas salvių į tariamai jau išgaišusios "buržuazinės" filosofijos pozicijas. (Kaip anksčiau tarėme, ta "šviežio ir skeptiško oro" filosofija yra nemirtinga).

R. Skaisgiris rūpestingai klasifikuoja "buržuazinės" filosofijos rūšis. Jis "demaskuoja" tą vakarų modernistų pasaulį, nors faktiškai Skaisgirio minimi autoriai ir jų atstovaujamos teorijos neįtakuoja social-ekonominės, lenininiai revizuotos marksistinės teorijos.

Suklasifikavę tas padalas, matome, kad *pragmatizmo* filosofija, kurią R. Skaisgiris vadina "amerikinių biznismenų" filosofija, jau nejučiomis tapo dominuojančiu tarybinės ekonominės iniciatyvos ir praktikos faktoriumi. Mes net drįstame kalbėti, kad "tarybinės teorijos" raida jau susiliečia su savaip adoptuota pragmatizmo filosofija. *Egzistencializmo* filosofija palieka savo reikšmingą įspaudą tarybiniame mene. Jai lengvai pasiduoda autoriai, kurie sutampa su hemingvėjiškomis nuotaikomis, su fatalizmo primatu. *Neopozitivizmo* filosofija, Auguste Comte'o atnaujintas palikimas, ypatingai nekenčiamas tarybinės teorijos adeptų. Tai susiformavusių nesenos istorijos išdavų atrūgos. Neopozitivizmo srovės rašytojas Machas 1909 metais buvo užpultas paties V. Lenino. Leninas tvirtino, kad tai "spekuliatyvinė filosofija, atitrūkusi nuo empirizmo ir praktikos". Šis Lenino temperamento posakis tapo tarybinės "eklezijos" dogma. Tas posakis turi savo išvestines. Tai ir yra pavyzdys, kaip marksistinės teorijos revizija tapo suabsoliutintu tvirtinimu, dogma. Tai savotiškas Lenino copyright Markso interpretacijoms, lyg tik jis gali, o Machas negali marksizmo interpretuoti. Juk, plačiau tą reiškinį praskleidus, jeigu Machas būtų įkūręs savo koncepcijos valstybę, mes turėtumėm dabar marksizmą-machizmą, o leninizmas taptų schizma.

Bet gi neopozitivizmas labai stiprus savo neutralumu, neužsiangažavimu, ypač ryškiu bet kurio mesianizmo smerkimu. Gal todėl neopozitivizmas tapo ypač

nekenčiamas tarybinės sistemos ir teorijos ginklanešių. Štai, 1934 metais nedviprasmiškas anglų filosofo Bertrano Russell'io pasisakymas "Why I am not a Communist?" iki šiol liko nesuvirškintas ir permanentiškai tarybinėje rašliavoje atkartojamas, palydimas toli gražu ne filosofiškais epitetais.

Neotomizmas, R. Skaisgirio nuomone, rišamas su viduramžiškojo tomizmo atgimimu. Tarybinis autorius lengva ranka įrašo neotomizmą į religinio sparno literatūrą. Tarybinės teorijos adeptai tariasi galį lengvai susikauti su neotomizmu, tariasi lengvai galį "iššifruoti" neotomizmo pamatus. Tai, esą, "ultrakonservatiškumas", misticizmu ir fatalistika pagrįsta pasaulėžiūra, absoliučiai svetima modernaus tarybinio gyvenimo realijoms.

Vis dėlto, mes galvotumėm, nors tai ir paradoksalu, kad neotomizmas itin įtakuoja tarybinę teoriją. Juk neotomizmas yra savotiškas tarybinės teorijos antipodas. Toje filosofijos srovėje glūdi ir užsiangažavimas, ir, kad ir neakcentuotas, mesijanizmas.

Šias "šviežio oro" filosofines teorijas atakuoja R. Skaisgiris. Skaitydami knygos potekstę, matome, kad visa tai kelia tarybinės teorijos strategams tam tikrą rūpestį, nes tų teorijų įsismelkimas į tarybinės teorijos purizmą jau yra dogmos degradacija, natūrali jos evoliucija, utopijos realizavimo pastangas paverčianti namo ant smėlio statyba.

Už R. Skaisgirio knygos ribų yra dar vienas tarybinės teorijos ginklas — tai *quasi-istorizmas*, spekuliacija istorijos faktų interpretavimu; tai reikalavimas, kad istoriniai faktai būtų pristatomi tarybinės teorijos postulatų šviesoj, faktus išimant iš jų bendrojo konteksto (dar nebūtas istorijografijos metodas!). Savo esme tai yra ne kas kita, o tik grubus brovimasis į istorijos prasmingumą, gilų jos turį ir sakralinę prigimtį. Ieškant kurjozo, tą metodą galime prilyginti pamišusio archeologo veiksmui, kuris iškastus senus kaulus ar antikines šukes savo įnoriu nudažytų savo dažais. Nors mums ir komiškai atrodo, tačiau tarybinėje dailiojoje raštijoje tai yra geras laidas apsukriam autoriui gauti gerą honorarą už "teisingai" pavaizduotą istorinio žanro veikalą.

"Marksistinė dialektika yra paslaptinga ir sunkiai suvokiama", tvirtina marksistinės dialektikos tyrinėtojas Vytautas Doniela. "Bet gi paslaptingumas ir nesuvokiamumas yra ne kas kita, kaip dialektikos vidiniai nesklandumai ir prieštaravimai, kurie užsiliko mėgėjiškai neapvaldytoms įžvalgoms suteikus dogmos statusą." Mums atrodo, kad tikslus V. Donielos marksistinės dialektikos nusakymas implikuoja, jog marksistinės dialektikos užkulisyje suslėpta spekuliacija sąvokomis, sofistinė retorika ir savaip

panaudojamas "quasi-istorizmas", nes ten visad atsiremiama į sava kosmetika padengtas istorines patirties realijas.

Tarybinės teorijos egzistencijos prasmę sudaro tos teorijos adeptų kova už savo dogmos purizmą. Dogma gi yra reformos išvestinė. Reforma, padėta dogmos pagrinduose, gali provokuoti skelbiamos dogmos reformą. Todėl vyksta tokia karšta batalija už esamos dogmos neliečiamumą. Tai aišku, nėra trumpo diapozono reiškinys, nėra tai militarinio pobūdžio susirėmimas, bet procesas, ištįsęs laike ir generacijose. Tačiau, jeigu yra kova, yra ir su kuo kautis. Yra priešai. Kare gi niekad nėra absoliučių laimėtojų.

Pasipriešinimo apraiškos literatūroje

Sukilimas prieš priverstinį kultą yra amžinas reiškinys istorijoje. Tai nėra nei paslaptis, nei stebuklas. Analitiniam mąstymui, reiklesniam talentui, ypač jautriai sąžinei visad bus nepakenčiama kariškųjų kazematų atmosfera, klusnus nusilenkimas utopijai (pavadintai dogma). Neįmanoma priimti politinės ekonomijos normų suabsoliutinimo ir etikos surogatų, ramstomų politinės ekonomijos postulatais. Visad išliks žmogaus dvasioje natūralus noras matyti savo egzistencijos stebuklą plačiau ir esmingiau, nuolat justi gyvenimo pulsą ryškiau, kad ir kaip žmonės būtų uniformuojami ir rikiuojami vienon ideologinėn greton. Šis žmonių (ir talentų) spektras visad bus pasaulėžiūrinių konfliktų šaltinis. Todėl ir tarybinių — priverstinių nuotaikų ir deklaracijų šalyje matome paprastą ir natūralų, net kalėjimų praktikoje žinomą faktą — žmogus nėra pažabojamas padaras!

Kaip minėjome, tas nepažabojamas padaras tuo tarpu ryškus dailiosios raštijos puslapiuose. Pasirodo, čia yra sfera, kur "šviežio oro" tekmės arčiau siekia plaučius ir . . . norą jaustis *sau žmogumi*. Šie *sau žmonės* sudaro įdomų įvadą, patvirtinantį šio rašinio tezę: dogmos sukasdienėjimą, evoliuciją, neišvengiamą jos raidą.

Tačiau mes praleidžiame ryškiuosius "samizdato" autorius Dėmesys krypsta į pripažintus autorius į dargi pompastiškai spausdinamus autorius. Jų posūkiai taip yra šio rašinio tezių atrama.

Naujas ir drastiškas valstybinis potvarkis "dėl literatūros ir meno kritikos" mums atskleidžia tarybinės teorijos saugotojų nerimą. Juk nėra dūmų be ugnies. Tas potvarkis kalba gana įtikinančiai: absoliutas žengia į tam tikrą naują, evoliucinę fazę. Dailioji raštija, kaip buvo ir caristinės Rusijos eroj, tampa sąžininga naujovės ieškotoja. Ji atsargiai, bet atkakliai praveria langus šviežio oro

dvelksniui. Kadangi potvarkis "dėl literatūros ir meno kritikos" skirtas visai daugtautinei valstybei, tenka galvoti, kad jis aktualus visoms šalies literatūroms ir kitoms kultūrinio reiškimosi atšakoms.

Ta tema galima kalbėti, turint prieš akis grynai rusiškąjį disidentizmą. Ta tema jau tapo univer sali. Ji dažnai atskamba pasaulinėje arenoje. Šiek tiek tos temos detalių teko išgauti iš kitų kalbų autorių ir kultūrininkų reiškimosi. Ryškūs čia ukrainiečiai. Priešiškumas nėra dar visuotinis ir galingas faktorius. Būtų net naivu tikėti, kad visi taptų labai jau narsūs ir pavojų nebojį herojai. Kaip minėjome, tai generacijų kitimo procesas. Stovime pačioje to proceso pradžioje. Mums, lietuviams, aišku, smalsu patirti, ar šis procesas liečia mūsų meną ir dailiąją raštiją, kiek tas menas apsireiškia savo aplinkos sąlygose tėvynėje. Ir jeigu čia pereiname beveik prie konkretumų, privalome apsaugoti autorius, išlaikyti tam tikrą konspiraciją, nedurstelėti pirštu — štai, šis autorius, mūsų nuomone, yra šio rašinio temos ir tezės atrama!

"Literatūra ir Menas", smulkiaraidis savaitraštis, skirtas visai masei kūrybos žmonių indoktrinuoti, diriguoti ir įspėti, 1972 m. gruodžio mėnesio laidoj graudžiai nusiskundžia dailininkų "susmulkėjimu, kameriškumu, formos ir turinio neatitikumu". Savaitraštis įspėja, kad "dailininkai turi atvirai pasisakyti prieš įvairias socialistinio realizmo menui svetimas, prisitaikėliškas idėjines ir estetines pažiūras prieš tokią kūrybą."

Labai dažnai puolami ir muzikai, kurių partitūroje, prievaizdų nuomone, skamba "eretiški", "tarybinio gyvenimo pulsą" neatitinką sąskambiai. Visiems žinomi atsitikimai, kada muzikai "atgailavo" savo polėkius ir nužemintai žadėjo "pasitaisyti" — parašytus kūrinius koreguoti pagal partijos pasiūlytą receptą.

Bet už vis skaudžiau pliekiami rašytojai, kurie "paklysta" tarybinės teorijos kulgrinduose, nušneka nevisai gerai pagal "sovietinio realizmo" kamertoną. Ir nenuostabu! Socialistinio realizmo nuostatų ignoravimą, ar bent bailų kėslą tuos nuostatus apeiti lengviausia susekti žodinėje kūryboje. "Netinkamai" parašytas puslapis yra atviras laukas atrasti egzotiškus tarybinėje faunoje ir floroje "šviežio oro" padarėlius.

Beveik trisdešimt metų rašytojus lietuvius įpratino tikėti ir pasitikėti juos supančia buitimi, kaip viena vienintele nesikeičiančia ir stabilia tikrove. Senieji nepriklausomybinio laikotarpio rašytojai arba dingo, arba buvo "perauklėti" — išdavė savo jaunystės polėkius. Atkilo kita generacija, gerai ištreniruota užimti vakuojančias vietas. Skaičiumi jie gausūs, savo kūrybine monotonija jie vienodi. Tačiau jų daug, ir tai yra plano išdava: *jie turi bū-*

ti santvarkos bardai! (Laisvame pasaulyje tai absoliučiai neįgyvendinama Orwell'o utopija!)

Dvi dekados yra galingas faktorius suformuoti kūrėją valdininką, priderinti jį būti naudingu režimui ir režimo skelbiamai utopijai.

Tačiau tai buvo teorija. "Šviežio oro" tekmė yra stipresnė už kabinetinį rašytojo-valdininko planą. Todėl mes galime tarti, kad lotyniškasis perdirbinys "fiat dogma, pereat mundus" (tegyvuoja dogma, kad ir žūtų pasaulis) nėra lietuvių literatūros tėvynėje nei stūmeklis, nei ti' ro įkvėpimo šaltinis. Savotiška išeėga (eskapizmas) vilioja rašytojus, ir tai ypač ryšku poezijoje. Pastatę buitį už poetinio pasaulio ribos, dažni poetai strimgalviais neria į antiką, į lietuvišką mitologiją. Čia atsiskleidžia visi tie "paklydimai", visi tie "pavojai", su kuriais taip šauniai kaunasi "dėl literatūros ir meno kritikos" enciklika.

Sustokime valandėlei visai netoli šio straipsnio iliustracijos — greta lietuvių literatūros bareljefų. Štai gerai išlaikyto quasi-istorizmo pavyzdžiai: netolimos istorijos laikai Avyžiaus romanuose. Jo politinio "raštingumo" brandos atestatas — vertimai į rusų kalbą. Ir Justinas Marcinkevičius gerai pataiko į socialistinio realizmo batus, vaizduodamas net tolimą lietuvių istorijos vaizdą. Tačiau kiti, jau skurdžiau reklamuojami, gal būt ir kuklesnio kalibro talentai, besistengdami prisitaikyti ir dogmai ir leidyklai, atskleidžia mums puikius nemeluotos tikrovės veikalus. Kai kurie turi savo sąskaitoje knygas, kiti patenka į "Pergalę". Iš jų sužinome, kad visuomenės masė yra visų pirma žmonės, kurie nori gyventi, nesisieloti utopinėmis temomis, nesiveržti į ideologinius lepūnėlius. Čia suspindi *homo cosmopoliticus* versija, čia atrandamas ir *homo animalis*, tolima Arcibaševo "Sanin" versija. Sluckis, išradingas daugelio literatūrinių metodų meisteris, labai apdairus ten, kur literatūrinis tipažas susiliečia su socialistinio realizmo *credo*, taip pat teikia ieškojimų drąsos viltis.

Bet sąmoningai nevardiname daugelio tų, kurie drįsta rodyti savo braižą, savotišką neklusnumą, rausimąsi savo kūrybinės iniciatyvos aruoduose. Literatūroje asmuo yra pirmas stūmeklis. Aplinka yra asmens rėmai. Iki šiol visa tai eina tam tikro bailumo ženkle. Visų pirma autorius turi praeiti pro leidyklos duris. Tas praėjimas nėra lengvas. Praeiti gi padeda tarybinių dorybių vaizdavimo talka. Tuo tarpu buities aksesuarai sudaro pabrėžtinai svarią rolę bendroje kompozicijoje. Šito neišvengė net toks pilnaviduris socialistinio realizmo žinovas, koks yra Baltušis. Sunku duoti literatūrinį tipą. Režimas reikalauja tą tipą duoti gerą, bet pasaulinės literatūros praktikoje negatyvus tipas yra dominuojan-

tis. Bet toks tipas nepageidaujamas tarybinėje tikrovėje, valdininkiškai kabinetiniuose projektuose.

"Sau žmogus" amžiname konflikte su prievarta

Tarybinės literatūros klasikais ten vadinami Cvirka, Venclova ir Baltušis, bet moderniam skaitytojui jie jau atsiduoda istoriniu naftalinu — perdaug jie surišo savo veikalus su buitinio praeinamumo koloritu. Tad jie tapo oficialūs klasikai. Prieš šimtą metų carinės Rusijos pamatų judintojas, liberalas N. Černyševskis pasakė, kad tiktai tie literatūros sparnai nuostabiai išsivysto, kurie kyla iš stiprių ir gyvų, epochos siekius tenkinančių idėjų. Ir kada utopijos statyba pagal marksizmo-leninizmo receptus tapo kasdienybe, rutina, pilkuma ir chaltūra, ta statyba išslysta iš "epochos siekius tenkinančių idėjų" rubrikos. Nenuostabu, kad viena Kauno įmonė skelbia "darbininko" tema romano konkursą, bet . . . negauna konkursui veikalų!

Jeigu begaliniai nepabaigiami etikos ir vitalinės energijos sūkuriai bus tramdomi politinės doktrinos diktato, žmogaus vidus niekad nebus pilnai pavaizduojamas ir visad čia bus įnešta falšo dalis. Rašytojas privalo turėti daugiau laisvės. Tai sena ir amžina aksioma.

Tačiau dešimtys vardų, žinomesnių ir skambančių naujai, kuriuos sutinki po kritikos ir recenzijų rašiniais, vis moko, vis moko ir vis moko, kaip autorius turįs rašyti ir apie ką jis turįs rašyti. Šitas metodas nepagyvina literatūrinio reiškimosi, bet įvaro jį į monotoniją, į uniformą.

Kaip minėta, plačiausiai pagarsėjo "dėl literatūros ir meno kritikos" enciklika, pagimdyta Maskvoje ir privaloma visai "daugnacionalinei" tarybinei literatūrai bei dailei. Socialistinis realizmas, kurį apeiti jau buvo beveik madinga ir moderniška, vėl grąžintas į savo seną sostą. Apie tą quasi-mokslinį metodą, kurį sugalvojo M. Gorkis savo raštams aiškinti (ilgokai ieškotas terminas) sukurtas anekdotas, į užsienį išvežtas ekskursantų iš Lietuvos: vaizduodamas kolūkį, tu gali sodinti medelius ir krūmus, kur tik nori, tu gali įdėti į žmonių rankas grėblį ar traktoriaus vairą, tu gali vadinti herojus kaip nori, Jonu, Petru ar Algiu, bet . . . niekad neužmiršk pabrėžti, kad kolūkyje dirbti gera, nes kolūkio darbo tikslas prakilnus ir aukštas . . .

Kodėl sustojame ties tomis detalėmis? Todėl kad ir socialistiniame realizme yra tarybinės teorijos dogmos atšvaista. Ir jeigu, kaip dėstyta rašinio pradžioje, norma ar dogma yra tiktai reliatyvybė, kintanti laike, tas pat turi būti taikoma ir tos dogmos aplikacijai mene. Tai pripildo

mus džiugiu tikėjimu, kad lietuvių literatūra liks gyva, nepasidarys kabinetine teorija, gal būt taps ir nemenka pasaulinės literatūros dalimi. Socialistinio realizmo diktatas beliks tiktai periodo žymė, be lemtingo poveikio ateičiai.

Autoriuose matyti tezinis individualumas. Apie tai vis dar tyli emigraciniai kritikai, narsuoliškai pasinešę vertinti tarybinių lietuvių rašytojų ir poetų formos laimėjimus. Emigrantams imponuoja poetinis braižas, bet jiems nėra lengva pro rūbą matyti kūną, ypač kada rūbas tą kūną rūpestingai pridengia.

Tas savotiškas "eskapizmas" masina kūrybinę iniciatyvą. Amžina pastanga jaustis savo kūrybiniame pasaulėlyje vydūniškuoju *sau žmogumi,* priverčia netgi kalbėti poetiškais rebusais, pasirenkant juos vieton sentimentalių prorežiminių atuodūsių. Jau jie drįsta susikaupti ties egzistencijos prasme, kas, einant tarybinės teorijos raide, yra beprasmis postringavimas.

Tad, kaip rusai disidentai, lietuviai kūrybos žmonės nuolatos atsitrenkia į prakeiktą realybę: galima — negalima!

Rašytojas Vienuolis, labai jau sukalbamas ir pats "persiauklėjęs" rašyti pagal sovietinį kamertoną, nors ir tvirtino, kad "tarybinė buitis tampa dienos karalaite", ruošdamasis graban, suskubo įspėti: komunistų partija ir tarybinė vyriausybė sudaro visas galimybes pradedančiųjų rašytojų pasaulėžiūrai išsivystyti (1954).

Ar toks biurokratiškasis *credo* nepabaido jaunųjų? Ar toks posakis slaptai nesugestinuoja ieškoti savęs, nebūti kažin kieno garsiakalbiu?

Kritikas Jonas Lankutis vėliau pridūrė: aktyvus revoliucinis rašytojo žvilgsnis į tikrovę — būtina sąlyga lenininiam partiškumo principui įgyvendinti. Stalino premijos laureatas E. Mieželaitis pareiškė: blogas yra tas poetas, kuris nedeklaruoja; jeigu poetas nedeklaruoja, jis neturi ką žmonėms pasakyti!

Prisimename, kuo pasibaigė V. Majakovskio "deklaracijos". Pagaliau, juk "deklaracijos" parūpinamos, dažnai ir visai neatrandamos poeto mąstyme ir širdy. Aure, "deklaracijos" dažnai suskamba itin politekonomiškai! Majakovskis ant tų "deklaracijų" nusuko savo gana stiprų sprandą.

Tarybinė teorija savo egzistenciją parėmė deklaracija. Tos deklaracijos ji nori publicistikoje, mitingų kalbose, netgi mene. Tos deklaracijos privalo užbėgti už akių bet kokiai pagundai evoliucionuotis. Tarybinė teorija, gimusi lenininio reformizmo ženkle, aršiai priešinga bet kuriai reformistinei pagundai. Globalinio reiškinio atšvaista rado savo vietą ir mažame tarybinės lietuvių literatūros pasaulėlyje. Tai mes čia panaudojome kaip rašinio tezės pavyzdį. Juk, vien tiktai adresą pakeitus, tą pat galima tarti apie

latvių, estų, gruzinų ir kitas tarybines literatūras. "Dėl literatūros ir mano kritikos" deklaracija tinka visai teritorijai.

Grįždami prie įvado, matome, kad visuotinės kovos su dogma, reformizmo arba evoliucijos vardan, vis dar nėra ekonomikoje. Tai ir neįmanoma. Bet mene, dailėje, literatūroje jau pulsuoja gana jautrios nuotaikos, nors dar gležnutės, kaip daigai ankstyviausį pavasarį.

Nebeužtvenksi upės bėgimo . . .

Tarybinė teorija nori žūt-būt išlaikyti savo politinį, ekonominį ir ideologinį *status quo*. Valstybė nori stiprėti ir suvirškinti savo žmonių mases. Šitoks yra dabar visų "kremlinologų" tvirtinimas. Su tuo tenka sutikti. Tai valstybės gyvenimo logika. To reikalauja milžiniškos ir labai agresyvios valstybės egzistencija. Pati valstybė tapo sukaustyta savo utopijos grandinėmis, tapo pajungta susidariusiai padėčiai ir nužengė į ideologinį ir politinį akligatvį. Savo pažangėjimo sferai ji pasiliko tiktai technikos pažangą. Bet ji išleido iš akių faktą, kad žmogus nėra mašina. Jau senokai nudundėjo garsus Dudincevo romanas "Ne vien tik duona". Nudundėjo, bet nenuseno, nes tai amžina šitokios valstybinės santvarkos tema. Šia prasme šis romanas yra epochiniai reikšmingesnis už Solženicino ir Pasternako romanus, pernelyg egzotiškus laisvo pasaulio skaitytojui.

Reformos baimė aiškiai sušvito Helsinkyje tarybinių pareigūnų protestuose, nes konferencijoje iškilo "Laisvojo žmonių ir idėjų pasikeitimo" prielaidos. Revizuoto marksizmo adeptai bijo stimulų tolesnei savo utopijos revizijai. Mirties taškas, *status quo*, yra stabilumo bastionas. Juk revizija grasina netiktai idėjos *fermentacija*, kas yra turinio kaita, bet ir idėjos *fragmentacija*, kas yra atskirų įtikėjimų susiformavimas, netgi politinės terenos subyrėjimas. Tai yra jau katastrofa, kur įmanomos pražūtingos konfrontacijos, netgi civilinio karo kanonados . . .

Čia mes sustojame, pasitikėdami galima evoliucijos jėga, kuri išsivysto, lyg amžinas gamtos dėsnis, laike ir erdvėj. Jeigu tarybinė teorija gimė reformos ženkle, ji ir pati paklusni reformos, evoliucijos dėsniui. Technokratijos religija, kuria remiantis statoma utopija, negali žmonių paversti mašinomis. Tai yra evoliucijos išeities punktas. Atidus ir skeptiškas žvilgsnis rodo, kad ir šios penkios dekados jau sklidinos evoliucijos ir nuosaikaus reformizmo faktų. Mes dargi pykstame, kada apžvalgininkai pastebi tuos faktus. Mes esame per arti tų globalinio masto apsireiškimų. Mes esame perdaug kentėję, kad galėtumėm sutikti su evoliucijos prielaidomis, jau liečian-

LIETUVIŲ FRONTUI 30 METŲ

V. NATKEVIČIUS

1941 metų rugsėjo mėnesį atsišaukime prieš vokiečių okupacinės valdžios paskelbtą jų tarnybai Lietuvos vyrų registraciją pirmą kartą viešai pasirodė Lietuvių Fronto vardas. 1971 metų rugsėjo mėnesį suėjo 30 metų, kaip Lietuvių Frontas egzistuoja. Žinomas jis labiausiai pasidarė su pogrindinės *"Į Laisvę"* pasirodymu 1943 metų sausio mėnesį. Šie trisdešimt metų yra verti dėmesio visų pirma ryšium su rezistencijos idėja ir praktika, nes rezistencija prieš okupantą yra esmiška Lietuvių Fronto žymė.

Lietuvių Fronto genezė

Rezistencija savo žodine kilme yra priešinimasis, nepriėmimas svetimos valios, jos nevykdymas, priešinantis ignoravimu ar veiksmu. Politine prasme rezistencija yra pavergto krašto gyventojų pasipriešinimas pavergėjui. Rezistencijos žodis išpopuliarėjo, kai 1940 vasario 22 per anglų radiją jį pirmąkart pavartojo de Gaulle, kalbėdamas apie gyventojų pasipriešinimą vokiečių pavergtoje Europos dalyje.

Lietuvoje rezistencinei kovai sąlygos susidarė su pirmąja komunistų okupacija 1940. Jau tų metų rudenį susikuria pirmoji rezistencinė organizacija — Lietuvių Aktyvistų Frontas — paruošusi 1941 metų birželio sukilimą prieš bolševikus ir laikinai atstačiusi Lietuvos nepriklausomybę. Vokiečiams 1941 rugsėjo 22 Lietuvių Aktyvistų Frontą uždarius ir jo įgaliotinį Levą Prapuolenį išvežus į Dachau koncentracijos stovyklą, Lietuvių Aktyvistų Fronto vietoje ėmė pogrindyje reikštis naujos rezistencinės organizacijos. Jų svarbiausios: Lietuvių Frontas, Lietuvių Nacionalistų Partija, Lietuvių Vienybės Sąjūdis, Lietuvos Laisvės Armija, Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga. Išsiskyrimas į atskiras rezistencines organizacijas vyko daugiau mažiau pasaulėžiūriniu principu: į Lietuvių Frontą ir į Vienybės Sąjūdį (šio

---

čiomis tarybinį milžiną. Tačiau taip yra.O juk ir mūsų Maironis nurodė: nesulaikysi upės bėgimo, nors ji bėgtų ir pamažu . . .

Tarybinės teorijos raida yra įdomus globalinės scenos vaidinimas, kuris gali užtrukt generacijų kaitos laiką.

pastarojo širdis buvo J. Keliuotis) susitelkė daugiausia katalikiško ir aplamai krikščioniškos pasaulėžiūros jaunimas, į Lietuvių Nacionalistų partiją — kraštutiniai tautininkai, į Laisvės kovotojus — liberalesnis tautininkų ar jiems artimas jaunimas; Lietuvos Laisvės Armija buvo labiau karinė organizacija, artimai bendradarbiavusi su Lietuvių Frontu.

Prieš tautos alinimą

Pagrindiniai LF siekiai buvo sukliudyti vokiečių valdžios kėslus, alinant lietuvių tautą biologiškai ir kultūriškai; kartu buvo pareiškiami lietuvių tautos nusistatymai, reikalaujant okupantą jų paisyti. Biologinis alinimas buvo vykdomas, gaudant ar viliojant jaunimą į frontą, į Reichą darbams, užkraujant ūkininkams nepakeliamas duokles ir pyliavas. Kultūrinis alinimas vyko, slopinant mokslinės ir grožinės literatūros leidimą, uždarinėjant mokyklas, net universitetus (1943). Prieš visą tai LF kovojo, formuodamas tautos opiniją. Šiam reikalui buvo suorganizuotas politinis - informacinis skyrius, leidęs minėtą pogrindinę *"Į Laisvę"* ir politinės apžvalgos savaitinį "Lietuvių biuletenį". Atskiri LF sambūriai leido *"Vardan Tiesos"*, satyrinį *"Pogrindžio Kuntaplį"*, *"Lietuvos Judą"* — registravusį okupanto šnipus ir pataikūnus.

Karinis LF skyrius organizavo karinius dalinius, telkė ginklus tam momentui, jei būtų reikalo, griuvus frontui, priešintis bolševikų antpuoliams.

Lietuvių Frontas aktyviai dalyvavo ir rezistencinės vadovybės — Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto sudaryme. Mat, vokiečiams prievarta sustabdžius Lietuvių Aktyvistų Fronto pastatytos Laikinosios vyriausybės veikimą 1941 rugpiūčio 5, jos kai kurie nariai dėjo pastangų sudaryti vyriausybės pakaitalą pogrindyje. Tai nepavyko, ir 1942 pogrindy susidarė du organai: *Tautos Taryba*, kurioje dalyvavo kai kurie Laikinosios vyriausybės nariai ir kiti politikai, visi daugiau mažiau formavęsi katalikų organizacijose, ir *Vyriausias Lietuvių Komitetas*, kuriame susitelkė liberalinės, tautininkinės ir socialdemokratinės ideologijo veikėjai. 1943 pabaigoje abu organai susijungė į *Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą* (VLIK-ą).

Susijungimo derybas Tautos Tarybos vardu vedė Lietuvių Fronto žmonės. VLIK-e Lietuvoje LF atstovai ėjo jo vicepirmininko ir politinės komisijos pirmininko pareigas. Kai 1944 bolševikai antru kartu okupavo Lietuvą, LF atstovas VLIK-e *vienintelis* iš VLIK-o narių nepasitraukė iš krašto ir žuvo kovos lauke. Likę krašte frontininkai kartu su kitų rezistencinių organizacijų vadais sudarė Lietuvos rezistencinę vadovybę ir vedė partizanines kovas iki 1952. Labiau-

siai žinomi šių kovų didvyriai, Juozas Lukša - Skrajūnas ir Julijonas Būtėnas, yra LF žmonės.

LFB ir krašto rezistencija

Kurį laiką išeivių visuomenėje buvo aštriai diskutuojamas klausimas, *ar rezistencija yra galima ir išeivijoje*. Šios diskusijos paaštrėjo po to, kai 1952 rugpiūčio 5 LFB pasitraukė iš tremty atkurto VLIK-o, kuriame frontininkai vadovavo Vykdomosios Tarybos informacijų tarnybai ir paskui užsienio reikalų tarnybai. LFB pasitraukė, įsitikinę, kad tuo metu tapo neįmanoma VLIK-e dirbti su kai kuriomis grupėmis, kurios nepaisė moralės ir teisės, nuvertindamos rezistenciją ir jos atstovus. Net buvo stengiamasi sudaryti įspūdį, kad rezistencija tiek krašte, tiek čia išeivijoje buvo ir yra beprasmiška. Tautai laisvę esą tegalima iškovoti tradicine politika: gudrumu, veikla, santykiais; pasipriešinimas, ginklu, esąs nereikalingas. Visai atvirai buvo abejojama laisvės kovotojų vykdomo pasipriešinimo prasmingumu. Į tai LFB atsakė:

"Krašto rezistencija okupantui manifestuoja ne tik tautos norą būti laisva, bet ir jos narių heroizmą, laisva valia aukojantį tautos laisvei savo didžiausią žemišką vertybę — gyvybę.

Krašto rezistencija atpirko nepriklausomos Lietuvos 1940 kapituliaciją be pasipriešinimo prieš neišprovokuotą Sovietų agresiją.

Krašto rezistencija yra neišsakomas rezistencinio įkvėpimo šaltinis ateities kartoms. Ji imunizuoja jaunimą nuo okupanto nuodingos indoktrinacijos ir ugdo tautinės kūrybos polėkius.

Krašto rezistencijos aukos pratęsia Lietuvos istorijoje tą tautos kovų dėl laisvės didingą heroizmą, kuris ir praeityje taip pat nekartą savo dienos akimis kovojo beviltišką ir neprasmingą kovą, kuris tačiau paliko ateities kartoms laimėjimo užtikrinimą".[1]

Be abejo, frontininkai pripažįsta, kad *šiandien* ginkluotai rezistencijai nėra sąlygų, bet tai dar nereiškia, kad reiktų atsisakyti bet kokio pasipriešinimo ir laukti vien vadinamos "palankios politinės konsteliacijos" tarptautiniuose santykiuose. Jų ne vienam atrodo, kad tauta, kovojanti dėl savo laisvės, juo labiau dėl savo išlikimo apskritai, negali būti diriguojama iki smulkmenų, kada ji turi pakelti ginklą, kad jos pavieniai nariai turi išeiti į gatves ir reikalauti laisvės. Gyva tauta, ypač jos jaunimas, nebepakeldama priespaudos, priešui pertempus vergijos pančius, eina kovon be atodairos ir ryžtasi plikomis rankomis sutraukyti geležines grandines, rizikuodama mirti. Šitą laikyseną tautai diktuoja pats gyvenimas, kaip giliausia versmė biologinių ir moralinių dėsnių. Čia, šioj gyvenimo gelmėj, pa-

radoksiškai susitinka mirtis dėl laisvės, taigi gyvenimo priešingybė, su ryžtu gyventi prasmingai, kilniai, tuo pačiu laisvai. Tokia prasme tenka žvelgti į naujausius įvykius Lietuvoje — Kalantos susideginimą ir po to sekusias riaušes.

Rezistencija išeivijoje

Dar labiau dvasios suskilo VLIK-e ir daly visuomenės dėl rezistencijos prasmės išeivijoje. Tačiau ir išeivijoj LF pabrėžė, jog *"Kitos čia yra rezistencijos sąlygos nei okupuotoje Lietuvoje, kitos ir priemonės, bet tikslas tas pats — kur ir kiek įmanoma priešintis okupantui ir stiprinti pačios tautinės bendruomenės - išeivijos sąmoningumą, dvasios gyvumą ir kūrybines pastangas".*[2]

Beje, iš pagarbos rezistencinės kovos didvyriams, likusiems Lietuvoje, frontininkai laisvame pasauly 1951 pasivadino *Lietuvių Fronto Bičiuliais* (LFB), nes išeivijoje jie nebuvo *"tiesioginiai veikiami nei krašto rezistencinės kovos sąlygų nei organizacijos tolydumo".*[3] Be to, Lietuvių Fronto Bičiulių vardas labiau tiko tiems frontininkams, kurie yra ne Lietuvos piliečiai, nes *"LF bičiuliu, Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio talkininku bei rėmėju gali būti kiekvienas lietuvis bet kurios valstybės pilietis".*[4]

Priešinimasis okupantui, gyvenant išeivijoj laisvajame pasauly, buvo ne kartą įžymiųjų frontininkų vis iš naujo formuluojamas konkrečiais uždaviniais, paskutinį kartą bene ryškiausiai išsakytas prof. A. Maceinos 1960 metų gale *"Į Laisvę"* žurnale. Ten autorius kalba apie tris dešimtmečio (1960 - 1970) uždavinius. Pirmuoju uždaviniu Maceina stato rezistenciją prieš bolševikinį melą mūsų tautoje ir laisvajame pasaulyje: *"... mūsų tauta yra įjungta į ... tiesos naikinimo vyksmą, kuris šiandien žymi visas komunizmo valdomas šalis. Mes džiaugiamės, kad Lietuvoje gerėja medžiaginis žmonių gyvenimas ... Tačiau kartu su tuo gerėjimu tvirtėja mūsų krikščioniškų vertybių iškreipimas. Viskas iš naujo pervertinama. Istorija perrašoma. Ateitis kraipoma. Asmens niekinami. Kultūra niokojama. Religija ujama kaip prietaras ... Melas virsta žmonių santykiavimo būdu tiek tarp savęs, tiek su tautos praeitimi, tiek su jos kultūra, tiek su svetimaisiais. Ir tai organizuojamas sistemingas melas.*

Baisiausia yra tai, kad žmoguje yra auklėjama melo meilė, kad jis bolševikinėje sistemoje ne tik turi meluoti, bet ir šį melą mylėti. Melas bolševikui yra jo elgesio taisyklė ... Žmogus sovietinėje sistemoje ... gyvena ir išsilaiko tik meluodamas. Galima nujausti, koks sielų žudymas vyksta tokioje sistemoje",[4] baigia autorius bolševizmo kaip

metafizinio melo sistemos charakteristiką. Šios melo dvasios akivaizdoje Maceina reikalauja rezistencijos prieš kiekvieną iškreiptą krikščioniškai tautinę vertybę, pastatant teisingą šios vertybės atskleidimą; į melą istorijoj — atsakant giliu jos pažinimu; į melą kultūroje — atsakant tikru jos atskleidimu; į asmenų dergimą — atsakant jų darbų nušvietimu; į religijos žeminimą — atsakant jos vertės kėlimu.

Antruoju uždaviniu Maceina laiko rezistenciją prieš intelektualinį nerangumą. Formuluodamas šį uždavinį, jis pabrėžia, kad *"Lietuvių Frontas niekados neužsisklendė smulkios politikos baruose. Jau ir Lietuvoje jis viena ranka laikė ginklą, antra, tačiau, tiesė būsimosios valstybės pagrindus, socialinei, kultūrinei ir politinei demokratijai"*.[5]

Prof. A. Maceina savo straipsnyje reikalauja iš frontininkų, kad jie visuomenei nušviestų šių pagrindų idėjas, kurios 1958 buvo užfiksuotos *"Į pilnutinę demokratiją"* leidinyje. Bet ne tik tiesioginės Lietuvių Fronto idėjos esančios reikalingos didesnio susidomėjimo, jo laukiančios ir visos kitos dvasinės mūsų kultūros sritys. Spiriantis bolševikiniam melui, reikią pažinti tiesą visoje mūsų dvasinio gyvenimo plotmėje . . . Tam reikią nugalėti intelektualinį nerangumą, priešą, grasinantį mus suplokštinti ir tuo būdu padaryti mus netinkamus rezistencijai, nes kova su bolševizmu bus laimėta ne tiek karo, kiek dvasios ginklais; tat būtina išlikti intelektuališkai budriems ir judriems.

Trečiuoju uždaviniu Maceina laiko rezistenciją prieš Vakarų iliuzijas. Tų iliuzijų didžiausia yra laisvojo Vakarų žmogaus tikėjimas bolševikų šūkiams, ypač jų skelbiamai koegzistencijai bei geriems santykiams. *"Turime visais galimais būdais atskleisti tikruosius bolševizmo kėslus ir sukrėsti aną naivų laisvo žmogaus tikėjimą, nes šis geraširdis ir tiesus žmogus nepažįsta bolševizmo"*.[6]

Sąmoningai ilgiau sustota prie Lietuvių Fronto idėjų nešėjo prof. A. Maceinos programinių uždavinių, statytų frontininkams praėjusiame dešimtmetyje. Tuo buvo norėta iškelti patį idėjų nešėją, lietuvių filosofą, ir kartu paryškinti LF ideologų formuluojamus rezistencinius uždavinius.

Netenka abejoti, kad šiais uždaviniais sielojosi ir sielojasi visi intelektualiai pajėgesni frontininkai, vieni kūrybiškai juos apipavidalindami mokslo ir literatūros veikalais, kiti juos vykdydami žurnalistine, visuomenine, politine veikla ar savo pačių pavyzdį teikiančiu gyvenimu. Savaime suprantama, kad šie ir panašūs uždaviniai kyla iš pačios kūrybinės rezistencijos dvasios. Jie nėra padiktuoti kokios nors partinės prievartos ir nėra pačių frontininkų suprantami kaip iš

viršaus primesti imperatyvai. Jie įpareigoja, kiek įpareigoja kūrybinė iniciatyva ir laisvai prisiimta atsakomybė tautos nelaimių akivaizdoje. Šitaip frontininkai supranta ir kitus oficialesne forma jiems statomus rezistencinius uždavinius, kaip jie yra užfiksuoti minėtame LFB Valdybos pasisakyme 1958:

"Veikti laisvojo pasaulio sąžinę ir žadinti jo veiklumą pavergtai Lietuvai padėti ... Atskleisti Lietuvos okupanto kėslus ir nusikaltimus žmoniškumui ir taikai".[7]

Šių uždavinių konkretus realizavimas, sakysim, buvo pravedimas JAV Atstovų rūmuose ir Senate H. Con. Res. 416 rezoliucijos, reikalaujančios lietuvių tautai laisvės. Tam žygiui ištvermingai vadovavo LFB sąjūdžio narys (dabartinis JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirmininkas) Leonardas Valiukas. Kairiosios grupės Amerikoje nuo to žygio rėmimo greitai atsisakė, tautininkai pavargo pusiaukelėje, frontininkai rėmė iki galo.

Pratęsiant oficialiųjų LFB priimtų rezistencinių uždavinių eilę, tenka suminėti jų dar porą:

"... palaikyti gyvą tautinio solidarumo ryšį tarp laisvųjų lietuvių ir lietuvių tėvynėje bei ištrėmime" ir *"telkti Lietuvos laisvės kovų istorinę medžiagą ir pagarbiu tų kovų atsiminimu stiprinti jaunosios kartos ryšį su tėvyne".*[8]

Vykdant pirmąjį uždavinį, buvo be kitko, išvystyta stipri akcija siųsti siuntinėlius Lietuvon, vykdant antrąją — visuomenėje įgyvendintas net savotiškas partizanų kultas su tam tikromis apeigomis; neužmirštas ir laisvės kovų medžiagos telkimas, nors šioje srityje toli gražu pasiekta per maža. Čia reikalinga naujos iniciatyvos ir naujų pastangų.

Idėjinė ir politinė programa

Straipsnio rėmai neleidžia plačiau ir giliau pažvelgti į LF rezistencinę veiklą, kurioje pirmiausia švyti laisvės kovų sąjūdis, tesuminėtas čia tik dviejų didvyrių pavardėmis. Tenka dar sustoti prie Lietuvių Fronto idėjinės ir politinės programos, kuri išreikšta *politinės demokratijos* terminu ir išdėstyta to paties vardo leidiny, šiaipjau daugiau žinomos *nepasaulėžiūrinės politikos* vardu. Tik reikia iš karto gerai įsidėmėti, kad čia turima galvoj ne partinė griežtai nustatyta programa, kurią reiktų, atėjus į valdžią, vykdyti, o tik pateikiami valstybės pagrindų samprotavimai, kuriančiai minčiai pažadinti. Tai daugiausia prof. A. Maceinos, prof. J. Brazaičio, teisininko Vyt. Vaitiekūno formulavimai, kuriuos reikia priimti Brazaičio paaiškinimu, išreikštu LFB valdybos vardu:

"LFB nepretenduoja į išlaisvintos Lietuvos valstybinio gyvenimo tvarkymą, nes tai pri-

klauso Lietuvos žmonėms. O gilintis į pilnutinės demokratijos idėjas, reikšti iniciatyvą joms išryškinti ir taikyti konkrečiam gyvenimui, paremti ir skleisti jas prieinamoje aplinkoje nebūtinai reiškia užuomazgą politinei partijai, kuri išlaisvintoje Lietuvoje siektų LFB idėjas vykdyti valstybės priemonėmis. Pilnutinės demokratijos idėjos yra visuotinės. Jų įsisąmoninimas, skleidimas ir taikymas gyvenime nebūtinai skiriamas tik nepriklausomos Lietuvos valstybei".[9]

Pilnutinės demokratijos terminas įvestas prof. Stasio Šalkauskio. Jo įsitikinimu, gyvenamojo laiko demokratija buvo visų pirma *politinė*, visuotinė, slaptais ir tiesioginiais rinkimais įjungianti tautą į valstybės (polis) reikalų tvarkymą. Betgi tautos teisės neišsisemia su politinėmis teisėmis, ypač pasireiškiančiomis šiais rinkimais. Tauta turi teisę tvarkyti visas valstybės gyvenimo sritis, ne tik politinę. Šalia politinės srities valstybės ir tautos gyvenime yra ypač svarbios kultūrinė ir socialinė sritys. Tad reikia demokratiją plėsti ir į jas ir tuo būdu siekti pilnutinės demokratijos

Laisvė gyventi ir kurti

Minėtuose *"Į pilnutinę demokratiją"* samprotavimuose, kalbant apie valstybę ir kultūrą, galima įžiūrėti prielaidą, jog kiekvienas protingas žmogus turi atsakyti sau, kam ir kaip jis gyvena, ir tuo jis pareiškia pažiūras savo paties pasaulio, gyvenimo ir visos būties atžvilgiu. Tai ir yra pasaulėžiūrinis apsisprendimas, kuris gali būti daugiau mažiau sąmoningas ir logiškai pagrįstas, bet jis visada yra. Pasaulėžiūra todėl yra susijusi su žmogaus esme. Kaip esminį, su jo giliausiais įsitikinimais susijusį, jo individualybę išreiškiantį pradą kiekvienas žmogus savo pasaulėžiūrą nepaprastai brangina, nes tai idėjine prasme jis pats. Kartu savo pasaulėžiūrinius įsitikinimus kaip giliausias tiesas žmogus jaučiasi prieinąs laisvai: tai pati jo sąžinės, jo dvasios laisvė. Šita prasme M. Heideggeris teigia, jog laisvė yra tiesos esmė. Galima su tuo teigimu pilnai nesutikti, bet mažiausia jis teisingas tuo žvilgsniu, jog laisvė yra kiekvienos tiesos sąlyga. Tai reiškia, jog žmogaus dvasia yra laisva, jos negalima administruoti kaip kokio ūkio, nes tuo paneigtume jos laisvę. Savo dvasios laisve žmogus yra asmuo ir tuo jis stovi pirma ir aukščiau valstybės, kuri todėl negali šios laisvės paneigti. Jei žmogus savo dvasiniu pasauliu yra laisva būtybė, į jį tegalima apeliuoti laisvai, o ne prievarta apspręsti.

Aiškėja, kad valstybė negali prievartauti žmogaus jo pasaulėžiūriniuose reikaluose. Bet ar šiuo negatyviu reikalavimu išsisemia pagrindiniai demokratinės valstybės uždaviniai? Anaiptol. Kaip teisingai leidiny

"Į pilnutinę demokratiją" rašoma, *"Žmogus nori ir turi pagal savo įsitikinimus ne tik mąstyti, bet ir gyventi. Jeigu tad valstybė skelbia įsitikinimų laisvę, o neleidžia šių įsitikinimų reikšti asmens ir bendruomenės gyvenime, tokia valstybės skelbiama įsitikinimų laisvė tėra laisvės apgavystė.*[10]

Jei kuri grupė, vadinanti save demokratine, skelbdama sąžinės laisvę, vis dėlto prirašo, jog *"sąžinės laisvė nereiškia, "kad Bažnyčia, panaudodama autoritetą ir žmonių religinius įsitikinimus, kištųsi ir darytų savo politiką, tą politiką vestų į mokyklą, į socialinius žmonių santykius", — galvoja ir elgiasi nedemokratiškai. Jos skelbiamoji sąžinės laisvė tėra laisvės fikcija, nes skelbti sąžinės laisvę ir sykiu neleisti su savo pasaulėžiūra eiti į kultūrinį (mokykla) ir socialinį (socialiniai santykiai) gyvenimą yra, Jules Simono žodžiais tariant, "melas akims dumti". Savo sąžinei, savo vidaus pasauliui žmogus iš kitur laisvės nereikalingas, nes žmogaus vidaus pasaulio jokie išoriniai varžtai nepaliečia. Dėl vidaus pasaulio laisvės valstybė neturi ko pasakyti. Žmonija, kovodama dėl sąžinės laisvės, kovoja ne dėl laisvės sąžinėje, bet dėl laisvės sąžinės dalykams gyvenime, dėl laisvės pagal savo sąžinę gyventi ir kurti.*

Savo įsitikinimus reikšti žodžiu šiandien leidžiama visose demokratinėse valstybėse. Bet turi ateiti laikas, kada savo įsitikinimus, kiek jie nepažeidžia kitų laisvės, bus galima laisvai reikšti ir darbu. Objektyvinis kultūros ir religijos gyvenimas yra sąžinės laisvės dirva, kurioje valstybė negali nieko įsakyti. Kaip valstybė negali apspręsti žmogaus sąžinės, taip lygiai ji negali apspręsti nė iš sąžinės kylančių darbų bei institucijų. Jei valstybė yra nekompetentinga žmogaus sąžinės srityje, tai ji lygiai nekompetentinga ir sąžinės objektyvacijų srityje".[11]

Toliau *"Į pilnutinę demokratiją"* leidinyje rašoma:

"Demokratinė valstybė, gerbdama ir saugodama sąžinės laisvę meno ir mokslo kūryboje, su didesniais sunkumais praktiškai nesusiduria. Neturi taip pat sunkumų sąžinės laisvę vykdydama ir religinių bendruomenių, jų apeigų bei organizacijos atžvilgiu. Tie sunkumai atsiranda paprastai jaunimo švietimo bei auklėjimo srityje. Nors demokratinės konstitucijos ir laiduoja tėvams pirmenybės teisę spręsti, koks auklėjimas turi būti teikiamas jų vaikams, — praktiškai dažniausiai pati valstybė stengiasi įsigyti švietimo bei auklėjimo monopolį. Vienur tatai vykdo per valstybinių mokyklų tinklą, privatinių neremdama, kartais joms nė mokyklos teisių nepripažindama. Kitur tatai vykdo netiesioginiu būdu, nesiimdama

mokyklos monopolio, neskelbdama valstybinės mokyklos pirmenybės prieš privatinę, bet privatinę mokyklą palikdama jos pačios likimui, jos išlaikymą palikdama jos laikytojams, tiksliau — lankytojams. Tatai verčia šeimas, ypatingai mažiau pasiturinčias, naudotis valstybės mokyklomis, nors tai eitų nekartą prieš tėvų sąžinę. Taip praktiškai yra pažeidžiamas tėvų teisėtas noras savo vaikus auklėti sau patinkamos pasaulėžiūros dvasia".[12]

Dėl to išmintinga švietimo ir auklėjimo klausimus išimti iš tiesioginės valstybės valdžios kompetencijos, juos paliekant atskiroms pasaulėžiūrinėms grupėms. Šias visas valstybės valdžia vienodai toleruotų ir vienodai remtų, pagal jų mokamus valstybei mokesčius. Tokiu būdu valstybės valdžia vienodai šelptų pasaulėžiūrinių bendruomenių išlaikomas mokyklas, kurios tvarkytųsi pagal savo statutus, švietimo ministerijai imantis ti bendrosios mokslo priežiūros.

Tai tokia *kultūrinės demokratijos* esmė; ja siekiama pasaulėžiūrą, kaip auklėjimo, mokymo, apskritai kultūros pagrindą, apsaugoti nuo valstybės kišimosi, išveisiant barbarišką dėsnį — cuius regio, eius religio. *Tuo užsimojama ir politikoj pripažinti moralę, kurios laikantis būtų nevalia prievartauti piliečių sąžines, jiems primetant valdančiųjų pažiūras.*

Šita prasme Lietuvių Frontas realizuoja tolerancijos idėją, kuri pabrėžiama liberalizme kaip laisvės sąjūdy apskritai. Betgi LF atmeta partinio liberalizmo sampratą, kuria neigiama religinė laisvė, neleidžiant religinėms pažiūroms pilnai išsiskleisti gyvenimo praktikoj. Tokiam liberalizmui, iš tikrųjų laicizmui, pav. atstovavo II-ji Prancūzų respublika, iki šiol Prancūzijai palikusi jos konstitucijoj pasaulėžiūrinės valstybės principą šiuo formulavimu: "La Republique Française est laïque".

Moralė politikoj

Pasisakant už nepasaulėžiūrinę valstybę, kitaip tariant, už kultūrinę demokratiją, pasisakoma už moralę politikoj. Tai Lietuvių Frontas akcentuoja stipriai. Cituotame LFB valdybos pasisakyme 1958 sakoma: *"LF Bičiulių kriterijai yra krikščioniškoji moralė, principingumas, idealizmas, tiesumas, kūrybingumas... Yra tiesa, kad ne tik politikos, bet ir kitų gyvenimo sričių praktikoje moralės ir net teisės normos dažnai apeinamos. Tačiau jos dėl to netampa iliuzijomis, kaip netampa iliuzijomis priegaisrinės normos dėl to, kad gaisrų vis tiek pasitaiko.*

Juo labiau negalima moralės ir teisės nepaisyti Lietuvos laisvinimo kovoje, kurios pats tikslas yra, kad tarptautinius santykius tvarkytų moralė ir teisė, bet ne stipresniojo sauvalinga

nuožiūra. Kas lengvai žiūrėtų į moralės ir teisės normų paisymą ar nepaisymą politikos praktikoje, tas negalėtų turėti tvirtos atramos nė pačiam Lietuvos laisvės reikalavimui, kuris reiškia ne ką kita kaip moralės ir teisės atstatymą.

LFB nesutinka moralės ir teisės vykdymą politikos praktikoje subordinuoti politiniam oportunizmui".[13]

Išeivijoj prieš kultūrinę demokratiją pasisakė senųjų tradicinių partijų atstovai, be kitko argumentuodami sunkumais ją įgyvendinti. Ypač buvo keltas priekaištas katalikų tradicininkų, kad ši idėja nupasaulėžiūrina valstybę ir politiką. Tai esą bloga, nes valstybė turinti ir politinėmis, vadinasi, prievartinėmis priemonėmis įgyvendinti "teisingas, geras" pažiūras ... Kad prievartinės priemonės kompromituoja ir pačias kilniausias, ir pačias teisingiausias pažiūras, nepajėgta ar nenorėta įžvelgti.

Dėl tų ar kitų priežasčių kultūrinės demokratijos idėją Lietuvoje nerealizavo ir Krikščionių Demokratų Partija.

Socialinė demokratija

LFB pasisako ir už *socialinę demokratiją*, skelbdami idealą, jog nuosavybę reikia padaryti visuotine:

"Turi išnykti beturčiai, kaip politinėj demokratijoj yra išnykę beteisiai.

Socialinės demokratijos idealas — žemės gėrybes paskirstyti taip, kad kiekvienas jų turėtų pakankamai. Nuosavybės principas, kaip kad ir laisvės, yra visuotinis. Jis dera ne tik tam ar kitam, bet visiems. Visi turi turėti nuosavybės, nes visi yra asmens. Todėl nuosavybė turi būti visiems prieinama ne tik teoretiškai, bet ir praktiškai.

Tačiau žemės gėrybių kiekis yra aprėžtas. Jų nėra ir niekad nebus tiek, kad kiekvienas galėtų turėti ne tik pagal reikalų, bet ir pagal savo užgaidas. Pripažindami tad nuosavybės visuotinumą, turime pripažinti ir nuosavybės normavimą. Nes jeigu vienam bus leidžiama turėti per daug, tai kitas visiškai nieko negalės turėti. Nuosavybės normavimas yra esmingai susijęs su jos visuotinumu.

Nuosavybės telkimasis vienose rankose turi būti normuojamas".[14]

Todėl seka išvada:

"Ateities Lietuvos demokratinė valstybė turi suvalstybinti ar suvisuomeninti: pinigų emisiją, stambųjį kreditą, draudimą, susisiekimą, energijos šaltinius, vandenis, žemės gelmių turtus, miškus".[15]

Šis reikalavimas LF įrikiuotų į vad. "kairės sąjūdžius", kurie pasisako prieš vadinamą kapitalistinę ūkio santvarką. (Cituotuose formulavimuose nesunku atpažinti prof. A. Maceinos mintis

ir stilių). Betgi toliau, nors ir teigiant, kad darbas yra vieninte-lis žmogaus apsirūpinimo šaltinis, skelbiamas principas: *"Darbo ir kapitalo dermė yra krašto ūkinės gerovės ir socialinės taikos pagrindinė sąlyga"*.[16] Šitos dermės manoma pasiekti per darbininkų bendrininkavimą įmonių tvarkyme ir svarbiausia per *socialinę ūkio savivaldybę* — analogišką kultūrinei autonomijai ar savivaldybei:

"Bendras darbas kelia žmonėm nemažiau bendrų reikalų, kaip kad bendra gyvenomoji vieta. Bendras darbas, ypatingai bendra darbovietė jungia žmones į tam tikrą darbo bendruomenę: per įmonės darbo bendruomenę į profesinę ūkio bendruomenę.

Tie patys uždaviniai, kuriuos atskiros įmonės rėmuose vykdo įmonės darbo bendruomenė, atskiroje ūkio šakoje tenka atlikti profesinei ūkio bendruomenei. Taigi profesinė ūkio bendruomenė yra labai svarbus socialinio bei ūkinio gyvenimo veiksnys. Profesinei ūkio bendruomenei turi rūpėti ne tik atlyginimo politika, ne tik darbininkų teisės ir reikalai, bet ir krašto bendroji ūkinė gerovė, kurioje kryžiuojasi įvairių socialinių bei ūkinių jėgų interesai: ne tik darbo, bet ir kapitalo, ne tik darbininkų, bet ir savininkų, ne tik gamintojų, bet ir vartotojų, ne tik krašto ūkio, bet ir tarptautinio ūkio".[17]

Profesinės ūkio bendruomenės uždavinių aptarimas pratęsiamas taip:

"Profesinė ūkio bendruomenė yra pašaukta savo srityje derinti darbą ir kapitalą, taip pat ir kitas ūkinio gyvenimo priešybes, kad ūkinis veikimas vyktų visų ūkio veiksnių darnioje sąveikloje bendrosios krašto ūkinės programos rėmuose, įstangiai keldamas krašto ūkinę gerovę".[18]

Aiškiai pasisakoma prieš klasių kovą:

"Vienas iš profesinės ūkio bendruomenės uždavinių — išvesti iš ūkio santykių klasių kovą ir ugdyti klasių bendradarbiavimą bei solidarumą, kuriant visų klasių bendrą ūkinę gerovę".[19]

Tam tikslui pasiekti konkrečiai rekomenduojama *profesinės ūkio bendruomenės organizacija*, t. y. visos ūkio šakos turėtų turėti savo *savivaldybes*. Jos organuose turėtų būti atitinkamos ūkio šakos darbininkų ir savininkų (darbdavių) atstovai. *"Po lygų jų skaičių demokratiniu būdu periodiškai išsirenka skyrium darbininkai, skyrium savininkai. Renkamuosius kandidatus gali darbininkai pasiūlyti darbdaviams ir darbdaviai — darbininkams."*[20]

Atskirų ūkio šakų savivaldybės savo ruožtu sudarytų *valstybės ūkio tarybą*. Joje atskirų ūkio šakų savivaldybės turėtų po lygiai atstovų, kurių pusė būtų darbininkai, pusė savininkai. *"Valsty-*

bės ūkio taryba būtų kompetetinga paruošti krašto ūkinę programą, laikyti ūkio tyrimo institutą, nustatyti ūkio kryptį, organizuoti profesinį lavinimą. Tarybos žinioje būtų ir socialinis aprūpinimas".[21]

Politinės demokratijos principai

Lieka dar mesti trumpą žvilgsnį į pilnutinės demokratijos principus, kaip jie yra formuluoti *"Į pilnutinę demokratiją"* leidiny bei įvairiuose žymiųjų frontininkų straipsniuose.

Jau tautininkų režimo metu, kai Europoje plito antidemokratinės, fašistinės idėjos, Stasys Šalkauskis, Antanas Maceina, Juozas Ambrazevičius - Brazaitis ir kiti katalikų intelektualai, ypač susitelkę apie *"XX Amžiaus"* dienraštį, pasisakydavo prieš totalinę valstybę, kuri, užuot tarnavusi žmogui, nori jam viešpatauti. Šitai atsispindi *"Į pilnutinę demokratiją"* samprotavimuose teigimu, jog *"demokratijos pagrindą sudaro asmens pirmumas prieš bendruomenę".*[22] Bendruomenė esanti tik sąlyga asmens gyvenimui, nes *"žmogaus asmuo yra pati aukščiausia vertybė".*[23] Bendruomenė niekad negalinti virsti asmens tikslu, o asmuo jai — tik priemonė. Jeigu žmogus dažnai daug ką bendruomenei laisva valia aukoja, jis tatai daręs ne savo asmens atsisakydamas, bet jį dar labiau pabrėždamas. Bendruomenei negalima aukoti dalykų, susijusių su asmens esme, kaip sąžinė, įsitikinimai, tiesa, dorovė.

"Antra vertus, bendruomenė — šeiminė, profesinė, religinė — nėra žmogui atsitiktinis dalykas, bet pačios jo prigimties siekimas. Žmogus pačia savo esme yra apspręstas būti drauge su kitais. Ir šis buvimas reiškiasi bendruomeninėmis formomis. Buvimas drauge asmens ne tik nenaikina, bet jį ištobulina, išskleidžia jo visuomeninę pusę". Todėl *"demokratija, nepažeisdama asmens pirmumo, saugo šeiminę, religinę, profesinę bendruomenę, kaip būtinas sąlygas asmeniui išsiskleisti".*[24]

Asmens pirmumas bendruomenėje, be abejo, gali pasireikšti tik asmens laisve. Todėl garantuoti asmeniui laisvę yra didysis demokratijos uždavinys. Ar tai neveda į anarchiją? Nuo jos demokratiją saugo tai, kad laisvės principas yra visuotinis: laisvė yra visiems, ne tik tam tikroms klasėms, grupėms ar tam tikriems asmenims. *"Tad jeigu kas savo laisvę naudoja piktam, kenkdamas kitiems savąja laisve naudotis, tuo pačiu jis pats praranda teisę į savo laisvės naudojimą. Kaip amerikiečiai vaizdžiai sako, kiekvieno rankų laisvė pasibaigia ties kaimyno nosim.*

Taigi, asmuo demokratijoje tėra tiek laisvas, kiek jis pats laisvės visuotinumą išpažįsta ir vyk-

do. Kas kitų laisvę neigia, tas pats nustoja teisės į savo laisvę. Kiekvienas kito laisvės pažeidimas iššaukia pažeidėjo laisvės apibrėžimą. Tas liečia atskirus žmones ir jų sambūrius".[25]

Kaip šių samprotavimų išvada, išplaukia nusistatymas, galįs užkirsti kelią "raudonai","rudai" ar "juodai" diktatūroms:

"Partija, kuri neigia asmens laisvę, kuri giebiasi prievartos, susikerta su pačia demokratijos esme. Tokia partija neturi teisės naudotis demokratinės partijos laisve".[26]

Kitaip tariant, diktatūrinės partijos ar sąjūdžiai neturėtų teisės demokratinėj santvarkoj egzistuoti. Tačiau šitas reikalavimas vis dėlto yra nepopuliarus Vakarų demokratijose.

Panašiai kaip kultūros ir ūkio srityse, LFB *politinėj demokratijoj* siūlo svarstyti vadinamų *vietos savivaldybių* mintį. Tai reikštų, kad atskirų vietovių savivaldybės perimtų iš valstybės vietos reikalų tvarkymą. Tai, ką, pavyzdžiui, vokiečiai vadina "politische Gemeinde", tai, kas pas mus buvo vadinama valsčius, miesto savivaldybė, būtų daug labiau individualizuota, vengiant biurokratijos ir iš viršaus, iš centro, primesto uniformizmo. Tokios savivaldybės būtų visų pirma vietos žmonių interesų puoselėtojos ir vykdytojos.

Pilnutinės demokratijos idėjos raida

Pilnutinės demokratijos idėja nėra staigiai iškilusi mūsų visuomenėje ir atsitiktinai pareikšta mūsų intelektualų. Ji turi savo istoriją.

Jau 1917 kun. Pranas Būčys (būsimas vyskupas) *"Draugo"* dienrašty išspausdintuos straipsniuose apie švietimą kėlė mintį, kad mokymą ir auklėjimą reikia išimti iš valstybės monopolio. (Kun. F. Kemėšis tuos straipsnius išleido atskira knygele 1918 Čikagoj, vardu *"Apie apšvietą"*). Būčio idėjas Lietuvoje skelbė prof. K. Pakštas *kultūrinės autonomijos* vardu, o sistematingai išvystė prof. St. Šalkauskis, joms davęs *kultūrinės demokratijos* vardą. Kaip minėta, Šalkauskio yra ir *pilnutinės demokratijos* terminas. Jis taip pat yra kalbėjęs ir apie *socialinę demokratiją*. Būčio, Pakšto ir Šalkauskio mintys rado atgarsio 1936 *"Naujojoje Romuvoje"* pasirodžiusioje 16 intelektualų pasirašytoje deklaracijoje *"Į organiškos valstybės kūrybą"*. Pasirašiusiųjų tarpe buvo ir šiandieniniai žinomieji LF vadai: J. Ambrazevičius - Brazaitis, Z. Ivinskis, A. Maceina, J. Grinius.

Kad rezistencijoj prieš okupantus daugiausia dalyvavo jaunimas, ypač studentai, jie natūraliai telkėsi apie savo žymiuosius profesorius, kuriais anuomet buvo visi ką tik suminėtieji intelektualai. Jų, kaip autoritetų,

mintimis savaime buvo pasekta; pasekta, kad jie buvo gal pačios ryškiausios Nepriklausomos Lietuvos jaunosios asmenybės, imponavusios savo vakarietiška kultūra, moksline kūryba, gilia intelektine įžvalga. Jų aktyvus angažavimasis rezistencijai tada, kai senųjų politinių partijų veikėjai dėl įvairių aplinkybių stovėjo nuo jos nuošaliau, bent iš dalies nulėmė, kad krikščioniškasis, o taip pat dalis ir kitokių pažiūrų jaunimo nuėjo su jais ir vėliau sukūrė išeivijoj gausų ir paveikų Lietuvių Fronto sąjūdį, šiandien jau perkopusį 30 metų slenkstį.

Išnašos

1. "Lietuvos Frontas ir Lietuvių Fronto Bičiuliai". LFB valdybos pasisakymas Lietuvos valstybės 40 metų sukaktyje, New Yorkas, 1958, 18 - 19 psl.
2. T. p., 11 psl.
3. Ibidem
4. A. Maceina "Trys dešimtmečio uždaviniai", "Į Laisvę", 1960, nr. 23, 2 - 3 psl.
5. T. p., 3 psl.
6. T. p., 5 psl.
7. Lietuvių Frontas ir LFB, 12 psl.
8. T. p., 12 psl.
9. T. p., 21 psl.
10. "Į pilnutinę demokratiją", Svarstymai apie valstybės pagrindus, 1958, 8 psl. ("Į Laisvę" leidinys nr. 2).
11. T. p., 9 psl.
12. T. p., 9 - 10 psl.
13. T. p., 16 - 17 psl.
14. Į piln. dem., 24 psl.
15. T. p., 16 - 17 psl.
14. Į piln. dem., 24 psl.
15. T. p., 25 psl.
16. T. p., 32 psl.
17. T. p., 32 psl.
17. T. p., 34 psl.
18. Ibidem
19. Ibidem
20. T. p., 35 psl.
21. Ibidem
22. T. p., 62 psl.
23. Ibidem
24. T. p., 62 - 63 psl.
25. T. p., 64 psl.
26. Ibidem.

IŠEIVIJOS MISIJOS KLAUSIMĄ SVARSTANT

PETRAS KISIELIUS

Ne dėl asmeniškų malonumų apleidome Lietuvą 1944. Visiems mums širdis grauduliu plakė, peržengiant Lietuvos - Vokietijos ribą. Mes gimėme savajame krašte ir savajam kraštui ir neapleidome Lietuvos, kad padidintume Vokietijos, Amerikos ar kurios kitos valstybės ir taip jau didelę tautą. Mes esame lietuvių tautos vaikai ir priklausome Lietuvos žemei ant Baltijos krantų.

Organiškoje vienybėje su tauta

Išeivija, apie kurią kalbu, yra jau 28 metų. Jinai sudaro pagrindinį pasaulyje išsisklaidžiusių lietuvių branduolį, prie kurio laikosi išeivijoje gimę vaikai. Senųjų išeivių karta smarkiai retėja, o jų vaikai irgi nesudaro rimtesnės lietuviškos jėgos, nes, palyginamai, nedidelis jų skaičius identifikuojasi su lietuvių tauta.

Mūsų išeiviją sudaro politiniai išeiviai, save vadiną tremtiniais ar pabėgėliais. Jie apleido savo kraštą, tikėdamiesi greit į jį sugrįžti. Istorija tvirtina, kad kiekvienas karas turi 75% netikėtumų, ir mūsoji išeivija pakliuvo į tuos netikėtumus ir iki šiol jokių sąlygų grįžimui nėra, tautai atsidūrus dviguboje okupacijoje: rusų ir komunizmo. Tad visai natūralu, kad mūsoji išeivija neatsiskyrė nuo savos tautos ir kad su ja ji tebejunta organišką vienybę.

28 metų praeitis

Laisva lietuvių tauta laisvoje Lietuvos valstybėje — tai didžioji vizija, apšvietusi 28 metų tremties kelią. Tad tas praeities laikotarpis byloja apie milžiniškas išeivijos pastangas išlaikyti gyvą tautos dalį išeivijoje, neatitrūkusią nuo tautos kamieno. Didelė išeivijos dalis gyveno Lietuvos gyvenimu, turėdama savas iš Lietuvos atsivežtas organizacijas, spaudą, kūrėjus, lietuviškas mokyklas, lietuviškas pamaldas, šventes, suvažiavimus, kongresus. Tai reiškė norą ir pastangas išlaikyti išeiviją lietuvišką ir būti tikrąja tautos dalimi.

Vargu galima perdaug kaltinti išeiviją už jos šią 28 metų praeitį.

Tamsi geležinė uždanga eilę metų neleido pavergtai tautai pažvelgti į laisvąjį pasaulį, o taip pat ir išeivijai susisiekti su savo tautos kamienu. Abiejose uždan-

gos pusėse buvo dirbamas tautos išlaikymo darbas pagal tautos sąžinę. Šiuo metu sąlygos kiek pasikeitė ir geležinėje uždangoje yra atsiradę mažų plyšelių. Tad kokia mūsų dabarties ir ateities misija?

Tautos laisvė — amžinas tikslas

Lietuvių tautos laisvė yra amžinas mūsų tikslas, net ir žinant, kad Lietuvos pavergimas gali dar ilgai užsitęsti. Mums kadaise sunku buvo prileisti galimybę, kad iš Vokietijos lagerių mes negrįšime į laisvą Lietuvą, o tolsime nuo savųjų namų. Buvo sunku prileisti, kad išeivijos amžius bus skaičiuojamas dešimtmečiais. Pasaulio politinės raidos faktai mus padarė realistais. Ir šiandien nejaučiame, kad esame priartėję prie tautos išsivadavimo; niekas jau šiandien nedrįsta tvirtinti, kada tai įvyks, tik mums visiems aišku, kad tai įvyks kada nors. Tad kokie mūsų konkretūs uždaviniai šiose netikrumo sąlygose?

Neprarasti vilties

Išeivija turi gyventi ta pačia viltimi, kaip ir pirmaisiais iš Lietuvos pasitraukimo metais. Mūsų amžius trumpas, vienos kartos amžius istorijai nieko nereiškia. Tačiau tautos amžius yra ilgas, ir ji sulauks laisvės, kaip jau yra buvę lietuvių tautos istorijoje. Tad jokios vietos desperacijai.

Jaunimas — mūsų misijos tęsėjas

Mums be galo svarbus uždavinys — "jaunosios kartos įauginimas į lietuvių tautą" (dr. J. Girnius). Jau visa eilė mūsų išeivijos didžiųjų kovotojų aname pasaulyje. Laikas marina vienus, gimdo kitus. Dar už 25 metų nedaug bus likę tikrosios išeivijos, o bus palikę jų vaikai. Jie turės būti tos misijos tęsėjai, jei tauta dar tebebus pavergta. Mes skiriame didelį dėmesį savam jaunimui, bet ar jis pakankamas ir ar užtektinai protingas?

Reikia pripažinti, kad per maža jiems uždedama lietuviškos darbo naštos, o ypač atsakomybės. Jie mums perjauni 15 metų, perjauni 25 metų, o taip pat dar perjauni ir 30 metų. Kol tos klaidos supratimas ir susipratimas mus palietė, pamatėme, kad tam tikra prasme yra išnykęs kartų tęstinumas ir kad mūsų jauni žmonės 30 p 40 metų tarsi išnyko iš lietuviško gyvenimo. O dabar kaip tik būtų jų eilė imti pačią sunkiausią lietuviško darbo naštą.

Vienybė įvairume

Lietuvių išeivijos vienybė laiks nuo laiko ima labai banguoti. Visi turime tuos pačius tikslus, visi norime tautai laisvės ir visi daugiau ar mažiau jai dirbame. Bet mes skiriamės savo galvojime, savo metodų ir taktikos pasirinkime. Eidami į lietuviško darbo lauką, rodos, visi tai tu-

rėtume suprasti. Tačiau dažnai prasideda tarpusavė kova kaip tik dėl metodų ir taktikos, ir ta kova būna peraštri, perilga, naudojanti neleistinas priemones, šmeižtus ir prasimanymus. Tokiai kovai mūsų tarpe vietos neturėtų būti. Deklaruokime vienybę įvairume, o strėlių smaigalius nukreipkime į okupantą.

Pasiteisinimas, kad visos emigracijos susiskaldo ir nesudaro vieningos jėgos, mums nepriimtinas. Mes neturime sekti šiuo bloguoju taku, išmintu kitose emigracijose. Mes privalome pakeisti tą dėsnį kiekvienas savyje ir visoje mūsų išeivijoje. Mes turime padaryti kitaip, daug geriau negu kiti, nes mes suvokiame šį pavojų, jį pažįstame, jį matome, tad kodėl kaip vištos nuo laktos turime kristi lapei į nasrus? Nekartokime kitų emigrantų klaidų. Lietuvišką jėgą juntame tik sueidami draugėn ir dirbdami drauge, tad ir turime jausti pareigą palaikyti stiprią tautinę organizaciją ir ją tobulinti.

Moralė ir intelektas

Sveika tautinė ambicija ir aukšta moralė turi atitikti mūsų tautinių uždavinių dimensijas. Džiugu konstatuoti faktą, kad mūsų vaikai ne tik nebijo prisipažinti lietuviais, bet savo tautine kilme didžiuojasi. Tuo tarpu senosios emigracijos čia gimusi karta labai dažnai lietuviais prisipažinti nedrįso. Šeimos, mokyklos, organizacijos pareiga būtų tą tautinę ambiciją palaikyti ir ugdyti.

Jaunosios kartos aukštas intelektualinis lygis irgi padeda lietuvių tautos vardą svetimoje aplinkoje išlaikyti. Mes ilgą laiką didžiavomės, kad lietuviai moksleiviai ir studentai dažna pirmaudavo mokyklose, gimnazijose ir universitetuose. Tas pirmavimas pastaraisiais laikais ima lėtėti ir šlubuoti. Mums reikia kuo daugiau lietuvių profesorių gyvenamų kraštų aukštosiose mokyklose, kuo daugiau lietuvių mokslininkų, protingų, su tautine identifikacija.

Žvelgiant į pavergtą tautą

Mūsų tautinė misija nesibaigia tik pastangomis patiems išlikti ir jaunąją kartą išlaikyti lietuvybėje. Mūsų tautinės misijos dalis — prisidėt prie laisvės Lietuvai atgavimo.

Esame laisvi žmonės ir gyvename laisvuose kraštuose. Mums nesunku suvokti, kad savomis jėgomis Lietuvos neišvaduosime. Be pačios tautos pastangų didelis veiksnys yra laisvųjų pasaulio žmonių talka. Tad mūsų laisvė duoda mums galimybių ir mus įpareigoja padėti savajai tautai per kitas laisvas valstybes ir per kitų tautų laisvus žmones. Todėl mes privalome budriai sekti okupanto veiksmus, nukreiptus prieš tautinę ir fizinę lietuvių Lietu-

Ištikimam rezistentui, "Į Laisvę" bendradarbiui

A.A. PROF. STASIUI ŽYMANTUI

mirus, žmoną MARIJĄ, gimines ir artimuosius nuoširdžiai užjaučia

LFB Los Angeles Sambūris
"Į LAISVĘ" Redakcija ir Administracija

voje gyvybę. Tai sovietų praktikuojamos genocido formos.

Esame jau praradę 800,000 Lietuvos žmonių nuo okupacijos pradžios. Kas būtų, jei iš likusių 3 milijonų vėl prarastume ketvirtadalį tautos? Tad budrus sekimas okupanto ėjimų ir garsus informavimas laisvojo pasaulio apie okupanto genodicinius veiksmus yra vienas iš mūsų pagrindinių uždavinių. Gal mes ir nesame labai skaitlingi, tačiau mūsų pilnai pakaks šiam informavimo uždaviniui. Svarbu, kad kiekvienas jaustume pareigą šį uždavinį vykdyti visur, kur tik mūsų įtaka galėtų siekti: gyvenamojo krašto spaudoje, universitetuose, organizacijose, darbovietėse ir t. t. Yra šimtai kelių šį tautos laisvės labui reikalingą darbą dirbti.

Lietuva — mūsų lemtis

Nekartą tenka išgirsti, kad atvažiavusieji iš okupuotos Lietuvos gundomi laisvajame pasaulyje pasilikti. Tai didžiausias nesusipratimas. Jei jis ar ji čia pasiliks, Lietuva ir vėl sumažės vienu žmogum. Nenusikalskime sunkiąja gundymo nuodėme. Gi tautai atgavus laisvę, kuo daugiau išeivijos ir jos vaikų turėtų grįžti į tautos gyvenamąją vietą. Žydų jau grįžo apie pusantro milijono. Imkime iš istorijos geruosius pavyzdžius ir jais sekime.

Visų konkrečių uždavinių išvardyti neįmanoma. Jų yra šimtai, šimtais būdų atliekamų. Juos reikia nagrinėti ir diskutuoti, nes žvilgsniai į išeivijos misiją mus verčia giliau pažvelgti į mūsų tautą, į išeiviją ir kiekvienam į patį save. Tai duoda progos geriau pažinti ir suprasti savo problemas ir įsipareigojimus. Mūsų didžiąją pareigą tautai uždėjo mūsų motina, mus pagimdydama. Tai tąsa ano Dievo prakeikimo, ištarto pirmiesiems tėvams. Gimėme ir niekados nepabėgsime nuo savo tautos, nes mūsų gyslose lietuvių tautos kraujas. Jei manoji tauta vergijoje, kaip aš galiu ją pamiršti, jai nedirbti ir jai nesiaukoti. Supraskime šią misiją visi drauge ir kiekvienas atskirai ir visi kartu ryžkimės ją vykdyti.

BUVO IŠTIKIMAS LIETUVOS IDEALAMS

Sudie prof. Stasiui Žymantui

MYKOLAS NAUJOKAITIS

Sudreba širdis ir dreba lūpos, sakant sudie didžiam lietuvių tautos sūnui, nepailstamam jos laisvės kovotojui. Mes jį pažinojome kaip Kovotoją-Pirmūną, brangų žmogų, nuoširdų bičiulį, turtingą lietuviškos minties puoselėtoją, kurio turtu — dvasios lobių gėrybėmis mes ilgą laiką naudojomės. Pavieniai ir kolektyviai mes radom gilaus pasitenkinimo jo minčių turtingume ir jo žodžio tikslume. Dėkingi už jo sunkiausiose sąlygose atliktus darbus, už jo pastangas, praturtinant mūsų dienas, mes čia pareiškiam, kad šio Tautos Sūnaus laidotuvės yra Tautos pareiga ir veiksmas.

(Iš M. Naujokaičio žodžio a.a. prof. St. Žymanto laidotuvėse 1973 balandžio 23, Los Angeles, Calif. - Red.)

Prof. Stasio Žymanto nueitas gyvenimo kelias, su datomis, turėtomis pareigomis ir dirbtais darbais gan tiksliai suregistruotas Lietuvių Enciklopedijoje. Tą registraciją reikia papildyti mirties data: 1973 balandžio 19 Šv. Juozapo ligoninėje, Burbank, Calif. Visai natūralu, kad mūsų mintys krypsta link tų profesoriaus darbų, kurie rišosi su tautos nelaimėmis. Šis atžvilgis ypač yra jautrus šiandien, kai mes ir pasaulis lengvabūdiškai stengiamės bolševikų siekiamus tikslus lakia fantazija sušvelninti ir lengvomis pavasario spalvomis padailinti.

Iš prof. Žymanto žodžių ir jo veiklos aiškiai matyti, kad gili tėvynės meilė buvo jo gyvenimo kelrodis, kasdien stipriai išgyvenamas. Ir nenuostabu. Būdamas jaunas, puikaus išsilavinimo, savo idėjas ryškiai sukristalizavęs, profesorius Žymantas lengvai suprato ir įvertino tautą laukiančias pasėkas kelionėje į naktį. Apsisprendęs pasilikti ištikimas laisvės idealams, jie sąžiningai to kelio laikėsi. Tad joks darbas jam nebuvo nei permažas, nei persunkus, nei perpavojingas.

Iš Žymanto publicistinių raštų nesunku išskaityti, kad jis identifikavosi su ta lietuvių karta, kuri Lietuvos laisvės netekimą itin sunkiai išgyveno. Ypač kad ta laisvė priešui perlengvai buvo atiduota. Šiai minčiai išryškinti vieną savo straipsnį užaštrina poeto Aisčio eilėraščių:

Vienas kraujo lašas būt tave nuplovęs,
O varge jo vieno tu pasigedai,
Nors stiprybę sėmėm iš gilios senovės —
Liko netesėti mūsų pažadai.

Vienų vienas žodis būt tave apgynęs,
Bet varge jo vieno tu pasigedai,
Nors vis žadėjom mirti už tėvynę —
Liko netesėti mūsų pažadai.

Šie žodžiai Žymantui skambėjo kaip iš Šventojo Rašto. Gi pats prozaiškai tą pačią mintį dėstė taip:

Lietuvos nepriklausomybės netekimą 1940 m. birželio mėn. 15 d. anuometinė jaunoji lietuvių karta sutiko itin skaudžiai. Augusi nepriklausomoj Lietuvoj, auklėta senosios Lietuvos valstybės praeities, tautinio atgimimo, knygnešių, savanorių-kūrėjų laisvės ir nepriklausomybės kovų tradicijose, jaunoji lietuvių tautos karta tiesiog negalėjo suvokti, kaip tokiomis didelėmis pastangomis ir skaudžiomis aukomis atstatyta Lietuvos nepriklausomybė galėjo būti taip lengvai prarasta, nė kardo jai ginti nepakėlus. ("Ištikimybė Lietuvos laisvės idealams", "Mūsų Vytis", 1962).

Atsparus rusų ir vokiečių užmačioms

Vilniuje rusų ir vokiečių okupacijų metais, būdamas universiteto vadovybėje, prof. S. Žymantas pademonstravo aukšto laipsnio diplomatijos, gudrumo, atkaklumo ir užsispyrusio koviškumo, gindamas universiteto egzistenciją ir studentus. Reikia prisiminti, kad okupantų užmačios buvo griežtai priešingos lietuvių tautos aspiracijoms. Tiek rusai, tiek vokiečiai per savo politinius organus stengėsi sužlugdyti kiekvieną lietuvių tautos interesams tarnaujantį pasireiškimą. Ši naikinanti jėga pirmiausia buvo nukreipta prieš inteligentiją ir akademines institucijas, ypač prieš universitetus, jos administraciją, profesūrą ir studentus. Bolševikai savo talkininkais dar turėjo nekantrių, užsidegusių komunistų studentų, kurie, nors skaičiumi ir nereikšmingoj mažumoj, daugeliu atveju turėjo lemiantį balsą.

Prof. Žymantas prodekano ir vėliau dekano pareigose buvo pasiėmęs didelę atsakomybę įvairiose dažnai kritiškose situacijose atrasti atsakymus ir sprendimus pervesti į veiksmus, kad išlaikytų Vilniaus universiteto kaip Lietuvos interesams tarnaujančios mokslo institucijos egzistenciją. Šalia tiesioginių profesūros ir administracijos pareigų tam reikalui jis skirdavo begales laiko, tikrindamas studentų registracijos lapus, universiteto reikalais ruošdamas memorandumus ar besirengdamas senato posėdžiams, kuriuose dalyvaudavo žvalūs okupanto atstovai ir slapti jų bendradarbiai. Esamas problemas dar komplikavo gan gausūs

lenkai studentai, kurie okupacijų metais jautėsi turį ypatingų privilegijų.

Užimtoji prof. Žymanto linija turėjo privesti prie susidurimų su okupantų valios vykdytojais. Ir privedė. Rusų okupacijos metu bolševikų paskirto prorektoriaus buvo įspėtas ir vėliau neviešai nubaustas. 1941 metų pavasarį lietuviškas pogrindis patarė jam laikytis didesnio atsargumo, nes buvo gauta žinių, kad rusų saugumas jį seka.

Patirtis rusų okupacijoje sutvirtino Žymanto atsparumą vokiečių politikai universiteto atžvilgiu. Universiteto senato posėdžiuose, dalyvaujant švietimo tarėjams ir vokiečių atstovams, karštai gindavo universiteto reikalingumą ir jo vientisumo išlaikymą. Pakrypti buvo lengviau, negu išsilaikyti tautiškai lietuviškame kelyje. Padėtį vaizdžiai nusako prof. Balio Sruogos žodžiai:

Aš susipainiojau jausmuos,
kaip girioj,
Aplink — šešėliai tamsūs,
medžiai, krūmai,
Takelio nebėra. — Sustojau ir
klausaus . . .
Ar balso artimo kur neišgirsiu?

Tokios dilemos Žymantui tačiau neteko spręsti. Nuo pirmųjų okupacijos dienų jam kryptis ir **takelis** buvo aiškūs. Jo širdis, jo progas ir jausmai buvo skirti savai tautai ir saviems lietuviams.

Aktyvioje rezistencijoje

Pirmosios rusų okupacijos metais prof. Žymantas įsijungia į pogrindinį Lietuvių Aktyvistų Frontą, o Birželio sukilimo metu suorganizuoja Vilniaus Krašto Komitetą ir tampa jo pirmininku. Komitetas buvo tarsi Laikinosios Vyriausybės ranka Vilniaus krašte. Vėlyvesnės vokiečių okupacijos metu dirba pogrindžio Laisvės Kovotojų Sąjungos vadovybėje ir vadovauja Vilniaus štabui. Labai aktyvus pogrindžio spaudos darbuotojas: redaktorius, leidėjas, bendradarbis. Žinant ano meto sąlygas, reikia stebėtis, kaip žmogus galėjo tiek daug atlikti, ir ypač **gerai** atlikti. Žymanto autoritetas ir pasitikėjimas juo antinacinės rezistencijos pogrindyje augo. Jam buvo patikėta pogrindžio diplomatinė misija — buvo pasiųstas Latvijon, kur buvo nustatytas rimtas pogrindžio ryšys su vadovaujančiais latvių politikais.

Prieš pat rusams antru kartu užimant Lietuvą, Vlikas iškomandiravo prof. Žymantą Vokietijon įkurti Vliko Užsienio Delegatūros. Čia jis vėl pasirodė vertas jam pareikšto pasitikėjimo. Padedant garbingo atminimo Antanui Valiukėnui, Delegatūra darbą pradėjo be delsimų: per danų pogrindį ir Švediją užmezgė ryšį su Vakarais. Taip pat 1944.IX.30 Vliko vardu buvvo paruoštas memorandumas Vakarų valstybių vyriausybėms, kuris ir šiandieną tebėra svarbus dokumentas.

Atgaivinus Vliką Vokietijoje, prof. Žymantas tapo jo nariu.

Išsiskyrimas su Vliku

Karui pasibaigus, užsienin pasitraukusius tautiečius pasiekė žinios apie vienišus krašte kovojančius partizanus. Profesorius Žymantas nesijautė galįs ramiai ir saugiai leisti laiką, kai jo bendraminčiai ir bendradarbiai kovojo beviltišką tautos vadavimo kovą. Reikėjo ieškoti kelių ir būdų susirišti su kraštu užsienio nuotaikoms perduoti ir bent dvasiniai paremti kovojančius. Iš antros pusės, jam buvo aišku, kad Lietuvos tragedija Vakarų demokratijas suįdominti būtų galima tik autentiškomis žiniomis iš krašto. Žymantas daug pastangų parodė ir daug žodžių išeikvojo bandydamas šį reikalą pristatyti veiksniams, kurie jau tada buvo politiškai pabirę. Žymanto vertinimu, jie tada nebesurado reikiamų dvasinių jėgų paruošti visa apimantį, tikrąją būklę nusakantį, kad ir labai skaudų atsišaukimą į tautą. O to, jo nuomone, reikėjo. Juk buvome prisiėmę, bet anksčiau neištesėję, pareigą — duoti tautai kad ir kartaus, bet teisingo kelio kryptį.

Neradęs pritarimo Vlike, profesorius pasitraukė iš bendrinės vagos. Mėgino, ir jam greit pavyko sudaryti savo ryšį su kraštu. Jo šventas užsidegimas buvo įspėti kraštą, kad nelauktų greito karo, nes Vakarų nuotaikos tuo laiku buvo labai palankios rusams; ragino atstatyti krašte vieningumą ir mažinti kovos aukų skaičius. Per sudarytus ryšius sužinota ir apie tikrą padėtį krašte. Tada prof. Žymantas vėl mėgino paveikti Vliką, kad rimtai peržiūrėtų savo užimtas pozicijas. Tačiau nesėkmingai. To pasėkoj gimė antra organizacija, ir vadavimo darbas suskilo. Tai buvo aštrus kartėlis, kurį Žymantui teko nuryti. Jis pasirinko dirbti su Bendrojo Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžiu, turinčiu gerus ryšius su kovojančiais krašte. Jis šventai tikėjo, kad jo veiksmas — laisvas nuo asmeniškumų ir kad jo bendradarbiai ir bendraminčiai yra pasišventę tautos vadavimo labui nemažiau už jį.

Kaip šį Žymanto sprendimą vertino kiti tautos vyrai, matome iš Vilniaus u-to rektoriaus prof. Mykolo Biržiškos laiško, rašyto Žymantui, kai jis apsisprendė nutraukti darbą viename Anglijos universitete ir išvykti į Švediją perimti krašto rezistencijos atstovo pareigų. Prof. M. Biržiška rašė:

Pats aš Tavo "naujieną" priėmiau tvirtai — kaip mano senai lauktą, tad jokia staigmena — esu pasirengęs ir didesnių sunkumų Tau ir ne Tau pakelti. Kova yra kova. Čia pardonų nėra, tai tik sąžinė turi būti gryna, jog visi galimi atsargumai yra panaudoti, kad tai kovai reikalingos jėgos ir asmenys būtų išsaugoti. Tą darai — tad tvarkoje. Mano vardu pasveikink visus prietelius — jų dalyvavimas šventam mūsų darbe iškelia juos virš visų jų

silpnybių. Ar jūs visi jaučiate, kokiai gražiai mūsų Tautos amžinybei dirbate, kokį vienintelį visoje jos istorijoj lapą įrašot. Tai verta aukų ir kiekvieno iš mūsų, kad ir didžiausios aukos. Tik būkime kiekvienas pasirengęs ilgai kovai — ištverkime!

Kaip Žymantą ir jo darbą vertino krašte kovojantieji, spręskim iš šio laiško:

Didžiai Gerbiamas Pone Simonai,

Laikau savo šventa pareiga išreikšti didžią pagarbą ir padėką už Jūsų dedamas pastangas bendrame mūsų reikale. Mums labai džiugu girdėti, kad mūsų tautiečiai, nors gyvendami Laisvame Pasaulyje, nemažai sielojasi mūsų Tėvynės likimu. Jūsų palaikomas ryšys su mumis ir laiks nuo laiko teikiamos informacijos priduoda mums dvasinių jėgų. Nors gyvename labai sunkiose sąlygose, tačiau vilties, kad skaudūs pančiai nukris, nenustojame. Mes stengsimės dirbti ir toliau, kiek tai įmanoma.

Šia proga sveikinu Jus asmeniškai ir Jūsų bendradarbius.

Ruginis

1952 m. balandžio mėn. 7 d.
Kraštas

(**Simonas** — Žymanto slapyvardis Švedijoje; **Ruginio** slapyvardžiu, Žymanto įsitikinimu, pasisakė pati partizanų vadovybė).

Ginklai nutilo, kova tebevyksta

Rusams prieš partizanus Lietuvoje sutelkus didžiules pajėgas, kovos sąlygos pablogėjo ir kovotojų eilės išretėjo. Militarinė bolševikų persvara, sujungta su šnipinėjimais ir išdavimų banga, labai susilpnino pasipriešinimo potencialą. Ryšiai su kraštu pakriko ir pagaliau visai nutrūko. Prof. Žymantui tačiau tai nereiškė kovos už krašto laisvę galo. Jis ją tęsė kitomis formomis. Jis tampa Amerikos Balso bendradarbiu-pranešėju, "East-West" žurnale redaguoja lietuviškąjį dalį, vėliau įkuria Lietuvių Rezistencinę Santarvę ir faktiškai jai vadovauja. Bendradarbiauja "Santarvės" žurnale ir dalyvauja jo redakciniame kolektyve.

Apie ką sukosi prof. Žymanto mintys, kuo jis rūpinosi ir kuo gyveno? Atsakymus randame jo paties pasakytuose ar parašytuose žodžiuose:

1. Kreipimasis į kraštą

. . .kalbėti į okupacijoj nuo laisvojo pasaulio atskirtą kraštą yra sunkus ir atsakingas uždavinys. Kiekvienas žodis čia sveria. Tas uždavinys reikalauja iš kalbančiojo ne tik gerai žinoti okupuotojo krašto padėtį, bet ir sugebėti psichologiškai įsijausti į jo nuotaikas . . .

2. Apie rytojaus Lietuvą

. . .kas išgyventa kovoje, priespaudoj ir kančioj, bus jungiama su tais pakitimais, kurių bus per tą laiką įvykę įvairiose gyvenimo srityse. Naujoji Lietuvos valstybės demokratinė santvarka turės laiduoti gerbūvį pla-

čiausiems Lietuvos gyventojų sluoksniams, ji turės sudaryti sąlygas socialiniam teisingumui įgyvendinti ir kiekvienam lietuviui užtikrinti galimumą nevaržomai naudotis visais tautos kultūriniais laimėjimais, kuriuos sukurs savoje laisvoje valstybėje naujai atgimusi lietuvių tauta.

3. Okupuota Lietuva

Pagrindinė kovos linija yra tenai — Krašte, gi mes užsieny stovime jos užnugary. Nuo to, kas vyksta pačioje kovos fronto linijoj priklauso visas mūsų vykdomos kovos likimas . . .

4. Aktyviosios rezistencijos tragedija

Kiek ši tragedija yra lietuvių tautai skaudi, aišku iš to, kad žuvo 30,000 vyrų ir moterų, neskaitant ištremtųjų. Pati kova 1944-45 metais plėtėsi, bet Vakarams nepajudėjus prieš rusus — tragiškai žuvo viltimi gyvenę geriausi tautos sūnūs ir dukros.

Taip prof. Žymantas galvojo, dirbo, rašė ir kalbėjo. Atsisveikiname su neeiliniu tauto sūnum, kūrybingos ir įžvalgios minties puoselėtoju, savo gyvenimą sąžiningai ir ištvermingai skyrusiu tautos reikalams.

SKAITYTOJŲ ŽODIS *(atkelta iš 5 psl.)*

tautinių grupių skyriaus naujuoju vedėju paskirtas ats. pulk. Julian M. Niemczyk (lenkas).

R. Kučys
Washington, D.C.

"Į Laisvę" vienašališka

Kartais Jūs labai vienašališki ir puolate tuos, kurie dirba lietuvišką darbą, kad ir ne pagal Jūsų planus ir norus. Kartais tuos darbus ignoruojate. Tas nei gerai, nei gražu. Geriau nukreipti dėmesį į tuos, kurie griauna išeivijos pastangas Lietuvos nepriklausomybei atsiekti.

Tiek daug propagandos, melo ir intrigų. Tai reikia mums išryškinti, bet ne dengti vardan "asmeniškų draugysčių". Tik bendrame darbe randama bendra kalba.

Alena Devenienė
Santa Monica, Calif.

Redakcijos pastaba. *Faktais neparemti kaltinimai nieko nereiškia. Suprantama, kad trumpame laiške redakcijai faktų išdėstyti neįmanoma. Todėl sekančiame "Į Laisvę" numeryje rezervuojami Jums 3-4 puslapiai, kuriuose galite pareikšti dalykišką. žurnalo kritiką. Pirmoje vietoje įdomautų faktai, kaip ir prieš ką buvo nukreipta nepagrįsta kritika, kokia propaganda, melas ir kokios intrigos buvo dengiamos asmeniškų draugysčių vardan, o taip pat kieno ir kokie reikšmingesni darbai buvo ignoruojami.*

Laiškai lėkšti

"Į Laisvę" spausdinami laiškai — lėkšti. O kodėl taip? Mat, tie laiškai daugiausia panegiriški. Kodėl taip yra, sunku pasakyti: ar redakcija nesiryžta priešingesnių pasisakymų spausdinti, ar skaitytojai tik pataikaujančiai rašo . . .

Pranys Alšėnas
"Tėviškės Žiburiai", 1973.VI.21

Laiškuose nuomonių įvairumas

Man atrodo, kad lietuviškoje problematikoje "Į Laisvę" yra išryškinusi savo vedamąją liniją stipriau negu bet kuris kitas lietuviškas žurnalas. Labai įdomu sekti skaitytojų laiškus, kuriuose pasireiškia visuomenės nusistatymas tos linijos atžvilgiu. Jei tik įmanoma, laiškų skyrių reikėtų stiprinti ir plėsti, nes kito lietuviško leidinio, kuriame pasireikštų toks nuomonių įvairumas, neturėjome ir neturime.

Zigmas Brinkis, M.D.
Los Angeles, Calif.

ABRAOMAI, DĖK SŪNŲ ANT LAUŽO

RAŠYTOJAS ALOYZAS BARONAS, laimėjęs "Draugo" romano 1972 konkursą ir 1000 dol. premiją už romaną "Abraomas ir sūnus". Baronas plačiau pristatytas "Į Laisvę" 1971 m. nr. 53 (90).

Ištrauka iš naujausio romano spausdinama šiame "Į Laisvę" numeryje.

Esu dabar gal ir senas, bet mano vaikystės dienos švyti daug spalvingiau, negu ankstyvesniais metais. Kaip visa ryšku, ir net keista, kodėl visa taip ryšku. Juo toliau, juo labiau spindi atitolusi vaikystės žvaigždė virš laiko jūros. O aš vis galvojau ir žinojau, kad greityje susilieja visos spalvos ir visi ženklai. Aš atsikeliu ir išeinu į gatvę pasirodyti, kad tebesu kaip nereikalingas daiktas.

Pavasario diena giedra, sausa ir vėsi, žmogus junti, kaip lekia tavo gyslomis skubus kraujas, keistu saldumu užliedamas širdį, lyg kas ją paskandintų pavasario saulėj. Užeinu į krautuvę, nusiperku kavos ir skardinėlę grietinėlės. Vos nužengiu porą žingsnių, sutinku kitoj gatvėj gyvenantį Tarailą. Jis taip skubiai kal-

ba, kad atrodo tikras taraila. Praplikęs, arti šešiasdešimt metų, smulkus žmogelis nesustoja, lyg norėdamas mane paskandinti pasiutusiame plepėjime.

— Tu žinai, mano duktė labai gerai mokosi, vakar sūnus gavo stipendiją. Atrodo, gimnaziją baigs pirmuoju, steito universitete studijuos elektriką. Viskas dabar iš elektros. O aš iš džiaugsmo vakar truputį paėmiau, o kadangi šiandien šeštadienis, tai, sakau, nueisiu atsipagirioti. Einam kartu.

— Negaliu, nenoriu iš pat ryto. Einu kavos išsivirti.

— Tu palauk, ką tu supranti, kava nesveikiau negu stiklelis. Kava yra suodžiai, o sunka yra sunka. Tu, žinai, aš dabar esu didesnis, va, už daktarą Grigonį. Jo vaikai nesimoko, jo dukra net į universitetą nepateko, kur mano dukra gavo stipendiją, o sūnus bus profesorius, o anas mažylis sūnus bus daktaras. Kas iš daktaro Grigonio, jei jo vaikai velniop nuėjo. Nesimoko, valkatauja. Aš dženitorius, bet esu laimingas, gyvenu ne sau, o savo vaikams.

— Na, bet gyveni ir sau.

— Gyvenu ir sau, ir kiti gyvena sau, bet nėra džiaugsmo, kai vaikai niekam tikę. Tada nieko nebėra ir sau iš to gyvenimo. Tai neini?

— Ne, ne. Ačiū, kitą kartą.

— Kitą kartą gali taip nebūti. Kitas kartas yra kitas kartas, — paėjo jis, ant alinės laiptų grįžtelėjo, lyg norėjo ką dar sakyti, ir įžengė į vidų.

Aš einu namo ir galvoju apie tai, ką jis pasakė. Tikrai vaikai kelia daug džiaugsmo ir rūpesčio. Net ir anūkai taip rūpi, gal net daugiau negu vaikai.

Gerai prisimenu. Buvo toks pat pavasario ankstyvas rytas. Atsikėliau į darbą ir ramiai ruošiausi. Iš viso niekada nemėgdavau skubėti ir atsikeldavau kuo anksčiau. Lyg tyčia tada, šildydamas kavą, galvojau, jog labai gera, kad Kulius į talką pasikvietė Rimą, kuris dar dirba savo fabrike vakarais, padirbs dar mėnesį, kad gautų pinigus už atostogas, ir tada mes. Kulius su statybomis ir pardavimais turi daug darbo ir gana neblogai verčiasi. Neblogai sekasi ir Rimui. Štai iš svetimo krašto atvykęs žmogus, dabar su ketverto vaikų šeima, baigia prasimušti. Tikrai Amerika yra neaprėžtų galimumų kraštas. Kaip šiandien atsimenu, krūptelėjau, kai po baladojimo į duris išgirdau sūnaus balsą:

— Tėve, man reikia su tavimi pasikalbėti.

Jis pasakė man reikia, lyg pokalbį jis tevestų vienas, o ne mes abu, ir įėjo į vidų.

— Na, tai kalbėkim, — pasakiau, — kol neišėjau į darbą.

Sūnus buvo išbalęs, atrodė, lyg visą naktį būtų lošęs kortom. Aš pastebėjau, kad jis yra nemiegojęs. Jo šviesi barzda buvo neskusta.

— Ne, aš čia nenoriu, einam į mašiną.

— Kodėl? — paklausiau, bet užsimečiau švarką ir išėjome pro duris.

Gatvėje vienas kitas žmogus ėjo į darbą.

— Kas atsitiko? — paklausiau, sėdant į mašiną.

— Verna mane palieka, — pasakė jis atsidusdamas. Aš nenustebau, beveik sau pasakiau, kad mano spėjimas buvo teisingas, aš to beveik tikėjaus, ir mano nejautrumas nustebino sūnų, jam pasirodė, jog nesupratau, ir pakartojo:

— Verna nori išeiti.

— Iš kur tu žinai?

— Ji pati pasakė, kad pasiima Arną ir išeina.

— Kur?

— Su Milleriu kur nors kitur gyventi.

— Kaip ji visa tai aiškina?

"DRAUGO" ROMANO 1972 METŲ PREMIJAI SKIRTI KOMISIJA posėdžio metu Arbų bibliotekoje Santa Monica, Calif.; iš kairės — kun. P. Činikas, "Draugo" administratorius.(stebėtojas), rašytoja Alė Rūta-Arbienė (kom. pirm.), rašytojas Jurgis Gliauda, "Į Laisvę" red. J. Kojelis (sekret.), "Lietuvių Dienų" red. Dalila Mackialienė ir poetas Bernardas Brazdžionis. Iš visų konkursui atsiųstų veikalų premija vienbalsiai buvo pripažinta rašytojui Aloyzui Baronui už romaną "Abraomas ir sūnus".

Nuotrauka arch. Ed. Arbo

— Paprastai, ji sako, kad Milleris jai patinkąs, ir baigta.

— Na, o vaikai?

— Du mažuosius pasiima, o du didžiuosius man palieka.

— Važiuoja į Vokietiją?

— Ne, žinai, Milleris šykštus, jis nemes darbo. Gal net ir apsilankyti į ją nevyks. Gal kada vėliau.

— Bet kaip ji tai aiškina? — vėl paklausiau.

— Kaip? Sakosi rimtai norinti atsiskirti. Esą, čia nieko naujo, milijonai skiriasi. Jie abu vokiečiai ir čia geriau sugyvensią. Jai nusibodo amžinai namuose sėdėti, o iš antros pusės, Milleris labai jai patinka.

— Ir tik tiek?

— Tėve, tu nesupranti, ji tikrai nori išeiti. Ji net man tvirtina, kad Anna jo duktė. Aš žinau, kad ne, bet ji, taip sakydama, nori mane įtikinti, kad aš be skandalų ją išvyčiau. Supranti, tėve, ji taip tikrai nori, kad net šmeižia save, — sūnus buvo visiškai asilas, jis nieko nematė.

Dabar reikėjo aukoti sūnų teisingumui ir dėti ant laužo. Reikėjo smeigti peiliu jo meilei, jo gyvenimui, reikėjo atidengti tikrą realybę, reikėjo pasakyti, kad aš taip jau seniai galvojau, kad tai seniai mačiau, kad kiekvienas gyvas ir ne aklas turėjo matyti. Abraomai, dėk sūnų ant laužo, neapgaudinėk jo, to reikalauja tiesa. Bet aš labai daug kartų nusilenkiau netiesai. Kam man šį kartą tiesa? Paglobokime netiesą toliau, ir todėl pasakiau:

— Tai ką manai daryti? Ar nemanai, kad kartą suskilusio puodo nebegalima sulipdyti? Rėžis vis tiek paliks ir visada barškės skirtingu barškėjimu, kaip dėmėti plaučiai. Tegu ji eina velniop.

— Tėte, aš ją myliu, o antra, man gaila vaikučių. Ką jie darys be mamos, ką jie darys be tėvo. Kaip gi aš galiu leisti sau prarasti vaikus, palikti viena ar kita prasme juos našlaičiais.

Aš mačiau Millerį besėdintį jų bute, mačiau paveikslus, kuriuos reklamose dabar žymi ikso raide, aš buvau pakankamai realus ir žinojau, kad sakymas "gaila vaikų" yra tas pats sakymas "vėjau, nustok pūtęs". Jeigu jau įsimylima, tai velnias griebia, juk dėl meilės, o ne dėl ko kito ir sūnus vedė vokietę, kada buvo tūkstančiai lietuvaičių. Žinojau, kad prašymais ir maldavimais meilės negalima sugrąžinti, gal geriau reikia pasakyti sūnui, ką galvoju, ir ištariau:

— O jeigu ji sako tiesą?

— Kokią tiesą?

— Jeigu tikrai Anna yra Millerio?

— Ką čia niekus kalbi, tėvai. Tai yra manęs ir Vernos įžeidimas.

— Bet gi ji pati tai tvirtina ir bėga.

— Sako, nesako, tai nieko nereiškia. Geriau patark, ką man dabar daryti.

— O kur Milleris?

— Kur? Pasakiau, kad išsikraustytų šiandien pat. Rytą prikėliau ir pasakiau.

— O kada su Verna kalbėjai

— Visą naktį, aš ją maldavau.

— Moterys labiausiai nekenčia maldautojų. Jos nori stiprių vyrų, jos negali pakęsti verksnių, jos geriau pakenčia vyrus, kurie jas muša, — pykau ant sūnaus, — niekas nemėgsta silpnų. Bet ką dabar manai daryti?

— Tėvai, važiuojam pas mus, ir tu su ja pakalbėk. Tu pasakyk, kad ji pasiliktų, kad ji pagailėtų vaikų, kad iš viso tegu viską užmiršta. Ji puikiai atsimena, kad tu jai buvai geras, kai aš ją norėjau vesti, nors ji jautė, kad tu jos nenorėjai. Tu pakalbėk su ja.

Aš galvojau apie Millerį, aš mąsčiau apie jį ir pykau ant sūnaus, ant marčios ir pats ant savęs, kad tada, dar Vokietijoj, jos neišplūdau aname restorane. Ir gal tada visa būtų pasibaigę. Kodėl aš dabar, kada lygiai tokia pat meilė, turiu ją atkalbėti, kai tada nieko nesakiau. Kokia teise aš dabar turiu meluoti, kai aš tada tiesos nenorėjau sakyti. Bet dabar skendo mano sūnus, ir argi aš privalėjau sakyti, kad Verna sako teisybę ir tegu kuo skubiau nešdinasi su tuo savo Milleriu. Bet gal dabar turėjau atitaisyti, bent kiek tai įmanoma, anais metais padarytą klaidą ir pasakyti, kad tegu ta karvė eina velniop, aš mačiau Millerį ir jų abiejų susižvilgčiojimus. Aš, matyt, per ilgai galvojau, kad sūnus man pasakė:

— Dabar važiuojam, ir tu su ja pakalbėk.

— O kur Milleris?

— Manau, kad kraustosi. Jam pasakiau, kad neatsakau už savo nervus.

— Bet ji, gal būt, kartu išvažiavo.

— Užtai turim vykti kuo greičiau.

— Neišsigąsk, Rimai. Ji vis tiek dar tavo žmona. Jis gi žinojo ir pirma, kad ji tavo žmona, o apie ją sukosi. Kiti taip keletą metų apdauginėja su žmona vyrą, ir jiems visiems nieko. Suprasi žmonių keistumus. Tokių ir panašių atvejų milijonai nuo pat Adomo ir Ievos.

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

SOLIDARUMAS SU TAUTA

- *Taip griaunama Bažnyčia Lietuvoje*
- *Lietuviai Lietuvoje*
- *Pasakoja turistai*

VEIKSNIUOSE IR VEIKLOJE

- *JAV LB VII tarybos rinkimai*
- *Jungtinėmis jėgomis*
- *Paskutinis pašnekesys su prof. St. Žymantu*
- *Lietuviai studentai Notre Dame universitete*
- *Sendraugiai kryžkelėje*
- *Lietuvos byla JAV-bių Kongrese*

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ GRETOSE

- *Prieš 25 metus*

SPAUDA, RADIJAS, KNYGOS

- *Seniai lauktas dokumentų rinkinys*
- *Kapsuko prisipažinimai*

"Į LAISVĘ" VEDAMIEJI

- *Kad nekiltų abajojimų*
- *Du pavojai*

TAIP GRIAUNAMA BAŽNYČIA LIETUVOJE

Šalia fizinės jėgos antras patikimiausias bolševikų ginklas yra infiltracija ir subversija. Tas ginklas galutinai užbaigė laisvės kovų sąjūdį Lietuvoje pokario metais, o dabar jau gan sėkmingai naudojamas prieš Katalikų Bažnyčią, kurios persekiojimais iki šiol įveikti nepajėgė. Čia spausdinama ištrauka iš "Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos" 1972 m. nr. 4, kur pavaizduota tikroji Katalikų Bažnyčios okup. Lietuvoje padėtis.

Redakcija

1972 m. rugpiūčio 12 d. laikraštyje "Sovietskaja Litva" pasirodė K. Rimaičio straipsnis "Bažnytininkai prisitaiko". Jame rašoma, kad kovojant su religija, "nepataisomą žalą gali padaryti administraciniai išpuoliai, visoks tikinčiųjų jausmų įžeidinėjimas. Neteisingi kovos su religija metodai ne tik nesugriauna tikėjimo plitimo pagrindo bet, priešingai, veda į religinio fanatizmo sustiprėjimą, į apeigų ir kulto slaptas formas, sukelia tikinčiųjų nepasitikėjimą, nepasitenkinimą ir juos kiršina."

K. Rimaitis pakartoja seną ateistų principą, reikalaujantį bekompromisinės kovos su religija. Šis principas, kilus tikinčiųjų smarkiai reakcijai, leidžia atsitraukti, leisti tikintiesiem nurimti ir, paieškojus geriausio kovos būdo, vėl smogti.

1968 m. vasarą prasidėjusi Lietuvos kunigų ir tikinčiųjų reakcija prieš religinės laisvės varžymus savo kulminaciją pasiekė 1972 m. pradžioje. Areštavus kunigus Juozą Zdebskį ir Prosperą Bubnį, pasipylė tikinčiųjų protestai, kuriuose buvo aprašyti tikinčiųjų persekiojimai. Tarybinė vyriausybė šių liaudies protestų nepaisė ir į juos nereagavo panašiai, kaip pasielgė ir su 1968-1971 m. kunigų protestais.

Pirmas ryškesnis tikinčiųjų konfliktas su valdžios pareigūnais įvyko kun. J. Zdebskio teismo dieną Kaune, Ožeškienės gatvėje. Milicininkai tik jėga išvaikė minią, susitelkusią prie teismo rūmų pagerbti teisiamą kunigą.

Ypatingai didelį rūpestį valdžiai sukėlė žinia, kad renkami parašai po memorandumu tarybinei vyriausybei. Valdžios pareigūnai manė ir šį kartą tylomis ignoruoti tikinčiųjų

kreipimąsi. Tačiau katalikų memorandumas sukėlė vieną po kito nelauktų įvykių. 17,000 tikinčiųjų pasirašytas dokumentas, CK Generaliniam Sekretoriui pasiųstas per SNO Generalinį Sekretorių Kurtą Valdheimą, tuojau pasidarė žinomas visam pasauliui. Viešoji opinija drąsų tikinčiųjų žygį sveikino ir smerkė žmogaus teisių varžymus Tarybų Sąjungoje.

Vis labiau besikomplikuojančią padėtį tarybinė valdžia nutarė taisyti: ji privertė Vilniaus Arkivyskupijos valdytoją mons. Č. Krivaitį balandžio mėn. paskelbti užsieniui, kad Lietuvoje esanti religijos laisvė. Apie šį interviu "Eltai" Lietuvos tikintieji sužinojo tik iš užsienio radijo. Sklinda gandai, kad valdytojas Č Krivaitis korespondentam pasakojęs nevisiškai taip, kaip buvo viešai paskelbta.

Balandžio 11 d. į Kauno Arkivyskupijos Kuriją buvo sukviesti visi oficialiai atlieką pareigas vyskupai ir valdytojai. Jie, valdžios atstovų priversti, pasirašė vadinamą "ganytojinį laišką". Juo valdžia bandė sukompromituoti memorandumo organizatorius ir tikinčiuosius, kurie jį pasirašė. Nors balandžio 30 d. kai kurie kunigai iš sakyklų perskaitė pakeistą, sutrumpintą ar visą minėtą laišką, bet laukiamų rezultatų nebuvo: vieni klausytojai nesuprato, kas buvo smerkiama laiške, o kiti pasipiktino ir skaudžiai pergyveno, kad valdžia stengiasi pajungti dvasinę vyriausybę ateizmo naudai. Užsienio spaudos skiltyse netrukus pasirodė žinia apie šį gėdingą prievartos aktą.

Saugumo pareigūnus, beieškančius memorandumo organizatorių ir kanalų, kuriais tiksli informacija apie Lietuvos Kat. Bažnyčią pasiekia laisvąjį pasaulį, užklupo tragiški gegužės mėn. įvykiai. Šio mėnesio 14 dieną Kauno miesto sode susidegino jaunuolis R. Kalanta, protestuodamas prieš nacionalinį beteisiškumą, prievartą ir tarybinės valdžios savivalę tautų atžvilgiu. Sukliudytos laidotuvės virto gaivališka demonstracija, reikalaujančia tautinės ir religinės laisvės. Kariuomenė ir milicininkai grubiai susidorojo su demonstrantais, bet valdžios vyriausieji sunerimo — pasirodo, laisvės nori ne tik kunigai, bet ir "savieji", t. y. nuo pat spaliukų komunistiškai auklėtas jaunimas. Suimtųjų tarpe dauguma buvo komjaunuoliai, gimę ir užaugę tarybų valdžios metais.

1972 m. vasarą jautėsi atoslūgis. Besiruošią Pirmajai Komunijai vaikai tarybinių pareigūnų buvo užpulti tik keliose vietose: N. Radviliškyje ir Šunskuose. Keli kunigai administraciniu būdu buvo nubausti, kad nepašalino vaikų nuo altoriaus. Religijų reikalų tarybos įgaliotinis J. Rugienis kunigų beveik nepersekiojo.

Be abejo, tai sąmoningas ateistų žingsnis, siekiąs atkurti Lietuvoje ramybę ir tuo pačiu metu kiek nors atstatyti pasaulio oponijoje pašlijusį savo prestižą, o gal būt net įtikinti pasaulį ir Vatikaną, esą neramumus sukėlę kurių-nekurių pareigūnų netaktai. Tad šiuo metu viskas likviduota. Dabartinis tikinčiųjų gyvenimas vėl einąs normalia vaga.

Kaip dabartinę Lietuvos Katalikų Bažnyčios padėtį vertina patys tikintieji ir kunigai? Visi labai susirūpinę, kad *tarybinė valdžia vis labiau stengiasi Lietuvos Katalikų Bažnyčią smaugti pačių dvasiškių ir tikinčiųjų rankomis*. Kaip šitai daroma?

Bažnyčios vadovybė ateistų tarnyboje

Tarybinė valdžia, norėdama nuslėpti prieš pasaulį savo susidorojimą su Lietuvos Katalikų Bažnyčia, puoselėdama viltis suklaidinti Vatikaną ir iš jo sulaukti sau palankių sprendimų, ne kartą privertė kai kuriuos Lietuvos vyskupus, valdytojus paskelbti pasauliui klaidingą informaciją. Pavyzdžiui, J. E. vysk. J. Labuko interviu laikraščiui "L'Humanité" Vilniaus Arkivyskupijos valdytojo mons. Č. Krivaičio interviu "Vilnies" redaktoriui Jokubkai ir 1972 m. interviu "Eltai", J. E. vysk. Pletkaus — radijo laidai užsienio lietuviam ir kt. Šituose interviu buvo teigiama, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčios gyvavimo sąlygos esančios normalios, kad tikintieji valdžios nėra persekiojami. Neaišku, ar aukščiau minėti asmenys iš tikrųjų taip kalbėjo, nes žinoma nemaža faktų, kai pasikalbėjimai sąmoningai būna iškraipyti: pakeisti, sauvališkai papildyti.

Žinant, kad Lietuvos kunigai, tikintieji neturi jokių sąlygų ir galimybių informuoti pasaulį apie tikrąją Bažnyčios padėtį, jau per kiek metų susidarė labai apverktina padėtis. Vatikanui suteikus kai kuriem tarybinei valdžiai "lojaliem" kunigam monsinjorų titulus ir tuo pačiu tarsi aprobavus jų elgseną, nominavus vyskupais valdžios parinktus kandidatus, tylint apie skaudžią tikinčiųjų padėtį Lietuvoje, pasigirdo balsų: "Vatikanas suklaidintas! Čekistai prasiskverbė į Romos Kūriją! Mes išduoti!" Tokiu sunkiu metu Lietuvos katalikam beliko pasitikėti Dievo Apvaizda ir ieškoti kelių, kuriais Vatikanui ir pasauliui patektų teisinga informacija, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčiai pražūtingiausia ne persekiojimas, o pačių rankomis neriama kilpa.

Norėdama susilpninti kunigų įtaką tikintiesiem, valdžia ne kartą privertė vyskupus varžyti kunigų teises. 1968 m. Rugienio verčiamas J. E. vysk. J. Labukas keletą mėnesių neleido Prienų vikarui kun. S. Tamkevičiui sakyti pamokslų; 1970 m. liepos mėn. atėmė jurisdikciją Vilkaviškio Vyskupijoje ir Kauno Arkivyskupijoje Alksninės klebonui kan. Br. Antanaičiui, buv. Panevėžio vyskupijos kancleriui, 1960 m. ištremtam į Vilkaviškio vyskupiją; 1971.III.30. aplinkraščiu kunigam buvo susiaurintos išpažinčių klausymo ir pamokslų sakymo teisės: be Kurijos sutikimo neleidžiama kitos vyskupijos kunigam sakyti pamokslus ir klausyti išpažinčių. Draudimas sukėlė kunigų protestus. Persekiojimo sąlygomis kunigų teises reikia plėsti, ne siaurinti. Visus šiuos kunigų teisių apribojimus vyskupai turėjo padaryti savo vardu, o svarbiausias kaltininkas — Religijų reikalų tarybos įgaliotinis Rugienis — likdavo šešėlyje.

Vyskupų rankomis Rugienis kilnoja kunigus

Tik kai kuriuos kunigus vyskupai gali paskirti į parapiją; dažnai Rugienis nurodo, kuriuos kunigus iškelti, o vyskupui tik reikia pasirašyti paskyrimus. Neatsitiktinai uoliausi kunigai yra išblaškyti po mažas ir nuošalias parapijas, o apsileidę, fiziškai nepajėgūs ar net susikompromitavę prieš tikinčiuosius neretai užima svarbiausius bažnytinio darbo postus. Val-

džiai pataikaujančius kunigus ir už ką nors esančius valdžios nemalonėje pats Rugienis pasiūlo į kurią parapiją skirti, o be jo sutikimo vyskupas negali net būtinam reikalui esant kunigo iškelti. Pvz. 1972 m. rugsėjo m. Rugienio verčiamas J. E. vysk. Labukas, net suspensa grąsindamas, vertė Juodaičių kleboną kun. Pesliaką užimti Viduklės parapijos vikaro pareigas. Uoliam kunigui pakėlus parapijos dvasinį lygį, susipažinus su žmonėmis ir darbo sąlygomis, Rugienis pasistengia, kad jis būtų iškeltas, o vyskupui leidžia paskirt apsileidusį ar nepavyzdingo gyvenimo kunigą, kad vėl parapijoje viskas sugriūtų.

Vyskupam Rugienis draudžia prasitarti, kad jis tvarko daugelio kunigų skirstymą. Todėl kunigai iš anksto apie savo paskyrimus absoliučiai nieko nežino. Jie pagal Rugienio užgaidas stumdomi tarsi biliardo kamuoliukai. Jei žmonės nori sužinoti, kodėl kunigas yra keliamas, Rugienis juos siunčia pas vyskupą, o šis leidžia suprasti, kad esąs bejėgis ką nors padaryti. Kunigai, matydami valdžios pareigūnų prievartaujamus vyskupus, kai kada pabando apeliuoti į bažnytinę teisę: "Šis perkėlimas yra nekanoniškas, todėl prašau manęs į naują parapiją neskirti". Tiesiogiai ar netiesiogiai priverstas J. E. vysk. Labukas 1970.XI.19. išsiprašė Šv. Sosto dispensą, kad, skirstant kunigus, nereiktų laikytis bažnytinės teisės kanonų. Ši dispensa, kunigų nuomone, vyskupą dar labiau pajungė Rugienio planam. Anksčiau vyskupas galėjo Rugieniui prieštarauti: "Negaliu gero klebono kelti į mažą parapiją, nes bažnytinė teisė šitai daryti neleidžia". Dabar į vyskupo pasipriešinimą valdžios atstovas gali atsakyti: "Turite popiežiaus dispensą, tai iškelkite šitą kunigą iš parapijos."

Savavališką Rugienio kišimąsį į kunigų skyrimus vyskupai buvo priversti maskuoti 1971.III.30. aplinkraščiu, kuriame rašo: "Ordinarai, norėdami pagerinti tikinčiųjų dvasinių reikalų aptarnavimą, nusprendė pertvarkyti kunigų skyrimą į parapijas. Nutarta ateityje jaunus, uolius ir tom pareigom tinkamus kunigus skirti klebonais, kur daug darbo, o senyvo amžiaus kunigus, nesusidorojančius su darbu, — perkelti į mažesnes parapijas, kur jiem bus lengviau eiti klebono pareigos." Skaitant aplinkraštį, susidaro įspūdis, kad Lietuvoje ordinarai veikia visiškai laisvai, kur nori, ten ir paskiria kunigą. Tačiau praktika buvo ir liko kitokia. Tuojau pat, išleidus aplinkraštį, jaunas ir uolus kun. P. Dumbliauskas iš Garliavos buvo paskirtas į mažą Šunskų parapiją, o Šunskų parapijos klebonas kun. I. Pilypaitis, g. 1903 m., paskirtas į Aleksoto parapiją Kaune.

Vyskupai dar yra verčiami kliudyti kunigam ir tikintiesiem kovoti už tikėjimo laisvę Lietuvoje. 1970 gruodžio m. Kėdainių vikarui kun. A. Jakubauskui buvo pagrasinta suspensa, jei jis išvyks iš Kėdainių ir Apytalaukės parapijų ribų. Tuo metu minėtas vikaras rengėsi rinkti parašus po atsišaukimu, kad vyskupai nebūtų pajungti Bažnyčios griovimo darbui. 1972 balandžio mėn. 11 d. "ganytojiniu laišku" buvo pasmerkti parašų rinkėjai ir pasirašiusieji memorandumą dėl tikėjimo laisvės Lietuvoje.

Vyskupai taip pat verčiami pogrindyje dirbančias seserų kongregacijas prilaikyti, kad "neįsišoktų" ir neatkreiptų valdžios dėmesio. Todėl nenuostabu, kad kai kurios jų pasiten-

kino tik malda ir savo dalies pilnai neatidavė tautos religiniam gyvenimui, nors tuo tarpu šėlstanti ateizmo audra naikino bažnyčios gyvenimą.

Lietuvos kunigai, siekdami, kad valdžia nepajungtų Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovybės savo interesam, 1970. rugsėjo-spalio mėn. kreipėsi į Lietuvos vyskupus ir valdytojus pareiškimu, kuriame nurodė, kokių nuolaidų negalima daryti. Minėtą pareiškimą pasirašė 59 Vilkaviškio vyskupijos ir 50 Vilniaus arkivyskupijos kunigų.

Kunigų pajungimas ateistiniam darbui

Kunigam yra draudžiama mokyti vaikus tikėjimo tiesų. Jiem palikta teisė tik egzaminuoti. Kadangi tėvai dažniausiai nesugeba gerai paruošti vaikų pirmajai komunijai, daugelis kunigų, ypač didesnėse parapijose, leidžia juos prie komunijos mažai ar visai neparuoštus. Pvz. Vilniuje Aušros Vartuose jau kuris laikas vaikai pirmos komunijos ėjo net tinkamai poterių neišmokyti. Būriais jie atvažiuodavo iš Baltarusijos, kur nėra kunigų. Jų tėvai nesugeba paruošti, nes neleidžiama spausdinti katekizmų nei kitokios religinės literatūros. Kadangi kunigai atsisako vaikus pamokyti, *tikintiesiem susidaro įspūdis, kad jei kunigas bijo, tai mums juo labiau reikia valdžios bijoti.* Šitaip žmonės pradeda lengvai teisinti savo vaikus, apleidžiančius religines praktikas dėl menkų priežasčių: "mokytojai bars, įrašys į charakteristiką, neįstos į aukštąją mokyklą, ir t.t."

Valdžia verčia klebonus, kad jie neleistų vaikam tarnauti prie altoriaus ir dalyvauti procesijose. Neklusnieji kunigai baudžiami. Ypač dėl to kunigai prievartaujami pastaruoju metu. Vieni, pasiryžę pakelti visus sunkumus, vaikam nedraudžia dalyvauti religinėse apeigose. Kiti, pataikaują valdžiai, branginą savo gerą vietą arba ramybę, "nenori su valdžia turėti nemalonumų", neleidžia vaikam dalyvauti procesijose ir patarnauti šv. Mišiom. Todėl vietoje vaikų prie altoriaus dažnai galima matyti senukus.

Be abejojimo, šiuo klausimu labai neigiamos reikšmės turėjo Kauno arkivyskupijos ir Vilkaviškio vyskupijos valdytojo dr. J. Stankevičiaus per prievartą parašytas 1961.V.31 raštas: "Pagal Religinių kultų įgaliotinio Rugienio patvarkymą liturginėse apeigose viešai gali dalyvauti tie ir tos, kurie turi 18 metų amžiaus. Jaunesnio amžiaus vaikai negali tarnauti Mišiose, negali giedoti chore, negali vėliavų nešti, negali gėlių barstyti. Liturginėse-religinėse praktikose vaikai dalyvauja kartu su savo tėvais". Taip rašo minėtas aplinkraštis. Kai kurie kunigai po šio aplinkraščio pradėjo lengviau save teisinti,.. nors pastaruoju metu daugelyje parapijų vaikai vėl pradėjo dalyvauti religinėse apeitose. Kadangi vaikai daug kur dalyvauja apeigose, Rugieniui kovoti labai sunku.

Užverbuoti kunigai

Saugumo organai kai kuriuos kunigus bando užverbuoti savo agentais. Norėdami juos įtraukti į šį juodą Bažnyčios griovimo darbą, saugumo pareigūnai kunigus vilioja ir gąsdina, žadėdami už pasirašymą dirbti saugumo agentu leisti dirbti geroje parapijoje, būti dekanu, o gal ir dar aukščiau iškopti, žada leisti išvykti studijom į Romą, paekskursuoti po JAV, kartais tiesiog žada duoti mėne-

sinį atlyginimą. Morališkai palūžusius kunigus saugumiečiai šantažuoja: nepasirašysi bendradarbiauti, bus viešai išvilkti visi nusikaltimai. Vieną kitą dvasiškai palūžusį kunigą saugumas yra užverbavęs ir verčia vykdyti tarybinės valdžios užduotis. Užverbuotieji kunigai saugumui rimtai niekada nedirba, bet, jausdami vidinį dvilypumą, moraliai galutinai palūžta, sugadina nervus, girtuokliauja. Šios rūšies kunigai bando teisintis: jie Bažnyčios negriauną, tik ieško "dialogo" su tarybine valdžia. *Vatikanas, atrodo, nesupranta, ką reiškia šis "dialogas". Tai visiška kapituliacija. Visiškas Bažnyčios reikalų išdavimas.* Šią tiesą liudija pokario kunigų patirtis. Užsienis užsiverbavusius saugumui kunigus dažnai traktuoja kaip mokančius prisitaikyti prie persekiojimo sąlygų. Tai rodo visišką mūsų krašto padėties nepažinimą.

Vyskupai yra valdžios verčiami skirti aktyvesnius kunigus "po priežiūra" pas bailius arba saugumui užverbuotus klebonus. Saugumas tokius klebonus įgąsdina, kad reikėsią atsakyti už visus vikaro "išsišokimus", įsako prižiūrėti, kad nesakytų "antitarybinių" pamokslų, kad daug nevažinėtų ir t.t. Pvz. Prienų klebonui kun. Berteškai net buvo įsakyta pranešinėti apie kiekvieną vikaro kun. J. Zdebskio išvykimą iš parapijos. Šiuo metu jau nemaža uolesnių kunigų daugiau kenčia nuo savųjų, negu nuo valdžios pareigūnų. Šitaip valdžia kunigus skaldo ir nuteikia vienus prieš kitus, kunigus prieš kurijas ir atvirkščiai. Saugumui dirbą kunigai uolius savo bendradarbius vadina išsišokėliais, ekstremistais, revoliucionieriais, norinčiais "galva pramušti sieną", o save — išmintingais, mokančiais ramiai varyti "gilią vagą", kurią bevarant, bažnyčioje dažniausiai lieka tik keletas senukų ir senučių.

Saugumo organai užverbuotus kunigus stengiasi įjungti į tarybinę propagandą. Pvz. tik užsieniui skirtame J. Rimaičio leidinyje "Bažnyčia Lietuvoje" (anglų ir italų kalbomis), taip pat J. Aničo knygoje "Socialinis politinis Katalikų Bažnyčios vaidmuo Lietuvoje 1945-1952 metais" randame kai kurių kunigų melagingus pasisakymus, pridengiančius tikinčiųjų persekiojimą visu pokario laikotarpiu. Be abejojimo, gal valdžiai pasiseka ir nepasirašiusį dirbti saugumui kunigą priversti pasisakyti apie tikėjimo "laisvę" Lietuvoje.

Ypatinga užverbuotų kunigų pareiga idėjiškai "apdoroti" iš užsienio atvykstančius turistus, o ypač kunigus. Jie klaidingai nušviečia Katalikų Bažnyčios padėtį — esą tikėjimas nevaržomas, kas nori, gali melstis, seminarija parapijas kunigais pakankamai aprūpinanti, dalis kunigų yra išsišokėliai. Jei jų nebūtų, tai vyskupai iš tarybų valdžios ne tiek lengvatų išsiprašytų, ir t.t. Norint įrodyti, kokia gera kunigam tarybų valdžia, užsieniečiam gali būti parodyta valdytojo mons. Č. Krivaičio vila ant Neries kranto, Vilniaus Nekalto Švč. Mergelės Marijos Prasidėjimo parapijos klebono kun. St. Lydžio namai ir kt. Užsienietis nenuvyks kur nors į užkampį ir nepamatys, kad kunigai kartais neturi minimalių gyvenimo sąlygų. Pvz. Valakbūdžio klebonas kun. A. Lukošaitis 1972 vasarą gyveno ant šventoiraus pastatytoje palapinėje, nes valdžia neleido nusipirkti gyvenamo namo, o iš parapijos atimta špitolė stovi beveik tuščia.

LIETUVIAI LIETUVOJE

Sekančiame puslapyje spausdinamas JAV Valstybės departamento atsakymas į laišką, kuriuo buvo prašomas prezidentas pasikalbėjimuose su Brežnevu iškelti Baltijos valstybių laisvės klausimą. Tas raštas turi visus elementus, kuriuos JAV valdžios pareigūnai tradiciškai naudoja, duodami užtikrinimus dėl Lietuvos okupacijos nepripažinimo. Tačiau jis čia skelbiamas dėl to, kad pastaruoju metu, kaip rodo ir šis raštas, Amerikos valdžios pareigūnai rusų okupuotoms tautoms pažymėti į savo terminologiją pradeda įvesti Sovietų Sąjungos "tautinių mažumų" ir "etninių grupių" žodžius.

Praktikoje Lietuvos ir kitų aneksuotų valstybių bei pavergtų tautų žmones rusai yra pavertę beteisėmis mažumomis, tačiau tarptautinės teisės atžvilgiu Lietuva yra ir bus Sovietų Sąjungos aneksuota valstybė, kol lietuviams nebus leista savo valia lemti savo likimo. (Faktiškai patys rusai Sov. Sąjungoje yra tapę "mažuma", nes nebesudaro 50% visų gyventojų). Pagaliau pačios sovietų sistemos teorijoje Lietuva yra sudedamoji Sov. Sąjungos dalis, ir šia prasme

---

Didysis pavojus Bažnyčiai

Norint suprasti tikrą tiesą, pajusti tarybinių pareigūnų puikiai užmaskuotą klastą, veidmainystę ir apgaulę, reikia pačiam ilgiau pagyventi Lietuvoje. Todėl nenuostabu, kad ilgą laiką net Vatikanas buvo klaidinamas. Žiūrint mūsų Lietuvoje gyvenančių, akimis, padaryta Lietuvos Katalikų Bažnyčiai nepalankių sprendimų. Dar ir šiuo metu Lietuvos kunigai ir tikintieji pergyvena, kad Šv. Sostas, užstodamas diskriminuojamus žmones visame pasaulyje, tik nežymiai užsimena apie "tylos ir kančios Bažnyčią", neiškelia ir nepasmerkia slapto ir atviro tikinčiųjų persekiojimo Tarybų Sąjungoje.

Lietuvoje niekas netiki, kad su tarybine valdžia įmanomas dialogas. Jis ateistinei valdžiai reikalingas tik tam, kad, gerai prisitaikius, sėkmingiau būtų galima griauti Bažnyčią iš vidaus. Lietuvoje visiem aišku, kad Bažnyčia nebus sugriauta, jei kunigai sėdės kalėjimuose, jei mokiniai bus verčiami kalbėti ir elgtis prieš savo įsitikinimus,jei nebus spaudos, oficialiai leidžiamų maldaknygių ir katekizmų. Bet Lietuvos Katalikų Bažnyčia praras žmones, jei neteks pasitikėjimo už padlaižiavimą tarybinei valdžiai. Taip panašiai atsitiko Pravoslavų Bažnyčiai Rusijoje.

(Šių metų pradžioje vietoje Rugienio "Religijos reikalų tarybos prie Sovietų Sąjungos ministrų tarybos įgaliotiniu Lietuvai" paskirtas Kazimieras Tumėnas. Savo karjerą jis pradėjo vyskupų kilnojimu. Du su sovietų valdžia bendradarbiaujančius vyskupus perkėlė į reikšmingesnes pozicijas: Kauno ir Vilkaviškio koadjutorių vyskupą Romualdą Krikščiūną paskyrė Panevėžio vyskupijos apaštališkuoju administratoriumi, o į jo vietą atkėlė vysk. Liudą Povilonį, Telšių vyskupo Juozapo Pletkaus pagelbininką).

DEPARTMENT OF STATE

Washington D.C. 20520

June 26, 1973

Mr. Juozas Kojelis
Editor, "Toward Freedom" -
Lithuanian Magazine of Politics
747 - 23rd Street
Santa Monica, California 90402

Dear Mr. Kojelis:

The President has asked me to reply to your letter of June 5 concerning United States policy toward the Baltic States and the visit to this country of General Secretary Brezhnev.

As you know, the United States has always refused to recognize the forcible incorporation of Estonia, Latvia and Lithuania into the Soviet Union. This policy is reflected in our frequent public statements in the United Nations and elsewhere, as well as by the continued accreditation in Washington of the diplomatic and consular representatives of the last independent governments of those countries. During General Secretary Brezhnev's visit no action was taken that would lead the Soviet Government to believe that this policy has been altered.

The United States has traditionally condemned the persecution of minorities, no matter where it occurs. We strongly disapprove of the pressures exerted by the Soviet Government aimed at restricting the national, religious, and cultural freedom of individuals and groups in the Baltic States. General Secretary Brezhnev is aware of the deep concern in this country for the plight of minorities who are denied fundamental freedoms. I can assure you that our steadfast commitment to the principles contained in the Universal Declaration of Human Rights has been made known to the Soviets.

Sincerely yours,

Jack F. Matlock
Director
Office of Soviet Union Affairs

PASAKOJA TURISTAI

Pasikalbėjus su keliolika šiais metais Lietuvą lankiusių turistų, ryškėja tokios žmonių gyvenimo detalės:

Gyvenimas kolūkiuose

Pagrindinis pajamų šaltinis — karvė. Jas stengiamasi laikyti tik labai geras, pieningas. Pašaras gaunamas iš kolūkių, tik vargas su pieno pristatymų į pienines, nes lauko keliukai suarti. Šeima gali laikyti tik vieną karvę.

Pensininkus vargina cukrinių runkelių ravėjimo pareiga. Į bendras gyvenvietes daugumas nenori eiti. Kai kurie buvę ūkininkai gyvenimu kolūkiuose patenkinti — niekas nerūpi. Buvę Sibiro tremtiniai į savo gyvenvietes nebuvo įleisti. Jie negauna nė pensijų.

Miestiečių gyvenimas

Eiliniai žmonės iš darbo pragyventi negali. Verčiasi visaip: dirba po du darbus, į darbą eina vyras ir žmona (vaikus atiduoda į darželius) arba prasimano kitokių pajamų (augina gėles, daržoves ir t.t.). Eilės neišnyko, ypač kai pasirodo ("išmeta") pramoninių prekių. Labai paplitęs "blatas". Net atsiradę naujų keiksmų:

"tautinės mažumos" ir "etninės grupės" terminas netinka.

Amerikiečiams, pagrindinai susikoncentravus į žydų Sovietų Sąjungoje problemą, nejučiomis ima dilti skirtumas tarp tautinių mažumų ir aneksuotų valstybių gyventojų. Kontaktus su Amerikos valdžios institucijomis palaikantiems asmenims tektų į tai atkreipti atitinkamų valdžios pareigūnų dėmesį.

Panašias klaidas kaip amerikiečiai ima daryti ir mūsiškiai, netgi iš tų tarpo, kurie užima kovos dėl Lietuvos organizacijose neeilinius postus. Kaip pavyzdį galima paminėti mūsų spaudoje plačiai reklamuotą vienos organizacijos vadovo rašinį, kuriuo buvo bandoma painformuoti amerikiečius apie rusų Sovietų Sąjungoje šovinistinį dominavimą. Tikslas geras, tezė teisinga ir mūsų pareigūnas už iniciatyvą vertas gero žodžio. Tačiau iliustracinis pavyzdys labai neapdairiai parinktas. Rusų pavergtos ir prievarta į sovietinę sąjungą įjungtos tautos nėra "etninės" mažumos. Lietuviai Lietuvoje — tai tikrieji krašto šeimininkai, savo teisių į valstybinę nepriklausomybę nė nemaną atsisakyti. Tiesa, kad nerusų šiuo metu vadovaujančiuose Sovietų Sąjungos politikai postuose nedaug. Bet buvo laikas, kada jų yra buvę nemaža. Geriausias pavyzdys — pats Stalinas. O kiek valdžios viršūnėse yra buvę žydų. O žydai, nenusilenkią komunistinei prievartai, buvo ir liko persekiojama mažuma.

Prileiskim, kad Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministeriu ar panašiu kitu pareigūnu paskiriamas lietuvis. (Išdavikų kiekvienoje tautoje netrūksta — Alseika net iš laisvo pasaulio nuvyko tarnauti okupantui!) Ar dėl to lietuvių tautai būtų lengviau. Prof. A. Maceina laiku mus įspėjo, jog imame pamiršti, kad Sovietų Sąjunga yra ne tik rusiška, bet ir komunistinė imperija. Lietuviai Lietuvoje yra patekę tarp komunistinio kūjo ir rusiško priekalo. Tai turėtume gerai įsisąmoninti ir jokiu būdu savo tautos nedegraduoti į etninę mažumą.

"Kad gyventum tik iš algos", "Kad niekad negautum blato" ir kt. Automobilių savininkai turi didelių sunkumų su pataisymu. Juodoji rinka labai paplitusi. Spekuliantai atvykstą iš Gruzijos, Ukrainos ir kitų vietų.

Religinis gyvenimas

Nepasisekus religijos sunaikinti persekiojimu, Bažnyčios griovimas pagrindinai vykdomas pačių dvasiškių rankomis. Daug kunigų saugumo užverbuota. Yra valdžiai įsipareigojusių ir vyskupų. Žmonės juos žino ir jų vengia. Vyskupai Romai turį siųsti valdžios paruoštus raportus. Bažnyčiai ištikimų dvasiškių veikla smarkiai varžoma. Jaunuomenei iki 18 metų aktyviai dalyvauti religiniame gyvenime draudžiama.

Nuomonės apie kai kuriuos žmones

Vyrauja visuotinis įsitikinimas, kad rašytojai T. Tilvytis ir P. Cvirka nusižudė. Cvirkos kambaryje, radus jo lavoną, dar tebeveikęs radijas, perduodąs "Amerikos balso" programą. Niekas neabejoja, kad prof. J. Kazlauskas buvęs nužudytas. Vilniuje esą liudininkų, kurie matę, kai Kazlauskas buvęs dviejų vyrų paimtas ir įsodintas į automobilį. Yra žmonių, kurie už poros dienų dar kartą matę Kazlauską Vilniuje vežamą automobilyje. Kalbama, kad paskutiniame prieš mirtį posėdyje Kazlauskas aštriai susikirtęs su Žiugžda dėl lietuvių kalbos gimiringumo su slavų kalbomis. Žiugžda visą laiką buvęs Kazlausko priešas. Daug kas Žiugždą laiko Kazlausko mirties kaltininku.

Iš ištrėmimo grįžęs dr. L. Bistras gyvenęs vargingai, neturėjęs jokių pragyvenimo šaltinių. Prof. Prano Dovydaičio palaikai buvę bandoma parvežti į Lietuvą. Artimieji profesoriaus giminės tiksliai buvę painformuoti apie kapo vietą. Net ten buvę nuvykę, tik valdžios pareigūnai pranešė, kad toje vietoje jau pastatyti pastatai.

Poetas A. Miškinis esąs visiškai susikompromitavęs, bepataikaudamas partijai; dr. A. Juška formaliai dirbąs saugumui. Didžiausias pasipiktinimas iš Amerikos grįžusiu Alseika. Visi su juo vengią bendrauti. Šiuo metu vykstą disidentų areštai ir tardymai priskiriami Alseikos bendradarbiavimui su sovietų saugumu.

Žmonių santykai

Visoje Sovietų Sąjungoje vykdoma akcija prieš disidentus stipria jaučiama ir Lietuvoje. Daromos kratos, vykdomi areštai (dr. Rudaitis — Vilniuje, mokytojas Sakalauskas — Kaune), vedai tardymai. Žmonės, ypač turėję ryšius su užsienyje gyvenančiais, gyvena baimėje. Už kiekvieną neatsargų žodį galima pakliūti.

Ištikimai okupantui pritariančių lietuvių esą apie 5%. Lietuvon atvykę rusai laikomi piktybiniu augliu lietuvių tautos kūne. Ištikimieji okupantui tarnai esą žinomi, ir žmonės jų vengią. Kai kurie "nepartiniai" esą piktesni už "partinius".

Žmonės Amerika nusivylę ir stebisi visišku jos aklumu. Be įsipareigojimų gauti leidimą išvykti į Vakarus nepaprastai sunku. Leidimo gavimas užtrunkąs net kelerius metus. O jei ir išleidžiami be įsipareigojimų, tai sugrįžę vis tiek apklausinėjami.

Apie užsienio lietuvių veiklą žmonės neblogai informuoti ir aplamai ta veikla esą patenkinti. Tik pageidaujama daugiau vieningumo.

Dr. R. S. Daugvydas
Dr. M. T. Milgaudas

JAV LB VII TARYBOS RINKIMAI

LB Taryba — JAV lietuvių demokratinė atstovybė

Gegužės 19-20 JAV lietuviai jau septintą kartą rinko bendruomenės tarybą. Pagal bendruomenės organizacijos nuostatus LB taryba "yra vyriausias JAV LB organas". Nors šioks nusakymas nėra tikslus, nes LB organų demokratinėje sąrangoje savo kompetencijos ribose kiekvienas LB organas yra vyriausias, tačiau tokiu nusakymu tikslingai pabrėžiamas LB tarybos kaip JAV lietuvių demokratinės atstovybės orumas.

VII taryba jau yra JAV LB naujų įstatų, pradėjusių veikti nuo 1973.I.1., padaras. Kuo tad ji skirtinga nuo buvusių tarybų? Senieji įstatai tarybai rinkti buvo nustatę ne tik lygius, tiesioginius ir slaptus, bet, svarbiausia, visuotinius rinkimus. Naujieji kažkodėl visuotinumą yra išleidę. Ačiū Dievui, faktiškai VII tarybos rinkimai buvo visuotiniai. Pagal senuosius įstatus LB tarybos nario teises ex officio turėjo centro valdyba, centrinių institucijų pirmininkai ir apygardų pirmininkai arba jų įgaliotiniai. Naujieji įstatai šiokį "lordų" dalyvavimą LB taryboje susiaurino. Bet vis tiek "lordų" privilegija be rinkėjų mandato naudotis LB tarybos nario teisėmis prieš LB organizacijos demokratinės santvarkos principus suteikta centro valdybai ir apygardų pirmininkam. Kažkodėl JAV LB taryba vis nepajėgia vadizmo atrūgomis atsikratyti. Tarybos kompetenciją naujieji įstatai nusako lygiai taip, kaip buvo nusakę ir senieji. Taryba priima ir keičia LB įstatus ir taisykles; renka valdybos pirmininką ir tvirtina jo pristatytus valdybos narius; renka kontrolės komisiją ir garbės teismą; nustato tautinio solidarumo įnašą; tvirtina centro valdybos ir kitų centrinių institucijų biudžetus ir jų vykdymo apyskaitas; taria LB organų veiklos klausimus ir būdus. Net senųjų įstatų nuostatas dėl tarybos teisės nustatyti JAV LB atstovavimo būdą PLB seime paliktas, koks buvęs, nors tas nuostatas priešingas PLB konstitucijos 5 str. Tarybos posėdžio kvorumui senieji įstatai reikalavo tarybos narių daugumos. Naujieji tenkinasi 4/9. Ir senieji ir naujieji įstatai jokio kvorumo nenustato tiem klausimam svarstyti, kurie pažymėti tarybos sesijos ar posėdžio kvietime. Tai tikras nesusipratimas. Nesusipratimas yra ir naujųjų įstatų nuostatas, kad taryba savo nepasitikėjimą valdybai gali pareikšti tik 2/3 visų tarybos narių balsų dauguma, nors valdybos pirmininkui išrinkti ir jo pristatytiem nariam patvirtinti užtenka paprastos visų tarybos narių balsų daugumos. Išeina, kad tik valdybai sudaryti reikalingas absoliutinės tarybos narių daugumos pasitikėjimas. O sudarytai valdybai jau užtenka tik 1/3 plus 1 tarybos narių pasitikėjimo. Se-

nieji įstatai buvo nustatę, kad kandidatus į tarybos narius gali siūlyt 10 JAV lietuvių, o visus kitus tarybos rinkimų reikalus buvo pavedę JAV LB valdybos taisyklėm nustatyti. Naujieji įstatai ir kandidatų siūlymą ir visus kitus tarybos rinkimų reikalus pavedė nustatyti pačios JAV LB tarybos taisyklėm. Tačiau JAV LB VI taryba, priešingai įstatam, nustatė tik kai kuriuos tarybos rinkimų dalykus, o galutines detalizuotas tarybos rinkimų taisykles pavedė paruošti JAV LB valdybai. Demokratinio parlamento rinkimų nuostatai natūraliai priklauso nustatyti pačiam parlamentui, o ne egzekutyvui. Gal šią demokratinę tiesą suvokdama, JAV LB valdyba VI tarybos jai suteiktą privilegiją labai liberaliai vykdė: savo nustatytų tarybai rinkti taisyklių JAV lietuviam viešai neskelbė; jau rinkimam vykstant, keitė balsų skaičiavimo ir mandatų skirstymo tvarką. Gal šioks rinkimų liberalumas faktiškai VII tarybos rinkimam ir nebus kenkęs, bet, turint galvoj, kad apskritai rinkimų teisė yra formalumų teisė, kad dažnas rinkimų nuostatas yra kardomojo pobūdžio, ypač terminų nuostatai, kad rinkimų nuostatai turi būt prieinami ir iš anksto žinomi visiem JAV lietuviam ir kad jų išleidimas nėra JAV LB valdybos, o yra tarybos kompetencija, — JAV LB VII taryba turėtų pasirūpinti laiku išleisti JAV LB tarybai rinkti tinkamas taisykles.

Pasirengimai "Žalgirio" mūšiui

Jei pačių JAV LB organų rengimasis VII tarybos rinkimam nebuvo nei labai atidus, nei juoba azartiškas, tai pačiuose JAV lietuviuose, ypač pačiose gausiosiose lietuvių bendruomenės, Illinois, Michigan, Ohio valstybėse, JAV LB VII tarybos rinkimai altininkam ir bendruomenininkam tapo tarpusavio jėgų santykio svarstyklėmis.

Kai 1946-1949 Vlikas svarstė ir persvarstė, redagavo ir perredagavo Lietuvių chartą ir PLB organizacijos nuostatus, Vliko aplinkoj niekam nekilo mintis, kad bet kuriame krašte lietuvių išeivijos vadovaujantis sluoksnis nepritartų LB organizacijos reikalui. Per kažkokį betgi nesusipratimą Alto vadovaujantieji veikėjai LB organizaciją priėmė ne kaip tikrą sūnų, o kaip neaiškios kilmės augintinį. JAV LB organizacijos laimei 1949-52 Vliko ir jo Vykdomosios Tarybos, taip pat Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos priešakyje buvo LB organizacijos didis puoselėtojas ir statytojas prel. M. Krupavičius, tuometinio Alto pirmininko L. Šimučio vienmintis ir asmeninis draugas. Šis istorinis atsitiktinumas daug lėmė, kad Alto vadovybė sutiko LB "augintinį" įsileisti į JAV lietuvių gyvenimą ir jam perleisti JAV lietuvių kultūros sritį, kuri Altui niekada ir nepriklausė. Altas tačiau niekada nepajėgė įžvelgti, kad LB organizacija jam ne konkurentas, o natūrali atrama. Tik tokio įžvalgumo stoka galima paaiškinti altininkų pasyvus laikymasis JAV LB I Tarybos rinkimuose ir vėlesnių tarybos rinkimų progomis aktyvus įtaigojimas JAV lietuvių LB organizacijos nereikalingumu, netinkamumu, nepajėgumu, partiškumu ir įvairiomis kitomis negerovėmis. Tik kai nei boikotavimo, nei suniekinimo taktika nedavė altininkam siekiamų rezultatų, JAV LB VI tarybos rinkimuose altininkai ryžosi ofenzyvai patys užimti JAV LB vadovybės pozicijas.

Ofenzyvos strateginiai tikslai — gausiosios Čikagos, Clevelando, Detroito bendruomenės, kurių balsai turi lemiančio svorio LB tarybos sudėčiai ir kurių laimėjimą altininkam gali stipriai paremti patriotiniai ekstremistai. Ofenzyvos taktika — suniekinti bendruomenininkų vadovaujančius žmones, kad rinkėjai atšauktų jiem reikštą pasitikėjimą ir pasirinktų altininkus. Be to, staigiais "blitzkrieg" smūgiais užimti reikšmingas bendruomenininkų tvirtoves LB apylinkėse ir apygardose. Ofenzyvos intensyvumą rodo faktas, kad vien tarp 1973.III.21 ir V.19. "Naujienų" dienraštis JAV LB reikalam yra skyręs ne mažiau kaip 22 savo numerius, dažnai pačius savo vedamuosius tokiomis temomis kaip "Bendruomenės vadų 'naujos idėjos' ", "Kur tokiais keliais nuves?", "Kur šitokiais keliais nueisime?", "LB reikia naujo vėjo", "Frontininkai ir rusų emigracija", "Dalis nori būti visuma", "Kaip dalis apgaudinėja visumą", "Frontininkai atidarė naują frontą", ir pn. "Naujienų" demagogijos "kulkosvaidinę ugnį" prieš bendruomenininkus reikšmingai parėmė "Dirva" "sunkiąja artilerija", per eilę savo numerių paleidusi daug apdairiau už "Naujienų" suregztus dr. A. Butkaus straipsnius su labai įtaigiom užuominom, kad "pastaruoju metu patirtis aiškiai parodė, kad kai kurių 'kačių' nagai ne tik ilgi ir aštrūs, bet ir nežmoniškai į save linkę." Į altininkų ofenzyvą įsijungė net tokis trapus Dievulio padaras kaip "sudegusio teatro" solistė. Savo ruožtu, altininkų-patriotinių ekstremistų santalkai buvo sėkmingi ir "blitzkrieg" pradiniai rezultatai. LB Cicero ir Marquette Parko apylinkių citadelėse suplevėsavo santalkos vėliava. Altininkų-patriotinių ekstremistų santalkos ofenzyva JAV LB VII tarybos rinkimuose, ypač Vidurinių Vakarų ir Ohio rinkimų apygardose, sukėlė nemažą rinkiminę įtampą. Dėl tos ofenzyvos VII tarybos rinkimai minėtose apygardose virto savotišku referendumu už bendruomenininkus arba už altininkų-patriotinių ekstremistų koaliciją. Ta įtampa apskritai rinkimam buvo naudinga tuo atžvilgiu, kad skatino JAV lietuvius apsispręsti, pareikšti savo valią, balsuoti. Bent iš dalies dėl tos įtampos balsuotojų skaičius į VI tarybą yra didesnis, negu į bet kurią buvusią JAV LB tarybą, ir pirmą kartą prašoko 10,000.

Rinkimų duomenų palyginamoji lentelė

Sugretinę JAV LB VII tarybos rinkimų duomenis su buvusių tarybų rinkimų duomenimis, matome, kad keičiasi ne tik balsuotojų skaičius, bet ir LB apylinkės.

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973
1. Vakarų apygarda.							
Long Beach	27	--	--	--	--	64	--
Los Angeles	133	116	78	445	255	183	277
Pašto	--	--	7	61	--	--	--
Phoenix	--	--	--	62	67	42	46
Portland	--	--	--	--	--	--	13
S.Francisco	--	9	13	19	34	23	57
Santa Monica	--	--	--	--	--	41	90
Seattle	--	--	--	17	12	--	--
Viso	160	125	98	624	368	353	483
2. Chicagos apygarda							
Aurora	--	--	24	36	40	27	35
XVIII kolonija	78	23	32	--	--	--	--
Beverley Shores	--	--	--	--	43	65	75
Bridgeport	262	81	102	112	141	96	108
Brightonpark	302	164	122	291	413	388	442
Cicero	202	137	166	266	417	384	555
East Chicago	117	81	119	182	144	80	139
East St.Louis	50	40	57	108	64	58	69
Evanston	--	--	--	37	19	--	--
Gage Park	--	--	105	144	276	223	235
Grand Rapids	98	61	50	100	92	81	78
Jaunimo Centras	--	81	72	45	35	--	--
Hot Springs	--	--	--	--	--	--	60
Kenosha	--	53	85	111	148	98	102
Lemont	--	--	--	115	83	95	190
Marquett Park	440	277	455	796	1133	1206	2008
Melrose Park	79	52	76	125	134	64	106
Milwaukee	44	25	19	22	20	24	26
North Chicago	73	40	--	--	--	--	--
Pašto	22	26	22	--	--	--	--
Omaha	137	64	57	146	110	82	103
Pravažiuojančiųjų	--	--	--	92	--	--	--
Rockford	55	57	59	78	83	83	65
Roseland	105	88	59	41	77	54	20
Sokolų salė	--	--	26	--	--	--	--
St.Louis	78	28	28	55	34	--	--
Springfield	71	13	21	31	33	--	--
Tėviškės parapija	--	23	--	--	--	--	--
Town of Lake	136	53	27	56	59	--	--
Waukegan	69	47	65	65	79	126	--
West Side(Chicago)	50	43	--	68	27	--	107
Viso	2446	1531	1848	3148	3792	3234	4523
3. Ohio paygarda.							
Akron	--	--	--	16	--	--	--
Buffalo	--	--	22	24	49	36	42
Ann Arbor	--	--	10	--	--	--	--
Centrinė	--	--	23	4	--	--	--
Cleveland	417	273	368	543	898	534	652
Columbus	53	21	--	--	--	26	40
Dayton	--	--	--	34	31	--	--
Detroit	355	242	154	376	659	404	794
Pittsburgh	30	29	12	129	296	--	352
Rochester	126	98	105	172	172	188	113
Viso	981	663	694	1298	2105	1188	1993

Apygardų apylinkės:	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973
4. Bostono apygarda.							
Bostonas	176	122	120	242	264	220	275
Brocktonas	106	73	71	110	86	121	155
Lawrence	43	14	14	--	--	--	--
Worcester	104	63	181	109	241	140	109
Viso	429	272	386	461	591	481	539
5. Hartfordo apygarda.							
Bridgeport	--	--	--	58	49	63	27
Centrinė	--	--	10	8	--	--	--
Hartfordas	142	70	85	117	136	120	113
New Britain	37	20	29	25	38	43	43
New Haven	--	64	58	59	66	73	53
New London	--	--	--	--	--	15	22
Putnam	49	45	24	48	60	66	68
Stamford	51	39	31	100	49	36	38
Waterbury	195	107	191	200	178	278	325
Viso	474	345	428	615	576	693	689
6. New Yorko apygarda.							
Amsterdam	72	37	26	34	--	--	--
Brooklyn I	154	--	--	--	--	--	--
Brooklyn-Union	90	36	--	--	--	--	--
Bushwick	22	25	22	25	29	39	30
Centrinė	--	--	40	35	--	--	--
Cypress Hill-Woodhaven	53	114	276	169	156	469	277
Great Neck	54	39	40	54	72	107	84
Yonkers	15	--	--	--	--	--	--
Jackson Heights-Queens	--	--	39	37	43	62	51
Manhattan-Bronx	39	25	24	41	45	108	87
Maspeth	60	40	30	32	59	133	135
N.Y.-Ridgewood	187	98	78	97	147	241	111
Ridgewood	45	24	24	--	--	--	--
Selden	18	--	--	--	--	--	--
White Plains	24	18	--	--	--	--	--
Viso	833	456	599	524	551	1239	775
7. New Jersey apygarda.							
Elizabeth	123	98	104	92	152	163	117
Jersey City	34	19	24	31	17	35	40
Kearny	71	44	67	35	43	54	63
Linden	51	33	37	70	76	71	53
Newark	131	74	68	170	103	166	333
Paterson	114	87	67	145	140	150	197
Viso	524	355	367	543	531	661	803
8. Pietryčių apygarda.							
Baltimore	98	66	119	102	135	116	163
Easton	--	--	--	--	--	--	--
Petersburg	--	--	--	16	50	--	67
Philadelphia	212	120	109	163	274	320	156
Pietų New Jersey	--	--	--	45	31	76	65
Scranton	--	--	--	--	--	--	36
Washington	--	--	--	--	88	120	146
Wilkes Barre	--	--	--	12	32	--	--
Viso	310	186	228	362	611	634	835
9. Paštu balsavo	759	304					
Viso balsuotojų	6118	4137	1842	7575	9125	8483	10,440

Rinkimų duomenų lentelė rodo, kad Čikagos apygardos balsų skaičius, palyginti su VI tarybos rinkimų balsais, pakilo 39.9%, o palyginti su I tarybos rinkimų balsais — 84.9%; Ohio apygardos balsų skaičius, palyginti su VI tarybos rinkimų balsais, pakilo 67.8%, o palyginti su I tarybos — net 103.1%. Antra vertus, New Yorko apygardos balsų skaičius, palyginti su VI tarybos rinkimų balsais, krito 37.5% ir 7% mažesnis net už I tarybos rinkimų balsų skaičių. Mat, New Yorko apygardos rinkimam į VI tarybą buvo sudaryta dirbtinė įtampa. Dėl tariamai per mažo skaičiaus New Yorko apygardai numatytų atstovų bendruose VI tarybos rinkimuose New Yorko apygarda nedalyvavo. Vėliau vykusiuos specialiai tik New Yorko apygardai skirtuos rinkimuos balsų skaičius jau turėjo tas dirbtines ambicijas pateisinti. VII tarybos rinkimuose New Yorko apygardoj įtampos nebuvo ir balsų skaičius mažesnis net už New Jersey.

Be to, rinkimų duomenų lentelė taip pat rodo, kad, jeigu nebūtų nubyrėjusių LB apylinkių, JAV LB VII tarybos rinkimuose būtų dalyvavusios I apygardoj ne 5, o 7 apylinkės, II — ne 19, o 29, III — ne 6, o 9, IV — ne 3, o 4, VII — ne 7, o 14, VIII — ne 6, o 8. Tik V (Connecticut) ir VII (New Jersey) apygardose nubyrėjimų nėra. Nuo 1955 25 apylinkės yra nubyrėjusios. Kai kurios jų, atrodo, buvo tik rinkimų reikalui sudarytos. Bet dauguma jų buvo ir tebėra didesnio ar mažesnio kiekio lietuvių bendruomenės ir jų atsijungimas nuo LB organizacijos yra nuostolis ne tik LB organizacijai, bet ir apskritai išeivijai, jos pastangom išlaikyti savo tautinį savitumą.

VII Tarybos sudėtis

JAV LB tarybos narių skaičius nepastovus. I taryboj buvo 27 nariai, II — 20, II ir IV po 31, V — 37. Pagal įstatus V taryba buvo nustačiusi VI tarybai taip pat 37 narius, bet pati VI taryba, priešingai įstatam, save padidino iki 42 narių. Šį rinktinų tarybos narių skaičių VI taryba nustatė ir VII tarybai. Pačiai LB tarybai, jos darbo sėkmei toks tarybos kiekybinis plėtimasis nebuvo nei reikalingas, nei tikslingas. Jau vien tarybos posėdžių parankumui tikslingesnis mažesnis tarybos narių skaičius. Pati tarybos patirtis liudija, kad I ir II taryba su perpus mažesniu narių skaičium neblogiau savo uždavinius vykdė, kaip V ar VI taryba. Tarybos rinktųjų narių skaičius, atrodo, vis buvo didinamas tik todėl, kad jie taryboj netaptų mažuma prieš tarybos nario teisėmis ex officio besinaudojančių "lordų" balsus. VII taryba turėtų atstatyti tarybos sudėty pirmųjų tarybų demokratiškumą, panaikindama ex officio tarybos nario teises turinčių "lordų" privilegijas. "Naujienų" šios prasmės priekaištas LB organizacijai lig šiol turi pagrindo.

VII tarybos rinktoji sudėtis amžiaus atžvilgiu turėtų būti tikrai darbinga. Jos amžiaus vidurkis — 45.8 metai. Tarp 70-79 metų 1 narys, tarp 60-69 — 6, 50-59 — 12, 40-49 — 9, 30-39 — 8, 20-29 — 5 ir vienas 19 metų amžiaus. Užsiėmimo atžvilgiu VII tarybos sudėty daugiausia bus inžinierių. Nors tarybos kandidatų sąrašuos kandidato profesija ar užsiėmimas nebuvo privalu nurodyti, bet apgraibomis surinkti duomenys rodo, kad inžinierių ir chemikų iš 42 bus 15, humanitarų — 9, teisininkų ir ekonomistų — 6, gydytojų ir veteri-

norių — 5, dvasininkų — 4, ir studentų — 3.

Kiek VII tarybos sudėty bus altininkų ir kiek bendruomenininkų — tikrai gali paaiškėti tik tarybai posėdžio susirinkus. Šiuo atžvilgiu tarybos kandidatų diferenciacija buvo ryški tik Čikagos ir Clevelando apygardose. Kitose šešiose apygardose arba jos visai nebuvo justi, arba ji buvo labai neryški. Čikagos apygardoje iš 18 mandatų altininkų-patriotinių ekstremistų santalka laimėjo 5, t. y. 27.7% apygardos mandatų. Kiti teko bendruomenininkam. Clevelando apygardoj visi 8 mandatai teko bendruomenininkam. Altininkų-patriotinių ekstremistų santalka či visiškai pralaimėjo. Kitų apygardų vienas antras mandatas galėjo tekti patriotinio ekstremizmo nuotaikų kandidatui. Bet tokių galima prileisti ne daugiau kaip 2-5. Tad VII taryboj altininkų-patriotinių ekstremistų santalka gali turėt ne daugiau kaip 7-8 narių frakciją, t. y. ne daugiau, kaip 19% tarybos sudėties.

Čikagos apygardoje altininkų-patriotinių ekstremistų santalkai mandatus laimėti daug padėjo patys bendruomenininkai. VI tarybos priimtos VII tarybai rinkti taisyklės nustatė, kad apygardai tenkantį mandatų skaičių nustato vyr. rinkimų komisija po balsavimų pagal apygardos balsuotojų skaičių. Reiškia, balsuotojai nežino, kiek jų apygarda turi mandatų. Tik po balsavimų tatai jiem paaiškėja. Pagrindinė demokratinių rinkimų žymė, kad juose sprendžiamas vaidmuo tenka balsuotojų daugumai. Ogi rinkimuose, kuriuose renkamųjų atstovų skaičius nustatomas jau po balsavimų, tas sprendžiamas vaidmuo daugumai negalimas. Tatai akivaizdžiai parodė Čikagos apygardos balsavimo rezultatai. Šioj apygardoj į VII tarybą galima buvo balsuoti ne daugiau kaip už 15 kandidatų. Tačiau po balsavimų paaiškėjo, kad Čikagos apygarda į VII tarybą gauna 18 mandatų. Ką gi tatai sako? Čikagos apygardos balsuotojų dauguma turėjo galimybę parinkti tik 15 atstovų. O kas tada parinko dar 3 papildomus?

Prieš šiokį LB tarybos demokratinių rinkimų iškreipimą, jau VI tarybą renkant, pasisakė JAV LB garbės teismas. Vis tiek tą rinkiminę nesąmonę VI taryba vėl atgaivino ir užkorė VII tarybos rinkimam, tarytum užsispyrimas klaidoje būtų kokia visuomeninė dorybė. Atrodo, teisingesnė yra senųjų išmintis, tarusi, kad errare humanum est, bet stultitia est in errorem perserverare. Gal būt už tai Dievulis Čicagos apygardos bendruomenininkus ir bus "pakorojęs" trimis daugumos balsuotojų nerinktais atstovais.

Kalbant apie tarybos sudėtį, dėmesio vertas faktas, kad altininkų-patriotinių ekstremistų santalkos Cicero ir Marquette Parko apylinkių susirinkimuose susidaryta dauguma užgrobti tų apylinkių vadovybėm, pasirodo, buvo atsitiktinė ir dirbtinė. Tai jokiu būdu nebuvo tų apylinkių lietuvių daugumos valios išraiška. Tie kandidatai, kurie anuose apylinkių susirinkimuose puikavosi savo tariamu populiarumu ir pateko į vadovybę, tarybos rinkimuose tose savo apylinkėse tesurinko 34.5% (193 iš 555), ar 32.7% (659 iš 2008), ar tik 23.5% (473 iš 2008), arba net tik 22.% (445 iš 2008) apylinkės balsų. Ogi tie apylinkės veikėjai, kurie anuose apylinkių susirinkimuose buvo išstumti iš apylinkės daugumos pozi-

cijų, tarybos rinkimuose tose apylinkėse gavo 44.6% (894 iš 2008), arba net 72% (400 iš 555) apylinkės balsų.

Tarybos rinkimai išeivijos šio meto problemų visumoje

Bendruomenininkam VII tarybos rinkimai gali kelti pagrįsta pasitenkinimą. Pirma, jie parodė, kad, nepaisant išeivijos tautinį savitumą įvairiopai blukinančių veiksnių, LB veikėjam pasitempus, yra galimas išeivijos paslankumo ir jautrumo savo lietuviškosios bendruomenė dalykam pakilimas. Užtenka palyginti New Jersey ir New Yorko apygardų balsuotojų skaičių. New Jersey LB veikėjai, ypač kai kuriose LB apylinkėse, uoliai rūpinosi, kad juo daugiau lietuvių dalyvautų tarybos rinkimuose ir balsuotojų skaičius, palyginti su VI tarybos rinkimų balsuotojais, padidėjo 21.5%. Tuo tarpu New Yorko apygardoj tokio uolumo stigo ir balsuotojų skaičius, palyginti su VI tarybos balsuotojais, 37.5% krito. Antra, bendruomenininkam pasitenkinimą gali kelti ir jų naudai aiškus balsuotojų pasisakymas, nieku pavertęs altininkų-patriotinių ekstremistų santalkos ofenzyvą JAV lietuvių laikrodžiui atsukti dvidešimt penkerius metus atgal.

Tačiau tas dvigubas pasitenkinimas nieku būdu neturėtų temdyti bendruomenininkų žvilgio blaivumo į tas problemas, kurių apybraižos šiuo metu dar tik akiračiuose įžvelgiamos, kurios betgi netolimoj ateity mūsų išeivijai, ypač JAV lietuviam, bus labai akivaizdžios. Kai dabartinės tarptautinės apdėties poveikyje okupuotos Lietuvos valstybingumo padėtis ima lygiuotis į kitų sovietinių respublikų padėtį, kai prezidento Nixono pradėto JAV — Sovietų Sąjungos santykių naujo tarpsnio plėtra aiškiai krypsta į status quo (kad ir tik de facto) atvirą pripažinimą, kai Europa tokia tarptautinės padėties raida taip pat patenkinta, — kiekvienam galvojančiam lietuviui kyla susirūpinimas, kaip tokios tarptautinės raidos sąlygomis išeivija turėtų surikiuoti savo dvasinius ir medžiaginius išteklius, kad jų kuo ilgiau užtektų paveikiai Lietuvos vadavimo talkai, o taip pat ir pačios išeivijos tautiniam savitumui išlaikyti ne tik be savosios metropolijos paramos, bet ir be abipusio laisvo bendravimo su savąja tauta, be abipusio laisvo keitimosi tautinės kūrybos laimėjimais, žodžiu, be abipusės laisvos kultūrinės sąveikos. Tiesa, šių klausimų atsakymai nėra tik JAV LB organų pareiga ir atsakomybė. Tai visų mūsų veiksnių ir tarinių labai atsakingas uždavinys. Tačiau šiam uždaviniui sėkmingai spręsti reikia pirmiau pašalinti išeivijos nevieningumas kai kuriais su okupuota Lietuva susijusiais klausimais ir kai kuriais pačios išeivijos institucijų surikiavimo klausimais. Ir šiom, kaip amerikiečiai sako, "pre-conditions" sudaryti dera JAV LB iniciatyva. VII tarybos rinkimuose įspūdingai pareikštas JAV LB organizacijai pasitikėjimas yra sykiu ir įpareigojimas ieškoti būdų ir priemonių patriotinės išeivijos vieningumui atstatyti, nes tik patriotinės išeivijos vieningumą konsolidavusi mūsų išeivija pajėgtų sutelkti ilgai distancijai reikalingus dvasinius ir medžiaginius išeivijos išteklius. Būtų nedovanotinas apsileidimas ir gal net tikras nusikaltimas Lietuvai, jei ir akivaizdoje ilgo ir sunkaus kelio į

(Nukelta į 79 psl.)

JUNGTINĖMIS JĖGOMIS

Baltų delegacija Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo paruošiamojoje konferencijoje Helsinkyje

DR. KĘSTUTIS VALIŪNAS, VLIKO PIRMININKAS (dešinėje), pokalbyje su Lietuvos Laisvės Komiteto pirmininku min. Vaclovu Sidzikausku. Dr. K. Valiūnas vadovavo jungtinei baltų delegacijai, nuvykusiai į Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferenciją Helsinkyje ginti Baltijos valstybių laisvės.

Nuotrauka V. Maželio

Iki šiol Baltijos valstybių likimą laisvajam pasauliui garsiau primindavo patys pavergtieji: Brazinskai, Kudirka, 17,000 tikinčiųjų peticija, kunigai, Kalanta . . . Šių metų liepos pradžioje savo kad ir nedidelį įnašą jungtinėmis jėgomis padarė baltų išeivija. Bet ir tai ne be Sovietų Sąjungos pagalbos, kuri laisvo žmogaus tiesos žodžio ir ypač Baltijos

valstybių laisvės klausimo iškėlimo tarptautiniuose forumuose panikiškai bijo. Tos baimės pasėkoje sovietų saugumas padarė taktišką klaidą, įsakydamas suomių vyriausybei areštuoti į Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo paruošiamąją konferenciją Helsinkyje nuvykusią baltų delegaciją. Ir tai padėjo jai įvykdyti savo misiją geriau negu buvo tikėtasi.

Įvykių eiga

Norėdama gauti status quo Europoje pripažinimą ir įteisinti karo ir pokario metu įvykdytus svetimų teritorijų užgrobimus, Sovietų Sąjunga nuo 1966 spaudė Vakarų valstybes sukviesti Europos saugumo konferenciją. Formalus to siūlymo pagrindas — po II Pasaulinio karo dar nepasirašyta taika.

Vakarai po ilgesnių manevravimų pagaliau sutiko tokioje konferencijoje dalyvauti. Nusilenkta Sovietų reikalavimui, kad paruošiamoji sesija vyktų Suomijoje, kuri tik pusiau tėra nepriklausoma, nes jos laikyseną tarptautiniuose santykiuose pagrindinai lemia rytų kaimynas.

1973 liepos 3 Helsinkyje pradėjo posėdžiauti Europos ir Amerikos valstybių delegacijos, vadovaujamos užsienių reikalų ministerių. Continental viešbutyje, kur apsigyveno valstybių delegacijos ir gausybė žurnalistų, jau buvo įsikūrę lietuvių, latvių ir estų atstovai. Jungtinės baltų delegacijos akcijai vadovavo dr. Kęstutis Valiūnas, Vliko pirmininkas; kiti lietuvių delegacijos nariai — Eglė Žilionytė, dr. Jonas Genys ir dr. Petras Vileišis.

Apsigyvenimas tame viešbutyje sudarė patogią strateginę poziciją baltų atstovų veiklai. Jie pradėjo megzti kontaktus su Vakarų valstybių delegacijomis, informacine literatūra aprūpinti delegacijų narius ir žurnalistus. Keli latviai ir dr. J. Genys gavo oficialius spaudos korespondentų kredencialus. Liepos 4 į Rytų Vokietijos suruoštą delegatų ir žurnalistų priėmimą pakvietimą gavo ir latvių delegacijos pirmininkas Uldis Grava. Jis, nutaikęs progą, paklausė Sov. Sąjungos užsienių reikalų ministerį Gromyko, kodėl šioje konferencijoje nesvarstomas Baltijos valstybių laisvės klausimas. Šis, nelaukto ir nepatogaus klausimo užkluptas, su pykčiu atkirto, kad tie kraštai esą laisvi ir jiems kitokios laisvės nereikią. Tuoj prie Gravos prišoko du Rytų Vokietijos saugumiečiai ir įsakė latviui iš salės pradingti. Saugumo pareigūnas Gravą išvedė iš salės. Vėliau jis buvo areštuotas.

Kitą rytą suomių saugumo pareigūnų buvo paimti dr. K. Valiūnas ir estų delegacijos pirmininkas Ilmar Pleer, o vėliau ir visi kiti visų trijų delegacijų nariai. Kai Continental viešbutyje estas Pleer keltuvu saugumiečio buvo gabenamas žemyn, į tą patį keltuvą laimingu supuolimu įėjo Amerikos valstybės sekretorius William Rogers ir Kanados užsienio reikalų ministeris Sharp. Pleer kreipėsi į juos, ir jie pažadėjo suimtaisiais pasirūpinti. Savo pažadą išpildė, ir suimtieji sekančią dieną (VII.6) buvo paleisti.

"Didvyriai" užfrontėje

Baltų atstovų areštas Helsinkyje susilaukė šiokio tokio dėmesio Vakarų Europos ir Amerikos spaudoje. Bet jis nežymus. Pav., Švedijoje, kuri

labiausiai galėjo tuo įvykiu domėtis, iš didžiųjų laikraščių tepaminėjo tik konservatorių partijos organas "Svenska Dagbladet". Tikrasis laimijimas glūdi kitur. Nors ir nėra konkrečių duomenų paremti prielaidai, tačiau vis tik nebūtų prasilenkta su logika teigiant, kad visų laisvųjų valstybių delegacijos pasistengė apie baltų incidentą gauti pilnas informacijas ir grįžusios namo painformuoti savo vyriausybes. Jei ši prielaida pasitvirtintų, tai būtų pats didžiausias ir reikšmingiausias baltų jungtinės delegacijos Helsinkyje laimėjimas: paliestos laisvųjų sąžinės, naujai priminta rusiško komunizmo grėsmė ir šiek tiek dramatiškoje formoje paryškintas konferencijoje pateikto sovietų plano dviveidiškumas.

Vos gavę žinią apie baltų atstovų Helsinkyje areštą, sujudo Amerikos lietuviai. Iniciatyvos rodė Vliko, Altos, Bendruomenės vadovybės ir niekieno neraginami atskiri asmenys. Įvykis Helsinkyje praktiškoje veikloje iššaukė veiksnių susiglaudinimą. Iniciatyva gera ir susiglaudinimas sveikintinas. Svarbu, kad mūsų geri draugai ir oficialūs pareigūnai pajustų mūsų organizuotumą ir veiklos dinamiką, nors, kaip jau buvo minėta, Rogers intervencija atėjo greičiau, negu kad pasiekė jį mūsų akcija.

Veiksnių išsiskyrimas vėl ėmė rodytis, kai išaiškėjo Helsinkio įvykio epilogas. Mat, kai kam parūpo medaliais apdovanoti tariamus "užfrontės didvyrius". Tur būt pačiam Altos pirmininkui buvo nemalonu matyti "Laisvojoje Lietuvoje" liepos 12 įdėtą jo nuotrauką su parašu, kad jo "iniciatyva buvo išlaisvinti lietuviai Helsinkyje". Panašius nuopelnus Altai dviejuose pranešimuose Los Angeles ir Santa Monicos lietuviams liepos 8 skyrė Vliko atstovė p. D. Gi įvykio reikšmę ji taip išpūtė, kad, girdi, dėl baltų delegatų arešto Helsinkyje protestavę Švedijos ir Danijos min. pirmininkai ir Vokietijos kancleris Willy Brandt; Vakarų Europos spauda įvykį skelbusi pagrindinėmis antraštėmis, sujudusios visos mažosios valstybės ir net Maltos atstovas išvykęs, nesulaukęs konferencijos galo. Blogiausia, kaip santamonikiečių auditorijai kalbėtoja prisistatė, jog informacijos tariamai gautos iš paties Vliko pirmininko, su kuriuo, jos žodžiais, "gan ilgai kalbėjausi telefonu maždaug prieš valandą". Tokios fantastiškos pasakos visuomenei, kurioje tuo metu buvo nemaža susijaudinimo, pateikiamos Vliko pirmininko autoriteto šešėlyje. Tačiau tokia "informacija" ne įvykio reikšmę iškelia, bet vadovaujančių žmonių autoritetą degreduoja.

Jausmų, o ne politinės išminties rašalu rašytas ir Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komiteto spaudoje paskelbtas atsišaukimas, kuriame kalbama apie delegatų "kančią ir pažeminimą kovoje už šventas Baltijos valstybių teises". Keliolikos valandų areštas, dirbant tautos laisvės labui, — ne kančia, o mažytis nuotykis, ne pažeminimas, o pagerbimas. Kas atsitiktų, jei iš tikro tektų patirti kančios ir priimti pažeminimą?

Tikrovė kieta

Tikrovė kieta ir mums nepalanki. Tai turime žinoti ir nė savęs, nė kitų neapgaudinėti fantazijomis. Tačiau kieta ir nepalanki tikrovė neturi stumti į nevilčių, o kaip tik įparei-

goja budinčiuosius vadovietėse sutelkti pajėgiausių protų, ištikimiausių širdžių ir dosniausių piniginių santalką esamose sąlygose patiems išmintingiausiems sprendimams padaryti ir tolimesnių distancijų strategijai išdirbti. Kalbant konkrečiai apie Helsinkyje atliktą misiją, vietoj užfrontės autoreklamos ir lenktyniavimo, kieno pavardė dažniau pasirodys laikraščiuose, prasmingiau ramiai pasvarstyti, kas Helsinkyje gerai padaryta, kas galėjo būti geriau atlikta ir, svarbiausia, kaip šia patirtim būtų galima pasinaudoti, planuojant sekančius ėjimus.

Į aktyvo skiltį įtrauktini šie misijos momentai:

a. Pats delegacijos tarptautinėn konferencijon pasiuntimas, nors ji vyko ir neprietelingose delegacijai reikštis sąlygose;

b. Praktikoje pademonstruota baltų išeivijos vienybė. Tokios vienybės dėka buvo atsiektas ir pagrindinis politinis baltų išeivijos laimėjimas — H. Con. Res. 416 pravedimas Kongrese. Tad nuo solistinių žaidimų, ypač tarptautiniuose forumuose, turėtų būti visam laikui atsisakyta;

c. Lietuviškų veiksnių konsolidacija praktiškoje veikloje. Ji ir toliau palaikytina. Kol išmintis ar gyvenimas neišspręs vieningos Amerikos lietuvių politinės vadovybės klausimo, nebestumdyti vieniems antrų iš laisvinimo veiklos lauko. Palikime tą "malonumą" Lietuvos laisvės priešams;

d. Delegacijų agresyvumas; inteligentiškas agresyvumas stiprintinas.

Kai kurių dalykų tikslumu tektų suabejoti:

a. Ar prasminga valstybių delegacijoms įteikti 80 puslapių memorandumą? Vargu ar jie turėtų laiko ir noro jį skaityti. Pagaliau tokio memorandumo skaityt ir nėra reikalo, nes delegacijos vykdo savo vyriausybių jau padarytus politinius sprendimus. Tačiau trumpo memorandumo ar pro memoria įteikimas naudingas, nes ir aiškias direktyvas turį atstovai jiems suteiktų laisvių ribose reikalus gali, kad ir ne lemtingai, bet vis šiek tiek viena ar kita linkme pakreipti.

b. Delegatai buvo nusivežę įvairios informacinės literatūros, skirtos žurnalistams. Viena buvo geresnė, antra ne taip gera. Ar baltų vienybei neturėjo atstovauti ir profesionaliai paruošta informacinė literatūra?

c. Užsienių reikalų ministeriams oficialus raštas buvo redaguojamas ir ruošiamas nuvykus į Helsinkį. Ar ne pervėlu?

Misiją tęsiant

Reikia tikėti, kad Vliko, Bendruomenės , Altos ir, sakykim, partizaninių sąjūdžių veikėjai, o taip pat latviai ir estai Helsinkio patirtį bus pilnai išanalizavę, kai reikės kovos už laisvę misiją tęsti rugsėjo mėnesį Šveicarijoje. Ruošiantis tai misijai, ar nebūtų pravartu pasvarstyti sekančius pasiūlymus:

a. Bent mėnesį prieš konferenciją Europos ir Šiaurės Amerikos baltai išvysto nepaprastai stiprų spaudimą į gyvenamų kraštų vyriausybes, reikalaudami konferencijoje kelti Baltijos valstybių laisvės klausimą;

b. Amerikos baltams pribrendo laikas pradėti pilnai naudotis pačiu stipriausiu mūsų pačių pastangomis nulietu ginklu: JAV Kongrese pravesta 416 rezoliucija. Jei rusams Šveicarijoje pasiseks apdumti Ameri-

kai ir Europos valstybėms akis ir pasirašyti susitarimą, naujos progos rimtai iškelti Baltijos valstybių laisvės klausimą ilgai galima nebesulaukti. Tad dar ir dabar jei kas drįstų neigti H. Con. Res. 416 reikšmę vien todėl, kad jos pravedimą lėmė partizaninis veiksnys, tai būtų blogiau negu fanatizmas.

c. Šveicarijoje ir aplink ją turime savo pačių patyrusių politikų, išmintingų žmonių ir ištikimų draugų. Jų balso, ypač planuojant misijos strategiją, turėtų būti labai paisoma. Amerikietiškas žvilgsnis nebūtinai yra pats geriausias. Vykdant misiją Helsinkyje, su Skandinavijos baltais nepakankamai buvo bendradarbiauta.

d. Šveicarija — pilnai laisvas kraštas, ir sovietų saugumas negalės čia įsakinėti areštuoti savo kraštams laisvės prašančių žmonių. Tačiau rusų pastangomis pateikimas į konferenciją be oficialių kredencialų gali būti labai apsunkintas. Tad reiktų laisvųjų valstybių žurnalistų tarpe ieškoti žmonių, kurie sutiktų mūsų reikalą toje plotmėje kelti ir ginti.

e. Iš pareiškimų ir komentarų spaudoje tarsi pirštųsi išvada, kad baltų delegacija Helsinkyje buvo areštuota del Gravos klausimo Gromykui. Tačiau reikia manyti, jog tikroji areštų priežastis — tai rusų noras sutrukdyti planuojamą baltų spaudos konferenciją. Suomijoje jiems pasisekė, tačiau, operuojant saugioje Šveicarijoje, šios rūšies veikla turėtų būti itin sustiprinta.

e. Konferencijon išvykusi delegacija visuose kraštuose turėtų turėti sumanius, objektyvius, asmeniškų ambicijų nesivaikančius ryšininkus, kurie, ypač skubiam reikalui iškilus, visuomenę greitai ir tiksliai informuotų.

Pasaulinį istorinės reikšmės įvykį, sutikime tautos istorijai reikšmingom pastangom.

P. Pašilis

NAUJOS KNYGOS

Vincas Trumpa, NAPOLEONAS BALTIJA AMERIKA, istorinės sintezės bandymas. Išleido Algimanto Mackaus Knygų Leidimo Fondas, spaudė Morkūno spaustuvė Čikagoje 1973 metais; knygos aplankas Vytauto O. Virkau; 251 pusl., kaina 6 dol.

Alė Rūta, PO ANGELŲ SPARNAIS, novelės. Nidos Knygų Klubo leidinys nr. 89, 1973; spausdino "Nida Press" spaustuvė Londone; 191 pusl., kaina 4 dol. arba 1,60 svaro.

Jurgis Gliauda, TAIKOS RYTAS, novelių rinkinys. Nidos Knygų Klubo leidinys Nr. 88, 1972. Iliustracijos dail. Vikt. Bričkaus; 229 pusl., kaina 4 dol.

Bronis J. Kaslas, THE USSR — GERMAN AGGRESSION AGAINST LITHUANIA, dokumentinė knyga, išleista Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pastangomis ir Tautos Fondo lėšomis. Išleido Robert Speller & Sons, Publishers, Inc., New York, New York 10010, 1973, 543 p., kaina 15 dol.

Joseph Ehret, DIE VERGESSENEN BALTEN, ketvirta laida atspausdinta 1973 Bazelyje. Planuojamos "Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos" proga prof. Juozas Eretas iš naujo vokiškai kalbančiam pasauliui pristato Baltijos valstybių bylą, įjungdamas naujausius įvykius Latvijoje, Estijoje ir ypač Lietuvoje ir konjunktūrinius posūkius pasaulio politikoje.

Jonas Juodvalkis, MANO DIENOS, atsiminimai. Išleido Anatolijus Kairys, 2955 W. 71 st. Street, Chicago, Ill. 60629. Redaktorius Bronius Kviklys. Spausdino "Draugo" spaustuvė Čikagoje.: 112 pusl. kaina nepažymėta.

PASKUTINIS PAŠNEKESYS SU PROF. ST. ŽYMANTU

porą savaičių prieš jo mirtį

PROF. STASYS ŽYMANTAS, "Į Laisvę" bendradarbis, mirė 1973 balandžio 19 Los Angeles, Calif.

Apie jį šiame numeryje rašo Mykolas Naujokaitis ir Leonardas Valiukas.

Nebuvau artimas bičiulis su a.a. prof. St. Žymantu. Mūsų susitikimai ir pašnekesiai būdavo reti. Susitikdavome keletą kartų metuose didesnių vietos bendruomenės (Los Angeles, California) parengimų ar įvykių progomis. Ir telefonu pašnekesiai nebūdavo dažni. Bet jei tik vienas antrą pasiekdavome telefonu, tie pašnekesiai būdavo ilgi ir paliesdavo, galima sakyti, visus aktualesnius ir opesnius laisvojo pasaulio lietuvių ir Lietuvos bylos reikalus bei klausimus. Į Los Angeles 1972 metais buvo keletai dienų užsukęs dr. V. A. Dambrava su žmona ir pas Žymantus apsistoję. Ta proga mes trys (a. a. prof. St. Žymantas, dr. V. Dambrava ir aš) praleidome apie gerą pusdienį, paliesdami savo pašnekesyje visus galimus lietuvių ir Lietuvos klausimus.

Maždaug porą savaičių prieš a.a. prof. St. Žymanto mirtį, grįždamas iš darbo mokykloje, turėjau tam tikrų reikalų Žymantų kaimynystėje. Žinodamas, kad jo sveikata yra gana sunegalavusi, nutariau keletai minučių pas Žymantus užsukti ir palinkėti jam geros sveikatos ir sėkmės. Pasitiko mane a.a. prof. St. Žymanto žmona, Marija Biržiškaitė-Žymantienė. Ji kalbėjo: "Vyro sveikata nekokia, jis šiandien visą dieną lovoje, bet užeik į jo kambarį". Planavau pabūti tik keletą minučių, bet "sudiev" (ir paskutinį kartą!) tegalėjau jam pasakyti tik maždaug po poros valandų. Mūsų pašnekesiui nebuvo galo: trumpai užsiminę apie jo sveikatą ir negalavimus, perėjome į politinę sritį. To ilgo mūsų pašnekesio liudininke buvo visą laiką Marija Žymantienė.

Politinės temos atgaivindavo prof. St. Žymantą

Jis kalbėjo: "Žinai, šių metų pradžioje sveikata buvo nekokia. Jūsų politinių studijų savaitgalyje (LFB Los Angeles sambūrio suruoštame 1973 metų vasario 3 ir 4 dienomis) sustiprėjau" Minėtame politinių studijų savaitgalyje prof. Žymantas nepraleido nė vienos paskaitos ar diskusinio pašnekesio ir reiškė savo nuomonę beveik kiekvienu klausimu. Dalyvavo ir ta proga viešbutyje suruoštame priėmime politinių studijų savaitgalio pagrindiniams dalyviams ir svečiams.

Mūsų pašnekesiui nukrypus politine linkme, pastebėjau, kad jo veidas lyg nušvito, jis lyg sustiprėjo bei atsigavo. Nė nepagalvojau, kad mes kalbame paskutinį kartą. Jo žmona bent porą kartų pasiteiravo, ar tas mūsų pašnekesys nevarginąs jo. Jis tik papurtydavo galvą, ir mūsų pasikalbėjimas vystėsi toliau.

Pašnekesys buvo nuoširdus ir atviras, kaip ir visi kiti praeityje. Jis nebuvo frontininkas ir turėjo savo įsitikinimus, bet buvo sukalbamas partietis. Jis puikiai pažino frontininkų šulus ir žinojo jų stipriąsias ir silpnąsias puses. Yra man žinomi ir jo grupės taip vadinami vadai ir iki aukšto laipsnio pažįstama jo grupė. Jis tai žinojo, ir mūsų pašnekesiuose savų grupių paslaptys perdaug nevyravo, nes jų negalėjome daug turėti.

Bendravimas su pavergtu kraštu

Minėtame politinių studijų savaitgalyje viename iš pašnekesių buvo gana pilnokai paliestas bendravimo su pavergtu kraštu klausimas. Užsiminėme apie svarbesnius pareiškimus, padarytus vieno ar kito asmens tame diskusiniame pašnekesyje. Jis su pasipiktinimu kalbėjo apie tuos laisvojo pasaulio lietuvius, kurie be reikalo lanko dabar pavergtą kraštą. Anot jo, nė vienas lietuvis,

kuris šiuo metu užima vienokį ar kitokį postą laisvojo pasaulio lietuvių organizacijose ar yra užėmęs aukštesnį postą nepriklausomybės laikais Lietuvoje, tikrai neturėtų lankytis komunistų pavergtame krašte. Jis prisiminė vieną nepriklausomos Lietuvos profesorių, kuris neseniai buvo nuvykęs į bolševikų pavergtą Lietuvą. "Kaip jis drįso tai daryti?" — kalbėjo pakeltu balsu prof. St. Žymantas. Abu sutikome, kad šiuo reikalu yra daug pasimetimo lietuviuose. Jis apgailestavo, kad minėtame politinių studijų savaitgalyje bendravimo su pavergtu kraštu reikalu nebuvo aiškiau pasisakyta. Kalbėjau, kad per porą valandų nebuvo galima pilniau tos temos paliesti bei panagrinėti. Čia jis pridūrė: "Jei tik ateityje ką nors panašaus darysite, skirkite tam klausimui daugiau dėmesio ir laiko. Pasimetimo tuo reikalu yra senesniojoje kartoje, o ką bekalbėti apie mūsų jaunąją kartą!"

Jaunimo paruošimas politiniam darbui

Tame pačiame politinių studijų savaitgalyje jaunosios kartos atstovai pasisakė Lietuvos laisvinimo darbo reikalu. Čia aš pakartojau tai, ką buvau paminėjęs studijų savaitgalio diskusijose. Ten kalbėjau, kad pagrindinės jaunimo organizacijos (ateitininkai ir skautai) imtųsi iniciatyvos paruošti savo narius visuomeniniam ir politiniam darbui. Ligoniui kalbėjau, kad ateitininkai tam reikalui neskirią beveik jokio dėmesio. Čia jis įsiterpė: "Skautuose padėtis dar blogesnė. Ne kartą esu kalbėjęs vietos skautų vienetams Lietuvos laisvinimo darbo reikalu. Jie šiame klausime visiškai nesusigaudo ir neturi jokios tuo klausimu programos". Užsiminiau minėtame politinių studijų savaitgalyje padarytą jo pasiūlymą, kad taip vadinami jaunosios kartos darbuotojai ir vidurinės bei senesniosios kartos atstovai rinktųsi periodiniams pašnekesiams padiskutuoti bei panagrinėti lietuvių ir Lietuvos bylos aktualiuosius bei opiuosius klausimus. "Frontininkai, imkitės šiuo reikalu iniciatyvos!" — kalbėjo prof. St. Žymantas. Atsakiau, kad šiuo klausimu pirmieji žingsniai jau padaryti. "Nepamirškite pakviesti manęs į tuos pasikalbėjimus", pridūrė jis. Deja, jo jau nebegalėsime į tuos pašnekesius iš amžinybės atsikviesti!

Planingas Lietuvos laisvinimo darbas

"Kodėl mūsų veiksniai neišeina su didesniais planais ir užsimojimais Lietuvos laisvinimo darbe? Ar žinai apie bent kokius VLIK-o ir ALT-bos apčiuopiamesnius darbus? Ar iš viso tie mūsų veiksniai turi kokių nors užsimojimų tuo reikalu ateičiai?" Jis kreipėsi į mane šiais ir panašiais klausimais. Neskubėjau su

savo atsakymais, ir jis kalbėj toliau: "Kodėl mūsų veiksniai nesuformuoja taip vadinamo 'smegenų tresto'? Juk turime savo tarpe dar žmonių, kurie politiniame darbe turi ir patirties, ir sugebėjimų, ir savo atsiektais laimėjimais yra tai įrodę. Kodėl mūsų VLIK-o ir ALT-bos žmones nepasitaria su tais asmenimis, nesurenka iš jų visų galimų sugestijų bei patarimų ir neparuošia trumpalaikio ir kartu ilgalaikio Lietuvos laisvinimo darbo plano?" Minėjau, kad tais ir panašiais klausimais esu savo laiku rašęs ir panašių sugestijų bei patarimų davęs ne vienam VLIK-o ir ALT-bos darbuotojui. Sutarėme, kad Lietuvos laisvinimo darbo planavimui ir vykdymui reikia ekspertų ir kartu žymiai daugiau piniginės paramos.

Mūsų spaudos misija

"Reikia turėti sugebėjimų mokėti taip neįdomiai redaguoti tam tikrus mūsų laikraščius (išvardino ir tuos laikraščius; jų vardai čia praleidžiami. L.V.). Kodėl mūsų laikraščių redaktoriai nepavarto amerikiečių savaitraščių, dienraščių ar žurnalų? Daug ko galėtų iš jų pasimokyti!" Tai buvo šie prof. St. Žymanto žodžiai apie tam tikrą mūsų spaudą. Čia vėl jam minėjau, kad panašiais pareiškimais esu užpykdinęs ne vieną redaktorių. Sutikome, kad mūsų spauda turėtų informuoti savuosius apie lietuvišką gyvenimą, bet kartu ir protingai formuoti opiniją svarbiaisiais mūsų klausimais. Čia klausėme patys save: "Ar mūsų laikraščių redaktoriai pajėgūs tą darbą atlikti?"

LFB VISUOTINAS SUVAŽIAVIMAS

Lietuvių Fronto Bičiulių vadovybė savo posėdyje 1973 metų gegužės mėnesio 6 dieną Čikagoje nutarė sušaukti frontininkų visuotinį suvažiavimą 1974 metų gegužės mėnesio 25 ir 26 dienomis Čikagoje. Suvažiavimo sesijos, komisijų posėdžiai ir kiti suvažiavimo parengimai vyks Jaunimo centre. Suvažiavimo programą bei darbotvarkę ruošia LFB Vyr. Taryba ir Centro valdyba.

Paskutinis "sudiev"

Palinkėjau prof. St. Žymantui kaip galima greičiau atgauti turėtą sveikatą ir tariau: "Iki pasimatymo!" Po poros dienų, kaip vėliau sužinojau, jis turėjo vėl siekti ligoninę, iš kurios po maždaug geros savaitės buvo pašauktas į amžinybę. Ne paslaptis, kad jis kurį laiką buvo gana kairių pažiūrų. Paskutiniais savo gyvenimo metais jis buvo tapęs religingas. Paskutinėmis dienomis ligoninėje kasdien priimdavo šv. komuniją. Mums, katalikams, tai, be abejo, linksma žinia. Taip pat malonu jį prisiminti kaip "bičiulių bičiulį", — turėjusį frontininkams daug simpatijų.

Leonardas Valiukas

LIETUVIAI STUDENTAI NOTRE DAME UNIVERSITETE

Antrojo PLJ kongreso metu Conrad Hilton viešbutyje susitikome trys studentai iš to paties Notre Dame universiteto, kurie savo tarpe nebuvome pažįstami. Nors mokykloje kartais ir pastebėdavome vieną antrą lietuvišką pavardę, tačiau buvome įsitikinę, kad daugiau lietuvių ten nesama, išskyrus tuos, kurie lietuviškai kalbėjome. Tačiau kongrese įgyta patirtis mums parodė, kad klydome. Kongrese išgirdome ir linksmą lietuvių aptarimą: jei kur susitelkia trys lietuviai, tuoj sukuria organizaciją ir pradeda smarkiai veikti lietuvybės reikalu, bet greitai suskyla į penkias savo tarpe besipešančias partijas.

Įkuriame "Baltijos" klubą

Grįžę į universitetą ir mes įkūrėme sąjungą, "Baltijos" klubą, ir pradėjome smarkiai veikti. Suskilimui pavojų nėra, nes visi nariai esame geri draugai.

Įregistruodami klubą, turėjome universitetui pristatyti savo vadovybės ir globėjų pavardes ir išdėstyti klubo tikslus. Nurodėme, kad klubas jungs baltų kilmės studentus, palaikys jų dėmesį Baltijos kraštams, vystys kultūrinę - politinę - socialinę veiklą ir sieks atkreipti studentų ir profesorių dėmesį į dabartines Baltijos kraštų problemas. Jei kai kuriems amerikiečiams mūsų tikslai buvo sunkiai įkandami, aiškinome paprasčiau: tai yra baltiečių atsakymas į Afro-Am klubus, kurie universitetuose yra gausūs, aktyvūs ir gausiai šelpiami ir globojami.

Dažnai tas paaiškinimas būdavo labai efektyvus, nes šiuo metu niekas nenori parodyti nepalankaus nusistatymo prieš mažumas. Universiteto vadovybė perspėjo, kad kiekvienas etninis kultūrinis klubas turi būti prieinamas visiems. Mes su tuo nuoširdžiai sutikome.

Sveika bendruomenė pasireiškia pilnumoje

Vasaros metu mes, klubo nariai, svarstėme, kaip galime išlaikyti savo kultūrą laisvame pasaulyje ir kaip galime pagelbėti religinę ir teisinę priespaudą nešančiai lietuvių tautai okupuotoje Lietuvoje. Politinių mokslų studijose universitete nagrinėjome autonomijos principą, žinomą bendresne subsidijavimo prasme. Pagal jį bendruomenė nėra sveika, jei ji neapsireiškia visoje pilnumoje. Tautiškai, politiškai ir kultūriškai bendruomenė turi plazdėti gyvybe bei iniciatyva ne tik viršūnėse ir centruose, bet taip pat apačiose ir periferijose — kiekviename kampe. Kiekvienas bendruomenės sluoksnis turi turėti savo uždavinius ir juos turi gerai atlikti. Mums pasidarė aišku, kad ir "airišių" universitete esanti lietuviškoji dalis turi pajudėti ir įrodyti Amerikos lietuvių bendruomenės gyvastingumą.

Telkiame narius

Mokslo metų pradžioje mes dar nežinojome, kaip darbą pradėti ir ko siekti. Bet turėjome daug energijos ir optimizmo. Ką tik buvome praleidę penkias įdomias savaites Jaunimo kongrese, kurį kiti lietuviai kruopščiu darbu suruošė, tad jautėme ir mes pareigą ta pačia gera valia ir pasiaukojimu pajudėti ir savo užkampyje. Rezultatai turės vėliau pasirodyti.

Griebėmės į klubą telkti lietuviš-

kos kilmės studentus. Pristatydami Lietuvos padėtį, rašėme į studentų spaudą. Lietuvių katalikų persekiojimą lyginom su žydų spaudimu; įtikinėjom, kad laisvo pasaulio dėmesys ir lietuviams galėtų padėti, kaip padėjo žydams. Kvietėme susidomėjusius tuo klausimu studentus kreiptis į "Baltijos" klubą. Atsiliepė keli lietuvių kilmės studentai. Rinkome lietuviškas pavardes iš Notre Dame - St. Marys telefono abonentų knygos. Skambinom, lankėm ir aiškinom klubo tikslus ir argumentavome jų priklausymo reikšmę. Daugumos mūsų atrastų studentų tik tėvas ar senelis buvo lietuvių kilmės, o jie patys apie Lietuvą visai nieko nebuvo girdėję. Bet visi mielai sutiko prisidėti. Metų bėgyje sutikome studentų, kurių motinos ar senelės buvo lietuvės, ir taip mūsų klubas jau apjungė 34 lietuvių kilmės studentus.

Tiesiog buvo sunku patikėti, koks susidarė talentingų žmonių sambūris: du pirmieji universiteto metraščio redaktoriai, studentų dienraščio vyr. redaktorius, humanitarinių mokslų ir griežtųjų mokslų žurnalų bendradarbiai, bendrabučio vedėjas, Clevelando ir Denverio klubų pirmininkai, aktorė, įvairių specialybių studentai, siekią aukštesnių mokslo laipsnių, studentų patarėjas ir kt. Pirmuosius susirinkimus turėjome itališkoje užkandinėje prie universiteto, kurioje užtikome įspūdingą Mindaugo paveikslą, kabantį ant sienos su užrašu: "Mindaugas, King of Lithuania".

Universiteto profesūroje ir administracijoje irgi užtikome mūsų reikalui palankiai nusiteikusių rėmėjų: E. Kriaučiūnas (Krause) — N. D. atletikos direktorius, dr. A. Šešplaukis — rašytojas ir vertėjas, senas fizikos ir jaunas filosofijos profesoriai, dvi ponios (kurių vyrai belgai), net valytojas mus lietuviškai pasveikino.

Telkiame finansus

Metų pradžioje, kai dar teturėjome šešis narius, jau iš studentų valdžios gavome 350 dol. pašalpos. Daugiau negu prašėme. Iš Kultūrinės komisijos gavome du filmus ir padarėme pelno 150 dol. Paskaitininkui iš Akademinės komisijos gavom 200 dol., o iš International Festival komisijos tautinės šokių grupės atgabenimui — 70 dol.

Prašant klubui pinigų, visada reikėjo išaiškinti klubo tikslus. Ypatingai imponuodavo argumentas, kad pasaulio lietuviai apie tas pašalpas visame pasaulyje sužinos iš lietuviškos spaudos ir tuo bus pakeltas universiteto prestižas.

Iš klubo veiklos

Praėjusį semestrą klubas turėjo 3 susirinkimus, iškylą Čikagon į Čiurlionio ansamblio spektaklį, prof. J. Peniko pokalbį apie Baltiškųjų studijų konferencijas, lietuvišką parodėlę bibliotekos patalpose; išplatinta informacinio leidinio "Violations of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania", rašomi laiškai valdžios pareigūnams, straipsniai ir informacijos studentų ir vietos kitoje spaudoje ir t. t.

Antrame semestre surengta dr. Vyt. Vardžio paskaita "Liberal Dessent and Nationalism in the Soviet Union', Vasario 16 proga — tautodailės paroda, surinkta 2500 parašų jaunimo peticijai, informacija studentų spaudoje. Tautodailės paroda buvo perkelta vėliau į St. Mary's kolegiją ir Indianos u-tetą (South Bend).

Šiuo metu platiname lietuvių enciklopediją anglų kalba, su tautinių šokių grupe (iš Čikagos) dalyvausime tarptautiniame festivalyje, ruošime savus linksmavakarius.

Įvyksta ir neapsižiūrėjimų. Praleidome geras progas gauti lėšų atgabenti lietuvių tautinių šokių grupę į Indianos u-tą (South Bend) ir lie-

SENDRAUGIAI KRYŽKELĖJE

Ateitininkų istorija neparašyta, nors įžengusi į septintą dešimtmetį šaukte šaukiasi talentingo istoriko širdies ir plunksnos. Laiko kelias ilgas, tačiau problemų sprendime nesame toli nukeliavę. Paskaičius 24-mečio Prano Dovydaičio rūpesčius, iškeltus prieš 62 metus "Trijų pamatinių klausimų" straipsnyje, net nejauku pasidaro. Atrodo, jog jis kalbėtų apie mūsų laikus. Technikos pažanga "bevielio telegrafo gadynėj" kėlė tokį pat žmogaus išdidumą, kaip ir kelionių į mėnulį dienomis. Ir dabar, kaip ir tada, tik daug pajėgiau ir pasėkmingiau žmogus įti-

---

tuvio literato pakvietimą į Notre Dame u-to literatūros festivalį.

Lietuvos laisvės frontas

Vienas projektas tęsiasi ištisus metus — tai vad. Lietuvos išlaisvinimo fronto pašto centras. Sąjūdis plečiamas ir į kitus universitetus. Jis siekia Lietuvos klausimą kelti ir aktyvinti akademinėje Amerikos visuomenėje. Studentai turi tam geras sąlygas. Lietuvių kultūrai universitetuose populiarinti siekiama su akademinių kultūros fondų parama. Per tą centrą vyksta idėjų, faktų, argumentų, gerai paruoštų straipsnių pasidalinimas su kituose u-tuose veikiančiais panašiais vienetais, iš kurių šiuo metu stipriausi — Michigano, Illinois (Champaign - Urbana) ir Toronto u-tuose.

Panašūs klubai galėtų susiorganizuoti maždaug 25 u-tuose, bet šiuo metu mūsų tikslas kuklesnis — pasiekti ir klubus suorganizuoti 12-koje mokyklų. Ryšiai mezgami. Tik lietuviai studentai, pripratę veikti lietuviškose organizacijose, neįsitraukia į universitetų bendruomenes. Ir tuo būdu lietuviškai nekalbą lietuvių kilmės studentai palieka nesupažindinti su mūsų problemomis ir jų potencialas neišnaudotas. Mūsų patirtis rodo, kad juos lietuviška problematika galima sužadominti ir kartu laimėti mūsų reikalui. Žinoma, jų entuziazmo laipsniai nevienodi, bet svarbu, kad jie su mūsų reikalu identifikuojasi ir eina kartu. Mes nesame gausūs, ir turime stengtis nė vieno savo kilmės žmogaus neprarasti.

Lietuvos išlaisvinimo frontas kovoja už religinės, politinės ir kultūrinės laisvės Lietuvos žmonėms atgavimą. Tokia Amerikoje gimusių ir užaugusių studentų veikla atkreipia dėmesį šio krašto žmonių. Jie pradeda vesti paralelę tarp Amerikos lietuvių prisirišimo prie savo kultūros ir Lietuvos lietuvių priešinimosi rusų okupacijai. Kova už religiją, laisvę ir tiesą kitus imponuoja. Tą kelią esame pasirinkę ir mes.

Gal Notre Dame universiteto šūkis "Fighting Irish" nebus greit pakeistas į "Fighting Lithuanians", bet mes to siekiame.

Linas Sidrys
Saulius Matas

kinėjamas, kad "toki mūsų (krikščioniškoji) pasaulėžvalga jau seniai atgyveno savo amžį, kad ji jau įrašyta į pasakų eilę, kad ją jau galutinai sunaikino nauji moksliški tyrinėjimai, kad užtenka tik biskį pažint gamtą, o toki pasaulėžvalga pasirodys kaipo tikras griežtai nesutinkąs su protu absurdas".

Ar ir dabar su Dovydaičiu negalima pasakyti, kad "apie save pasižvalgę mes išvydome vietoj laisvės vergiją, vieton civilizacijos — barbariją, vieton šaukiamo mokslo — plakatų filosofiją". Šių dienų "plakatų filosofijos" tapytojus Harvardo u-to profesorius Adam Ulam mato savo kolegose "neramuoliuose" (budybodies), kurie "objektyvaus mokslo vardu siekia jėgos pajungti žmones savo nedakeptų fabrikatų schemoms".

Į blogio apraiškas ateitininkai atsakė penkiais savo nariuose ugdomais principais, kuriuos formulavo ateitininkų ideologas prof. Stasys Šalkauskis. Šalkauskis reikalavo, kad ateitininkai "mokėtų pajusti gyviausius momento reikalavimus ir pasielgti kaip principai reikalauja". Tą pačią mintį, lakoniškiau suformuluotą, 1965 akcentavo Ateitininkų Federacijos vadas dr. Juozas Girnius šūkiu "Atvirybė laikui, ištikimybė idealui".

Jei turėtume pilną ateitininkų istoriją, nesunku būtų pastebėti, kad bent pirmąjį savo veiklos pusšimtį ateitininkų principai nebuvo negyvos schemos. Įvairiais laikotarpiais, destis kokie buvo momento reikalavimai, pagrindiniais akcentais buvo ryškinamas tai vienų, tai kitų principų aktualumas. Galėtų kilti klausimas, ant kurių principų pagrindinį akcentą deda išeivijos ateitininkija? Kuriuos momento reikalavimus išeivijos ateitininkija laiko svarbiausiais?

Jei ateitininkus sendraugius laikyti ateitininkijos nugarkauliu, tai galima sakyti, kad organizuota ateitininkija yra likus visai be nugarkaulio. Praėjusiais metais įvykęs Ateitininkų Sendraugių Sąjungos suvažiavimas priėmė nutarimus, kuriais tik remia, pritaria, kviečia, vertina, ragina, ir padarė vieną vienintelį savo nariams įpareigojimą . . . užsiprenumeruoti "Encyclopedia Lituanica". Veltui Stasys Barzdukas, kalbėjęs PLB vardu, kvietė sendraugius rasti priemonių prieš išblėsimą. Tų priemonių net nebuvo paieškota. Gyviausias mintis pamokslė reiškė sąjungos dvasios vadas kun. K. Pugevičius, niekad pats nematęs Lietuvos: neatsisakyti apaštalavimo misijos, nesiteisinti dėl nenormalių sąlygų, nepasitraukti iš dirbamų darbų, sekti Kudirkos, Zdebskio, Kalantos pavyzdžiais, rodyti kietą sprandą ir nenuleisti rankų.

Tačiau iš sąjungos vadovybės pasirodė siūlymas rankas nuleisti. Sendraugių sąjungos pirmininkas 1972. VII.29 "Drauge" išdėstęs, kad sendraugiams veik nieko nelikę organizuotai veikti, pasiūlė organizaciją keisti, tiksliau išsireiškiant, įvykusį pasikeitimą įteisinti. Čikagos sendraugiai pasiūlymą diskutavo ir jį atmetė. Tačiau ir jų sugestijos apsiribojo, kultūros - kūrybos sfera, tarsi visi ateitininkai kūrybai būtų pašaukti. Jaunosios ateitininkų kartos įjungimas į kovą dėl Lietuvos laisvės visai pamirštas. Krikščionių demokratų - frontininkų vienybės labui buvo ugdomas apolitiškas jaunosios kartos ateitininkas. Tikslas tapo pasiektas — nei krikščionys demokratai, nei frontininkai žymesnio prieauglio iš ateitininkų nesulaukė, bet didelis klausimas, ar iš to ką laimėjo pati ateitininkija ir iš vis lietuviškoji išeivija ir lietuvybė. Nuo jaunučių iki studentų jaunieji ateitininkai vis mokomi penkių principų, be ryškesnių pastangų

įtraukti juos į tų principų praktišką vykdymą. Pav., iki šiol nebuvo nė vienos studentų ar moksleivių stovyklos, specialiai skirtos praktiškam paruošimui ir apmokymui dirbti Lietuvos vadavimo srityje. Tokio ugdymo rezultatai primena vokiečių pasakos jaunuolį, kuris kalvio amato mokėsi sėdėdamas krepšyje. Mokslo rezultatai buvo menki — šnypšt. Taip ir ne vieną mūsų politiškai neapspręstą daug žadantį jauną ateitininką pirmiausiai universitetuose sulamdo prof. Ulam vadinami "neramuoliai", vėliau pribaigia ir ateitininkų principus juose sugriauna mūsų pačių politiškai subrendę antiateitininkai. Vieno ateitininkų intelektualo rūpesčiu dvelkiąs šaipokiškas posakis, kad nemaža jaunų ateitininkų Tabor farmoje buvę pakeisti lyg apaštalai Taboro kalne, turi realų pagrindą.

Ateitininkai sendraugiai neturi kuo didžiuotis, kai jų vaikus giria ir lietuviško patriotizmo pavyzdžiu stato Lietuvos okupantas, o pačių sendraugių kai kuriose vietose atsisukimas prieš bendrai sutartą bendravimo su pavergta tauta taktiką taps juodais plėmais ateitininkijos istorijoje.

Į ateitininkų veiklą reikia įvesti apmąstytų ir sutartų pataisų, tik ne nuateitininkėjimo įteisinimą. Ateitininkų prieauglis dar labai gausus. Jis pajėgtų ilgam pratęsti garbingą ateitininkijos istoriją bent išeivijoje. Sąlygos pribrendę šių dienų 24-mečio Dovydaičio pasirodymui. Bet jis vis nepasirodo.

J. P.

JAV LB rinkimai *(atkelta iš 65 pusl.)*

Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą, JAV LB vadovybė nebandytų patriotinės išeivijos vieningumo atstatyti. Jei tokių skirtingų pasaulių, kaip Rusijos kompartija ir kapitalistinė demokratinė Amerika, "bosai" randa bendrą kalbą ir gali kelti tostus už tarpusavio bendradarbiavimą ir vieningus Sovietų Sąjungos — JAV interesus, tai juo paprasčiau ir natūraliau galėtų ir turėtų vieningumo tostą pakelti mūsų patriotinio ekstremizmo, įsitvirtinusio Alto sluoksniuose ir kai kuriose Vliko grupėse atstovai, nes juos tikrai neskiria tokia praraja, kokia skiria kompartiją nuo respublikonų partijos. Jei toks Brežnevas gali pakelti tostą į prezidento Nixono sveikatą, tai juo paprasčiau ir natūraliau galėtų ir turėtų į vieni antrų sveikatą kelti tostus Bobelis, Blinstrubas, Šimaitis, Val. Šimkus iš vienos pusės ir Kisielius, Kriaučeliūnas, Nainys, Remeikis iš antrosios. Išeivijos vieningumas tikrai ne mažiau svarbus Lietuvai ir pačiai mūsų išeivijai, kaip JAV — Sovietų Sąjungos tarpusavio interesų vieningumas yra svarbus sovietų kompartijai ir JAV ūkiui. Suprantama, į išeivijos vieningumą praktiškai gali vesti tik abiejų pusių stiprus pajautimas, kad jį įsakmiai diktuoja lietuvių tautos ir išeivijos padėtis, ir lygiai stiprus ir nuoširdus abipusis noras ir siekimas, kad tas vieningumas įvyktų. JAV LB VII tarybos vaidmuo išeivijos šio meto problemų visumoje gali būti tikrai reikšmingas.

Vytautas Vaitiekūnas

LIETUVOS BYLA JAV-BIŲ KONGRESE

Senatorių ir kongresmanų žodžiai bei pareiškimai minint birželio mėnesio įvykius

Apie šimtas legislatorių (senatorių ar kongresmanų) pamini kasmet Vasario 16-tąją JAV-bių Kongrese, tardami žodžius ar padarydami pareiškimus. Paskutiniųjų kelerių metų laikotarpyje JAV-bių LB vadovybė ėmėsi iniciatyvos šalia liūdnųjų įvykių "įpillietinti" JAV-bių Kongrese ir kitą paminėjimą: tai 1941 metų birželio mėnesio sukilimą, partizanų kovas ir laisvųjų pastangas padėti Lietuvai nusikratyti komunistinė vergijos bei diktatūros.

Paminėjime dalyvavo virš 70 legislatorių

JAV-bių LB vadovybės pastangos atnešė ir atneša gražių rezultatų: šiais metais, virš 70 legislatorių tarė žodžius ar padarė pareiškimus JAV-bių Kongrese, minint virš minėtus įvykius, birželio mėnesio antroje pusėje. Tie legislatorių žodžiai ar pareiškimai buvo įtraukti į **Congressional Record** (JAV-bių Kongreso darbų stenogramas). Tas leidinys, esant JAV-bių Kongresui sesijoje, išleidžiamas kasdien ir pasiekia mokslo institucijų ir viešąsias bibliotekas, laikraščių bei žurnalų redakcijas, krašto politinio gyvenimo vairuotojus ir visus kitus amerikiečius, kurie tą leidinį prenumeruoja (**Congressional Record** metinė prenumerata yra 45 dol. — Red.).

Spaudimą į legislatorius krašto sostinėje minėjimo reikalu darė: JAV-bių LB Tarybos nariai, apygardų ir apylinkių valdybos ir taip vadinamos JAV-bių LB Talkos Lietuvai komisijos. JAV-bių LB vadovybei šiame užsimojime talkino Rezoliucijoms Remti Komitetas ir dar viena kita lietuvių grupė. JAV-bių Kongresas pamini kasmet **Pavergtų tautų savaitę** liepos mėnesį. Mūsiškis (pabaltiečių) paminėjimas yra arti prie liepos mėnesio legislatorių žodžių bei pareiškimų Kongrese. Taigi, ne vienas legislatorius sujungia abu paminėjimus į vieną ir padaro bendrą liepos mėnesį. Kitaip tariant, lietuvių ir kitų pabaltiečių reikalas kiek nukenčia dėl minėtos priežasties. Bet kaip ten bebūtų, visų pavergtų tautų minėjimas liepos mėnesį beveik neprašoka (kalbėtojų skaičiumi!) mūsiškį birželio mėnesį.

Turiningesni žodžiai bei pareiškimai

Norint išgauti iš legislatorių turiningesnius žodžius ar pareiškimus, reikia juos aprūpinti atitinkama literatūra ir pageidauti, kas akcentuotina. JAV-bių LB vadovybė pasiuntė legislatoriams savo išleistą brošiūrėlę "The Violation of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania — A Report for 1972" ir specialų pareiškimą "Baltic Nations: The Unresolved Legacies". Nemaža legislatorių dalis, dalyvavusių tame paminėjime, pasinaudojo mažiau ar daugiau minėtu pareiškimu; keturi legislatoriai įtrau-

kė ištisai tą pareiškimą į **Congressional Record**. JAV-bių LB vadovybės pareiškime akcentuojami šie punktai: pasaulio taika negalima, kol Pabaltijo kraštai pavergti; lietuvių kova prieš pavergėją nuo 1940 metų birželio 15; partizanų kovos ir aukos 1944-1952 metų laikotarpyje; paskutinis lietuvių pasipriešinimas prieš Maskvos grobikus (Kalantos susideginimas ir kit.); JAV-bių Kongreso priimtos rezoliucijos (H. Con. Res. 416) vykdymas. Išvardinti punktai ir buvo akcentuojami legislatorių žodžiuose bei pareiškimuose. Be abejo, legislatoriai neapsiėjo ir be eilės bendrybių, apeliuojančių į jausmus ar beveik nieko nesakančių. Tas visas bendrybes reiktų vienu ar kitu būdu ateityje "išpilietinti".

Rezoliucijoms Remti Komitetas buvo kreipęsis į geresnius savo bičiulius JAV-bių Kongrese, kviesdamas juos dalyvauti ten birželio liūdnųjų įvykių minėjime. To vieneto vadovybė aprūpino savo draugus JAV-bių Kongrese specialia literatūra. Sulaukta gražių rezultatų: keturi legislatoriai ištisai įtraukė garsiąją **H. Con. Res. 416** (89th Congress) rezoliuciją į **Congressional Record**, kiti — ją citavo. Apie trečdalis visų legislatorių, dalyvavusių minėtame paminėjime, švelnesne ar kietesne forma kvietė krašto administraciją minėtą rezoliuciją įgyvendinti, perkeliant Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų bylą į Jungtines Tautas ir kitus tarptautinius forumus ir priverčiant Sovietų Sąjungą pasitraukti iš Baltijos valstybių.

Sugestijos ateičiai

Birželio liūdnųjų įvykių minėjimas JAV-bių Kongrese plėstinas ir stiprintinas: Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų laisvės ir nepriklausomybės reikalu turėtų ta proga kalbėti ne 70 legislatorių, bet bent 200 ar net daugiau. Vieno ar poros paraginimų legislatoriams nepakanka. Visi tie senatoriai ir kongresmanai, kurių steituose ar distriktuose yra pabaltiečių, turėtų gauti šimtus laiškų bei telegramų. Tuo atveju jie kalbės ir kalbės taip, kaip kad mes pageidausime. Į tą raginimo darbą LB vadovybė turi įjungti mases, o ne tik LB apylinkių valdybas. Patriotinė lietuvių spauda turėtų ateiti į talką, duodama senatorių ir kongresmanų vardus bei pavardes ir jiems rašytinų laiškų ar siųstinų telegramų pavyzdžius. Labai nejudrūs šioje srityje yra latviai ir estai: jie beveik nieko nedaro šiuo reikalu. JAV-bių LB vadovybė turėtų pilnai išjudinti šiame darbe savuosius, o taip pat paveikti ir latvius su estais.

N. Stiklius

POLITINIŲ STUDIJŲ SAVAITGALIS

LFB Los Angeles sambūrio naujai išrinktoji valdyba nutarė 1974 metų sausio pabaigoje ar vasario pradžioje suorganizuoti ir pravesti politinių studijų savaitgalį kalifornie̊čiams. Politinių studijų savaitgaliai išjudina lietuvius politinei veikalai ir Lietuvos laisvinimo darbui. LFB Los Angeles sambūriui (1973-1974 veiklos metai) vadovauja pirm. dr. Z. Brinkis, vicepirmininkai — L. Valiukas, I. Medziukas ir P. A. Raulinaitis, kasin. R. Bureikienė.

PRIEŠ 25 METUS

Apie šį istorinės reikšmės suvažiavimą bič. V. Vaitiekūnas pateikia tokią informaciją:

Suvažiavimas įvyko 1948 sausio 24-25 Bad-Cantstatte, Vokietijoje. Tai buvo pirmasis susirinkimas už Lietuvos sienų atsidūrusių žmonių, kuriuos Lietuvoje buvo apjungusi bendra rezistencinė veikla prieš Lietuvos okupantus. Dr. A. Maceina šiame suvažiavime dalyvauti negalėjo, tačiau per savo tarpininką suvažiavimui padarė pasiūlymus, kurie sukėlė gyvas diskusijas. Jis, būtent, suvažiavimą įtaigojo, kad tremtyje nedera atkurti ir pratęsti Lietuvių Fronto organizacijos, bet bazuotis organizacijos formų nevaržomu sąjūdžiu. Nors dr. Maceinos siūlymas ir susilaukė aštrios opozicijos, tačiau suvažiavimo dauguma jam pritarė. Tas nutarimas lėmė, kad Lietuvių Frontas DP stovyklose savo organizacijos nekūrė, nors tuo metu labai gausiai atgimė senosios politinės partijos, o taip pat kūrėsi naujos partijos ir rezistencinės organizacijos.

Antras suvažiavimo nutarimas savo reikšmės nėra praradęs iki mūsų dienų. Jame sakoma, kad

Lietuvių Fronto žmonės, vykdydami rezistencinę tremties akciją:

- *Vengia patys ir ragina visus sąmoninguosius lietuvius visur ir visada vengti mūsų tautinę bendruomenę ypatingai kiršinančio ir skaldančio dalyko-demagogijos; visur ir visada vertinti reiškinius apgalvotai ir objektyviai;*
- *Visuomeninėje veikloje remtis pirmiausia ne svetimų idėjų kritika ar jų niekinimu, kiek konstruktyviu veikimu, pozityvia kūryba parengiant netikusiam padariniui pakeisti naują tinkamą projektą;*
- *Palaikyti tarp savęs ryšius net ir tada, kai LF nariai yra priversti išsisklaidyti po įvairius kraštus;*
- *LF kviečia savo visus draugus ir gimininguos sąjūdžius kietai ir ištvermingai stovėti šių principų sargyboje, energingai kovojant su jų griovėjais.*

Prisimintinas faktas, kad netrukus po šio suvažiavimo, 1948 kovo 25, išėjo 8 puslapių rotatorinis "Į Laisvę" nr. 1 (35). Tad šiais metais sukako 25 metai nuo "Į Laisvę" pasirodymo už Lietuvos sienų.

Vokietijoj "Į Laisvę" išėjo tik 3 numeriai: Nr. 2 (36) — 1948.VI.2 ir Nr. 3 (37) — 1948.IX. 10. Tik po ilgokos pertraukos sekantis "Į Laisvę" numeris, 1 (38), jau išėjo Amerikoje 1953 gruodžio 1.

1948 tremtyje pasiskardenusios "Į Laisvę" vedamojo mintys tebėra aktualios ir šiandien:

Kova su okupantu ir šiandien nesibaigus. Tik ano (vokiškojo — red.) vietoj stojo kitas — baisesnis, piktesnis, pavojingesnis. Ir kovos galo nematyti. Ji užtruko ilgiau, nei visi laukėme. Ji tebereikalauja įtempti ir suaktyvinti jėgas labiau, nei visų pavargę moralinės ir fizinės jėgos gali pakelti. Bet kovos valios nenustojam ir tikėjimo laimėti neprarandam.

Daug kovos draugų paliko pakeliui — rytų mirties plotuose, naikinamoje tėvynėje, vakarų kacetuose ir tarp

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIAI PRIEŠ 25 METUS suvažiavime Vokietijoje, kai LFB sąjūdis dar nebuvo pradėtas organizuoti; žiūrint iš kairės, I-je eilėje (stovi) J. Bobelis, prof. Z. Ivinskis, (sėdi kun. P. Patlaba, J. Juodvalkis, V. Vaitiekūnas, prof. J. Brazaitis, dr. J. Grinius, pulk. N. Tautvilas; II eilėje — Barisas, J. Girnius, pulk. J. Šlepetys, dr. K. Ambrozaitis, neatpažintas, neatpažintas, A. Grigaitis, V. Kulbokas, dr. B. Radzivanas, pulk. A. Šova, dr. Z. Smilgevičius, neatpažintas, R. Valaitis, K. Valiūnas, dr. P. Kisielius, V. Šimkus, Z. Kungys; III eilėje — Ig. Malėnas, pulk. J. Bobelis, V. Ramonas, P. Kaladė (už Ramono), J. Kungys, kun. V. Dabušis, S. Laniauskas, Pladys, A. Pocius, K. Gimžauskas, V. Čyvas, V. Natkevičius, S. Daunys, neatpažintas, pulk. J. Andrius; aukštai kairėje: K. Bobelis, P. Narutis, J. Kakarieka, B. Čiurlionis, J. Bajerčius.

SENIAI LAUKTAS DOKUMENTŲ RINKINYS

Apie penketą metų VLIK-o vadovybė rašė ir kalbėjo apie **The USSR—German Aggression Against Lithuania** leidinį, kuris galų gale išvydo dienos šviesą 1973 metų pradžioje. Tai stamboka knyga (543 psl.), kurioje surinkta 250 dokumentų, liečiančių sovietų ir vokiečių bei nacių santykius su Lietuva 1918-1945. Knygos redaktoriaus įžanga ir jo komentarai ("editor's comments") po beveik kiekvienu dokumentu užima nemažą knygos dalį. Knygų svetimomis kalbomis apie Lietuvą ir jos bylą yra nepaprasta stoka. Taigi VLIK-o vadovybė pagirtina ir sveikintina už šį leidinį. VLIK-as ir kiti veiksniai turėtų kasmet išleisti po leidinį svetimiesiems Lietuvos ir lietuvių problemomis.

Knygos ar leidinio kokybė nepriklauso nuo puslapių skaičiaus. Tą turėjo žinoti šio leidinio redaktorius ir leidėjai. Pasigendama šiame leidinyje dokumentų atrankos. Tam tikra dalis dokumentų, sutelktų šiame leidinyje, randama beveik kiekviename Amerikiečių vidurinių mokyklų visuomeninių mokslų vadovėlyje: **The Atlantic Charter, The Stimson Doctrine, The Kellogg-Briand Pact,** ir kit. Kam gi panašiais dokumentais buvo didinamas šio leidinio puslapių skaičius? Tam tikri taip vadinami dokumentai, įdėti šioje knygoje, nepriklauso dokumentų kategorijai: sąrašas valstybių, pripažinusių Lietuvą nepriklausoma (**de facto** ar **de jure**); sąrašas pogrindžio biuletenių ar laikraščių nacių okupacijos metais; sąrašas pogrindžio biuletenių ar laikraščių, leistų partizanų antrosios bolševikų okupacijos laikais; sąrašas "liaudies seimo delegatų", vykusių į Maskvą parvežti Lietuvai "Stalino saulės" ir kit. Šie ir kiti panašūs "dokumentai" galėjo būti įdėti kaip priedas ("appendix") knygos gale. Leidinyje neturėjo rasti vietos eilė menkaverčių memorandumų, pareiškimų, laiškų ar straipsnių į anglų kalbą vertimų, kurie beveik niekur nebuvo pa-

---

griuvėsių. Išlikusiem didesnė atsakomybė juos pakeisti ir didesnis reikalas patvariau susitelkti.

Tiesa, mums prieinamoj rezistencijoj tremtyje pagrindinė kova teįmanoma decentralizuota, vykdoma vietoj pagal vietos aplinkybes ir atskiro asmens iniciatyvą bei sugebėjimus. Iš centro tegali eiti sugestijų tik netiesioginiai — įvertinant bendrą padėtį, nurodant pavojinguosius punktus, padarant bendrinių sugestijų . . .

Kreipdami daugiau dėmesio į užfrontės stiprinimą tikslia informacija bei sugestijomis, pogrindžio Į LAISVĘ tradicijas pratęsiam tremtyje, kur viešumoje taip pat nevisi dalykai gali ir turi būti svarstomi, ypač viešojoj spaudoj, kuri legaliai nueina į sovietines agentūras ir palengvina joms dešifruoti mūsų jėgas ir strategiją . . .

(Lietuvių Fronto 30 metų sukaktis šiame "Į Laisvę" numeryje paminima V. Natkevičiaus straipsniu "Lietuvių Frontui 30 metų").

skelbti, neradę beveik jokio atgarsio laisvojo pasaulio pareigūnų įstaigose.

Kersteno komitetas surinko daug ir vertingos medžiagos Lietuvos bylos reikalu. Leidinyje nerasta vietos net John Foster Dulles pareiškimui, padarytam minėtam komitetui 1953 metų lapkričio 30. Kersteno komitetas, baigęs savo darbą, padarė išvadas ir kartu sugestijas JAV-bių vyriausybei Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų bylos reikalu. Toms išvadoms ir sugestijoms šio leidinio redaktorius turėjo būtinai surasti vietos šiame dokumentų rinkinyje.

Siame leidinyje reikėjo būtinai išryškinti partizanų kovas prieš Maskvos pavergėją. Kur partizanų atsišaukimas į laisvąjį pasaulį? Kur partizanų laiškas popiežiui? Kur net buvusių sovietų pareigūnų liudijimai Kersteno komitetui apie partizanų kovas prieš komunistinės Rusijos pavergėjus? Šiam reikalui leidinyje neskiriama nė vieno puslapio!

Dokumentų rinkinyje nerašoma ir negalima tikėtis rasti vieno ar kito krašto (šiuo atveju — Lietuvos) istorijos. Leidinio redaktorius skiria apie 30 puslapių knygos įvadui. Tai yra iki aukšto laipsnio Lietuvos istorijos santrauka. Pačiam garbingiausiam Lietuvos istorijos laikotarpiui (Mindaugo — Algirdo — Kęstučio — Vytauto laikams) teskiriama nepilnas puslapis. Nepaminėtas nė vienas iš tų didžiųjų Lietuvos valdovų!

Leidinio redaktorius beveik po kiekvienu dokumentu duoda savo komentarus. Vienur ar kitur tie komentarai ar paaiškinimai būtini ir reikalingi. Šis dokumentų rinkinys skiriamas ne eiliniams piliečiams, bet gerokai mokslo paragavusiems asmenims. Taigi, tokiems asmenims aiškių dalykų nereikia aiškinti. Visa eilė atvejų redaktorius su savo taip vadinamais komentarais tikrai "pertempia stygą".

Tai yra kapitalinis dokumentų rinkinys. Perverti šią knygą, ir joje nėra nė vieno dokumento (ar jo dalies) nuotraukos. Tiesa, knygos gale nurodomi šaltiniai (list of references), iš kurių visi dokumentai paimti. Bet kaip ten bebūtų, keliolikos dokumentų nuotraukos būtų pridavusios šiam leidiniui svarumo bei patikėtinumo.

Robert Speller & Sons yra tur būt vienas iš prasčiausių amerikiečių knygų leidyklų JAV-se. Knygos išorinis apipavidalinimas yra tiesiog pasigailėjimo vertas: leidykla naudojo bent trijų rūšių popierių šiai knygai; pagrindiniam knygos tekstui naudota bent pora ar trejetas šriftų; vieno ir kito šriftų raidės sugadintos, nutrupėjusios ir sulūžusios. Turime keletą lietuvių knygų leidyklų. Kiekviena iš jų būtų atlikusi geresnį darbą, negu kad paminėtoji amerikiečių leidykla.

Paminėti ir kiti leidinio negalavimai nedaug sumažina šios knygos vertės. Atliktas didelis darbas, ir, reikia manyti, šis dokumentų rinkinys padės supažindinti didelį kitataučių skaičių su Sovietų Sąjungos Lietuvai padaryta (ir iki šiandien neatitaisyta) milžiniška skriauda. Jei VLIK-as ir kiti veiksniai planuoja išleisti panašių leidinių ateityje (kiekvienas veiksnys turėtų išleisti bent po vieną kasmet!), turėtų tam tikslui sudaryti specialią komisiją iš pilna to žodžio prasme ekspertų. Tuo atveju, leidiniui išėjus į viešumą, niekas negalėtų nei kalbėti nei rašyti apie negalavimus, kurie išvardyti čia ir kitoje mūsų spaudoje.

Dr. R. Tautginas

KAPSUKO PRISIPAŽINIMAI

(Ištrauka iš ats. mjr. P. Gudelio "BOLŠEVIKŲ VALDŽIOS ATSIRADIMAS LIETUVOJE 1918 - 1919 METAIS JŲ PAČIŲ DOKUMENTŲ ŠVIESOJE")

Bet yra labai įdomių įrodymų, kad CK turėjo didelių sunkumų net sukombinuoti bent kiek patikimesnės išvaizdos "vyriausybę".

Kapsukas (123 p.) taip aprašo vyriausybės sudarymo eigą:

Sudarant Laikinąją revoliucinę valdžią buvo vadovaujamasi tuom, kad būtų įvesti jon labiausia ištirti ir populiarūs masėse komunistai ir kuodaugiausia darbininkų. Bet kadangi Lietuvos ir Baltarusijos kompartija buvo labai jauna, tai labai maža iš ko buvo pasirinkti. Teko traukti į valdžią dargi visiškai nauji žmonės. Tokiu būdu išėjo taip, kad kaikurie revoliucinės Lietuvos valdžios nariai buvo nepakankamai susirišę su Lietuvos ir Vakarų Baltarusijos darbininkų klesa ir mažai žinomi masėse; bolševikiškas gi daugelio stažas buvo labai mažas; darbininkai įėjo tiktai du. Kaslink tautinės sudėties, ji buvo patenkinama: 4 lietuviai, 2 lenkai ir 2 žydai. Baltarusių klausimas pas mus tada dar nebuvo iškilęs, pagaliau, Vilniuj nebuvo galima rast nei tinkamų baltarusių kandidatų.

Iš šio Kapsuko prisipažinimo galime padaryti dar porą kitų, dabartiniams Lietuvos valdovams nenaudingų išvadų. Pirmiausia, kad L ir BKP buvo gryniausia rusų kombinacija, kaip ir vėliau jos sudarytoji vyriausybė, ir nieko bendra su tikrove neturėjo. Pats Kapsukas pabrėžia, kad baltarusių klausimas visai nekilo, nes jiems partijoje atstovavo rusų patikėtiniai. O vis dėlto lietuviai bolševikai paklusniai vartojo rusų prikergtąjį baltarusių vardą.

Pagaliau visiems lietuviams pravartu žinoti dar vieną Kapsuko prisipažinimą (121 p.), kad *"nepriklausomos socialistinės Lietuvos ir Baltarusijos sovietų respublikos paskelbimas tėra priimamas tik su tikslu, kad tokiu būdu išmušt ginklą iš rankų, kaip vidujinių, taip ir užsieninių sov. valdžios priešų, kurie tvirtino, kad Lietuvos sovietų valdžia esanti okupacinė valdžia, atneštoji raudonarmiečių durtuvų pagalba"*. Tai tvirčiausias, paties Kapsuko patvirtintas įrodymas, kad visas vaidinimas dėl vyriausybės sudarymo buvo vykdomas tik todėl, jog rusai galėtų paneigti jiems metamus kaltinimus dėl okupacijos. Be to aiškėja, kad rusai iš karto buvo sukombinavę ne tik L ir BKP-ją, bet ir Lietuvos ir Baltgudijos respubliką. Tik priversti skubiai žygiuoti paskui atsitraukiančius vokiečius ir okupuoti Lietuvą, jie nesuspėjo surasti baltgudžių marijonečių ir pirmiausia paskelbė tik Lietuvos vyriausybę. Tą komediją vaidindami, rusai vėliau sušaukė Minske tariamai baltgudžių suvažiavimą, sudarė baltgudžių respubliką ir sujungė ją su Lietuva (Brb. 92 ir 93 dok. ir 84 pastaba). O 6-je pastaboje rašoma, kad Kapsukas *"1918-1919 metais buvo tarybinės Lietuvos vyriausybės galva, ir po sujungimo jos su Baltgudijos STR buvo L ir BSTR liaudies komisarų tarybos pirmininkas"*.

KAD NEKILTŲ ABEJOJIMŲ

Nesupratimai ir nesusipratimai palydi kiekvieną veiklą, o labiausiai visuomeninę-politinę, mat, šioje plotmėje susitinka žmonės dažnai skirtingų ideologijų, skirtingų politinių įsitikinimų bei skirtingų temperamentų. Nežiūrint kad jie ir dirba tam pačiam tikslui, tačiau kiekvieną jų kitaip įtaigoja praeitis, kiek kitaip saisto dabartis ir praktišką reiškimąsi skirtingai apsprendžia dvasinis mentalitetas. O tačiau šie nesusipratimų šaltinėliai lietuviškoje veikloje neturėtų išsilieti į neapykantos potvynį, ardantį mūsų vieningos kovos dėl Lietuvos laisvės pylimą. Tokio pavojaus nebūtų, jei tą veiklą lydėtų meilė tiesai, pagarba žmogui ir respektas faktams. Pasižvalgius , nesunku būtų galima surasti eibes pavyzdžių prasilenkimams su kultūringomis tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo normomis pavaizduoti.

Kiekvieno geros valios žmogaus pareiga suniekintą tiesą ginti, iškreiptus faktus atitiesti, šmeižiamą asmenį užstoti. Nutylėjimas reikštų lietuviškame gyvenime džiunglių teisės priėmimą, o savo priešininkui tais pačiais saikais atseikėjimas — tos teisės įteisinimą. Tad, neatseikėjant kaltintojams negarbingais saikais, šioje vietoje norima paryškinti "Į Laisvę" nusistatymą dviem klausimais, kuriuos Lietuvių Fronto Bičiulių nedraugai nuolat ir nuolat bando kreivai pristatyti lietuvių visuomenei:

1. Lietuvių Fronto Bičiulių sąjūdis, kurio žmonės gal daugiau negu kurios kitos grupės yra prisidėję prie Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto suformavimo, ir dabar Vliką tebelaiko vyriausiu Lietuvos laisvės kovai vadovaujančiu organu. Tačiau ir vyriausiose vadovietėse atsiranda problemų, kurių paneigimas veda jas prie sunykimo. Tų skubiai spręstinų problemų yra atsiradę ir Vlike, o jų užleidimas jau yra atsiliepęs į Vliko veiksmingumą. Į jas pozityvaus dėmesio atkreipimas reiškia norą instituciją stiprinti, o ne griauti. Nepajėgumas griovėjus atskirti nuo stiprintojų yra dvasinio trumparegiškumo pasekmė.

2. Norėdama išlikti veiksminga Lietuvos žmonių valios reiškėja kovoje už krašto laisvę, lie-

DU PAVOJAI

Lietuvių tauta yra atsidūrusi ne tik beatodairiškoje rusų okupacijoje, bet ir niūrioje prievartos ir melo ideologinėje sistemoje, kuri vadinama komunizmu.

Lietuvių tauta tačiau, kad ir žinodama esanti pavergta, daugiau negu šimtmečio ketvirtį išlaikė šviesią viltį — ne jausminę, iliuzorinę, bet ištvermingą, pastovią, atremtą į gyvenimišką tikrovę, nors pavergėjas prievarta ir melu siekia ją laimėti melui.

Trys faktoriai, reikia manyti, pagrindinai lemia viltingus tautos lūkesčius:

1. Kiekvienas normalus žmogus natūraliai atmeta melą ir šlykštisi prievarta. Todėl ne tik Lietuvoje, bet ir kitose rusų pavergtose tautose pastebimas gaivališkas veržimasis į laisvę;

2. Sovietų oficialioji spauda, garsiai kalbėdama apie Afrikos-Azijos tautų kovas prieš svetimųjų priespaudą, nenoromis kursto laisvės ilgesį ir savo kolonialinėje imperijoje;

3. Tautą okupacijoje pagaliau dvasiškai palaiko gyva, veikli ir kūrybinga išeivija, nors jos ryšiai su tauta labai riboti ir okupanto žiauriai kontroliuojami. Okupanto planuose "kultūrinis bendradarbiavimas" turi tarnauti okupacijos įteisinimui. Ir štai kodėl išeivijos ryšių su tauta klausimas yra kritiškai jautrus. Jį praktiškai sprendžiant, iškyla du pavojai: kovos prieš okupaciją vardu galima pradėti kovoti prieš brolį lietuvį, gi iš antros pusės, kovą prieš okupaciją imti vadinti kova prieš savo tautą. Tos klaidos pastebimos abejuose mūsų visuomenės ekstremistiniuose sparnuose. Jos tikrai nestiprina realių tautos išsilaisvinimo vilčių.

---

tuviška išeivija pagrindiniais klausimais turi suderinti savo nusistatymus. Tarp visų individų pilno nuomonių suderinimo pasiekti neįmanoma. Tačiau demokratinėje visuomenėje tuos nusistatymus skelbia pačių žmonių išrinktos ar kitais būdais pripažintos vadovybės. Nors mūsų veiksniai ir turi skirtingų požvilgių į kai kurias problemas, tačiau laimingu atveju jautriu su kraštu bendravimo klausimu yra išreiškę vieningą nusistatymą, kuris mums visiems turėtų būti veiklos ir elgesio orientacine norma. Nežiūrint, kad yra atskirų balsų, jog vad. Clevelando nutarimus reikėtų iš naujo persvarstyti ir performuluoti, tačiau kol to nepadaryta, LFB sąjūdis juos respektuoja ir jų praktikoje laikosi. Kas LFB sąjūdį bando kitokioje šviesoje visuomenei pristatyti, prasilenkia su tiesa.

Malonus skaitytojau, savo pastabas apie perskaitytą "Į Laisvę" numerį siųsk šiuo adresu: Į Laisvę, Post Office Box 34461, Los Angeles, California 90034

ADMINISTRACIJA DĖKOJA

Administracija nuoširdžiai dėkoja visiems skaitytojams, kurie labai gyvai reagavo į mūsų laiškus, priminusius kai kuriuos neišspręstus prenumeratos reikalus. Galime "Į Laisvę" skaitytojus painformuoti — gerokai pratuštėjusi žurnalo kasa vėl šiek tiek pasipildė.

Nedidelė dalis skaitytojų, kuriems laiškai buvo pasiųsti, neatsiliepė. Manome, kad dėl pašto kaltės mūsų laiškai Jūsų nebus pasiekę. Tiems, kurie neatsiliepė, netrukus vėl bus pasiųsti priminimai. Maloniai prašome į juos reaguoti.

Malonus skaitytojau, apsimokėk prenumeratą, nes prenumeratos mokesčiu palaikai "Į Laisvę" gyvybę.